

YÖN

HAFTALIK GAZETE

YABANCI SERMAYENİN
İLAC SOYGUNU

CHP NEREYE GİDİYOR?

OKUYUCUDAN YÖNE

Başbakana ve Millî Eğitim Bakanına Açık mektup

Anayasanın, kanunların ve Devlet Memurları Personel Kanununun teminatı altında çalışan memurlar olarak bu teminattan yoksunuz, şu anda çil yavrusu gibi dağıtılarak yerlerimizden olduk. Millî Eğitim Bakanlığının Yayınlar ve Basılı Eğitim Malzemeleri Genel Müdürlüğünde çalışıyorum. Bu dairenin aslı ve öz kadrosunda bulunuyorum. Ben ve benim gibi oniki genç memur yerlerimizden uzaklaştırıldık ve şimdi isim-

lerini vermek istemediğim bey memur daha tasfiye edilmek üzere.

657 sayılı Devlet Memurları Personel Kanunu, bir memurun görevinden uzaklaştırılmasının sebeplerini açık ve seçik olarak sıralamıştır. Hiçbir sebep gösterilmeden ve haberimiz bile olmadan elimize birer yazı tutuşturularak görevlerimizden uzaklaştırıldık. Başbakana ve Millî Eğitim Bakanına bir memuru olarak soruyorum: Memuriyete bu dairede başladım, on bir yıl aynı dairenin -tecrübeli bir elemanı olduğum ve bugüne kadar amirlerimce takdir edil-

diğim halde- işlerimde başarı mı gösteremedim, yoksa bir suistimalim mi var? Aynı şekilde diğer uzaklaştırılanlar da aynı zan altında kalmaktadır. Bu, kendi dairesinin amir ve memurlarından sorularak, sicilime bakılarak öğrenilebilir.

Bakanlığın Yayınlar Genel Müdürlüğüne bugünkü kadar dernekçilik, partizanca idare ve baskı girmemiştir. Devlet memurlarının partililik yapmaları kanunla yasaklanmıştır. Bugün ise tam tersinedir. Memurların baskından uzak çalışma emniyeti, yarından endişesiz hayatını kazanma emniyeti nerede? Kukla bir memur mu isteniyor, yoksa kanunlara, nizamla ve doğruluğa inanmış memur mu isteniyor?

Kültü Müsteşarı Adnan Ötügen, onun Genel Müdürü Kemal Or ve muavini Nurettin Uytun ile Mehmet Uytun ve akrabalarının Yayınlar Genel Müdürlüğünde kurduğu terör ve baskı havası, her memurdan şüphe etmeleri, görevlerinde endişe uyandırmaktadır. Bir yetkili Şube Müdürünün ifadesi aynen şöyledir: «Ben bile koyu bir AP'li olduğum halde bunların neye hizmet ettiklerinden korkuyorum ve korkunç bir şüphe duyuyorum.» okuduğumuz gazete ve kitaplardan tutun, bütün hareketlerimiz şüphe ve kontrol altındadır. Adeta bir Gestopo rejiminin tipik bir uygulanması.

Çeşitli dernek ve teşekküllerden empoze edilerek Bakanlığın Yayınlar Genel Müdürlüğüne doldurulan, nurculuk kürtçülük ve zararlı faaliyetlerde bulunduğu basında açıklanan, savcılıkla kovuşturulan ya da disiplin kurulu kararlarıyla, cezalandırılan ilkökul öğretmenliğinden ileri gidemiyen kimseler merkezde alınmışlardır. Bu memlekette el üstünde tutulmak için bir siyasi teşekküle bağlanmak, ya da bazı zararlı faaliyetlerde bulunmak mı gerektir? Ben ve benim gibi oniki memuru tarafsız olduğu ve memur statüsünden ayrılmadığımız için ya istifaya zorlanmışlar ya da yerlerimizden uzaklaştırmışlardır. Hali vakti yerinde olanlar, tebliğ yazısını beklemeye lüzum görmeden ve baskıya tahammül edemiyenler istifa etmişler, benimle birlikte bazıları ailesinin geçimini memuriyet maaşından temin edenler kadere rıza göstermişlerdir.

Millî Eğitim Bakanında biraz kanunlara hürmet ve insaf varsa, geçmişimizi ve sicillerimizi inceleyerek hakkımızdaki karar verir ve bizi eski görevimizde vazifeye başlatır. Bakanlığın dışında dernek ve siyasi teşekküllerde faaliyet göstererek hakkımızda yanlış bilgi toplayan, yalan ve düzenlerle rapor verenler ergeç kendi kazdıkları korkunç şerefsizlik kuyusuna tek-zar düşeceklerdir.

Başka bir yere tayin ve nakledilenlere kanun 15 günlük izin hakkı tanırken ve göreviniz gerektirdiği devir - teslim işinde bir mehli verirken 20 Mayıs 1966 günü ancak saat 17 de tebliğ edilen ve ertesi günü yeni görev mahallinde işe başlanmasını bildiren iki satırlık yazı her halde iyi bir niyetin sembolü olmasa gerek.

FARELİ KÖYÜ'NDEN MEMO'NUN MARŞI

Yedi ay evveldi böyle bir günde
«Seçim vardır, hadi koşun» dediler
Şiş göbekler sanırsınız düğünde
«Hadi yiyin, hadi koşun» dediler.

Sen ye Memo, ben yiyeyim, o yesin
Dua et de şu seçimler tez gelsin

Eğildiler önümüzde iki kat
Bu «aman bize» o dedi «bana ata
Yiyip içtiğimiz hep o saat
İşleri bitti mi «savuşun» dediler

Ağa yesin, kâhya yesin, bey yesin
Memo seçim sonu bilmem şey yesin

Vardı senatör oldu göbeği şiş
İki yıl dönmedi gidiş o gidiş
Biz ne adam olduk ne de bulduk iş
«Varsa tırnağın, kaşı başına» dediler

Pire kapsın, sinek emsin, bit yesin
Var geber Memo, ko ölücü it yesin
A. KEMAL DİYARBAKIRLI

Genel Müdür adına Nurettin Uytun imzalı 28 Şubat 1966 günlü ve 209-1/3030 sayılı Yayınlar Genel Müdürlüğü'nün Bakanlık Makamına teklif yazısında gösterilen mucip sebep nedir? Bunu ben değil, o yazıya imzasını koyan ve gizlidir damgasını vuran Bay Nurettin Uytun cevaplandırın. Aynı tarihi taşıyan 3025-3032 sayılı yazılarla 3119 ve 3120 sayılı ve gizli-ifadeli yazılar kasasında niçin saklanır? (İnsan hiç olmazsa karbon kâğıtlarını da saklar.) Bir devlet memurunun tayin ve naklinde mucip sebep olan suç unsuru o kadar büyük ve korkunç olmalı ki, kilitli kasalarda saklanabilsin. Partizanlık, iftira ve baskı makinası çalıştığı müddetçe, başkalarını kendileri gibi suçlu ve şüpheli kişi olarak görenler elbette bu yollara baş vuracaklardır.

gösterilmeksizin- bir saat içinde ayrılmaları istenmiş, ya da haklarında yalan raporlar düzenlenmiştir. Bütün bunlara revap vermek gerek.

Memurin kanununun 46. maddesi akrabalık derecelerini sayarak, bu akrabaların aynı dairede amir - memur durumunda bulunamayacağını amirlerdir.

Şurası muhakkak ki, okunmuş ve aydın elemanlara tahammül edemeyen Uytun'lar ve onların baskı ve terör havalalarına uymaktan başka çare bulamayan ve makamını kaybetmek istemeyen bir genel müdür, daima kararlık köşelerinde el altından gizli gizli çalışarak aydın memurları tasfiye etmeye çalışacaklardır. Ve daima bu yolları deneyeceklerdir.

Başbakan Demirel'den ve Millî Eğitim Bakanı Deniz'den Atatürk Türkiye'sinde kanunların işlenmesini, memurun çalışma emniyetini, vicdan ve düşünme emniyetinin sağlanmasını istiyorum. Memurlar arasında ayrılık ve husumet yaratanların cezalandırılmaları yoksa ahrete mi kaldı?

A. Rıza YALÇIN

★ ★

Ben dahil, Ömer Kaya, Hüseyin Yücel, Mehmet Fikir, Ziya Özkan, Ali Sait Eyüpoğlu, Rüknettin Biryol, A. Sırrı Levend, Ergin Korur ve ismini şu anda açıklamak istemediğim 5 memurun suçu nedir ki, görevlerinden uzaklaştırılmışlar -sebeb

İZLEM YAYINLARI DİRENEK FASİZM

Dr. Çetin ÖZEK (10 lira)

1917 RUS DEVRİMİ

F. X. Coquin — Atilla Tokatlı (7,5 Lira)

BİR ÖLÜ EVİ

Nâzım HIKMET

Oyunun tamamı Oyun Dergisinin yeni sayısında (400 kr.)

OPPENHEIMER OLAYI

Hefnar Kipphardt — Sevim ÖZAKMAN (5 lira)

20 Liralık kitabı: 15 liralık pulla getirtebilirsiniz.

20 Liradan yukarı siparişlerde % 25 indirim.

İZLEM YAYINEVİ: Beyazsaray 5/1 Beyazıt, İstanbul
GENEL DAĞITIM: Kitap Dağıtım Merkezi - Çağaloğlu

(Yön 165)

ŞİDDETLİ BAŞ AĞRILARINA KARŞI GRİPİN

Gasarı ile kullanılır!

GRİPİN

GRİPİN 4 saat ara ile günde 3 adet alınabilir

REKLAMINIZI GAZETE VE DERGİLERLE DEĞERLENDİRİN!

BASIN İLAN KURUMU

YURT İÇİ VE YURT DIŞI REKLAMLARINIZ İÇİN HİZMETİNİZDEDİR.

Genel Müdürlük :
Çağaloğlu, Türkocağı Caddesi No: 1
İstanbul

Telefon : 27 66 00 - 27 66 01
Telgraf adresi : BASINKURUMU

(BASIN : 13760)

HAFTALIK GAZETE

Kurucuları: Cemal Reşit Eyüboğlu - Mümtaz Soyas - Doğan Avcıoğlu
İmtiyaz Sahibi ve Sorumlu Yazı İşleri Müdürü: Doğan Avcıoğlu
Basıldığı yer: Güneş Matbaacılık T. A. Ş.

Yazı İşleri: Sümer Sokak No: 18/B, Yenigöller - ANKARA
Telefon: 170989 - İstanbul Bürosu (Satış İlan ve Abone İşleri): Mollafazıl Sokak No. 32, Çağaloğlu - İstanbul.
Telefon: 229970 - Posta Kutusu: 512 İSTANBUL.

Bir yıllık (53 sayı) 60 T.L., Altı aylık (28 sayı) 30.- T.L., Üç aylık (13 sayı) 15.- T.L. dir. Yurt dışı abonemalarda bu bedellere ayrıca posta pulu ücreti kadar ilave yapılır. Geçmiş sayıların fiyatı 2.50 T.L.'dir.

Herber sütünde santimil 25.- T.L.'dir. Güreklilik için kitap hânları için özel indirimler yapılır. İlan ve reklamların yayımlanmasından 60000 bizzat sorumluluk yüklenmez.

BAKIŞ

SAGLIGIMIZI SÖMÜRÜYÖRLER

Bu yazıya başladığımız an, son söyleyeceğimiz sözü iktiden rahatça söyleyecek kadar açık herşey: Türkiye bir ilaç sömürgeci haline gelmiştir.

Başka bir deyişle Türkler hastalandıkça ve sağlıklarını korumak için ilaca başvurdukları sömürülmektedirler. Hem de yabancılar ve yabancılar hesabına çalışan bir avuç komprador tarafından sömürülmektedirler. Otilimle çarpışan hastayı yatağında soymaktadır ilaç sömürgecileri. Böylesine ahlaksızlıkta ötede bir marifet sahibi olmak gerekir. Söylediklerimizde *doğruluk dışı tek kelime, tek hece yoktur.* Türkiye'deki ilaç sömürgeciliği, Büyük Millet Meclisinin zabıtlarında, Eczacı Odalarının resmi raporlarında tescil edilmiş bir gerçektir. Bu gerçeği iyice anlayabilmek için daha gerilere doğru gitmek ve konuyu oradan alarak bugüne getirmek gerekir.

Türkiye'de bir İhtira Beratı Kanunu vardır. Bu İhtira Beratı Kanunu, iki biçimde buluşa ihtira beratı verir:

1 - Sanayiye yeniden bir netice ve «eser» vücuda getirmek.
2 - Veya bunların elde edilmesi için yeni vasıtalar bulmak veya bilinen vasıtaları yeni bir şekilde kullanmak.

Bu duruma göre 1 inci fıkrada «madde» ve 2 nci fıkrada «usul» ihtiralari kabul edilmiştir. Tabii, usule verilen ihtira beratı o usulle meydana gelen eseri de kapsamaktadır.

Ancak 1879 tarihli İhtira Beratı Kanunu Üçüncü maddesinde açık ve seçik belirtilmiştir ki, ilaç konusunda ihtira beratı verilemez. Halk sağlığı endişesinden doğan bu maddeye göre şu sonuç ortaya çıkmaktadır:

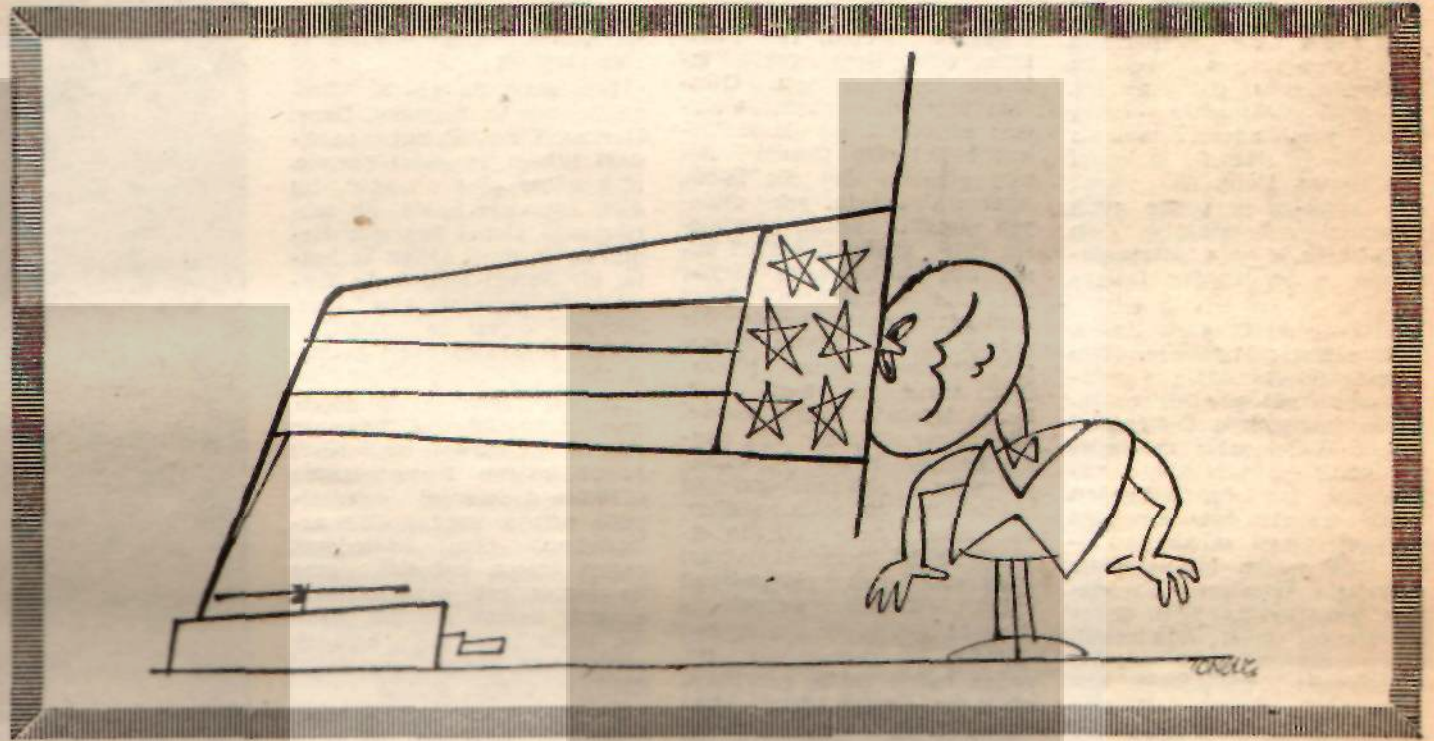
«İhtira Beratı Kanununun 2. maddesinde belirtilen «madde ve usul» ihtiralarının» müstahzarlara ve 767 sayılı Türk Kodeksi hakkındaki kanunun 4. maddesinde zikir ve tarif edilen ilaçlara taallüku halinde beraat verilmesinin caiz olmayacağı ve beraat verilmiş olsa dahi İhtira Beratı Kanununun 36. maddesi gereğince bu beratın hükümsüz kalması gerekmektedir.»

Türk Kanunundaki hüküm açıktır. 1879 tarihli İhtira Beratı Kanunumuz 1844 tarihli Fransız İhtira Beratı Kanunundan alınmıştır. Fransız Kanunu da bu konuda kesindir. Ustelik Fransız Devlet Sürası 5 Temmuz 1901 ve 30 Temmuz 1909 tarihli kararları ile ilaçlar için ihtira beratı verilemeyeceğini doğrulamıştır.

Ancak Fransa 1944 yılında ilaçlara ihtira beratı verilmesini kabul etmiştir. Çünkü 1944 yılında Fransa milli ilaç sanayii artık gelişmiş ve Fransa başka ülkeleri sömürecek bir düzeye ilaç sanayinde dahi ulaşmış bulunuyordu. 1944'te kendi milli çıkarlarını gözeterek ilaçlara ihtira beratı verilmeyen Fransız kapitalistleri, 1944'den sonra himayeyi yerli bulmuş ve kanuna gerekli değişikliği yapmıştır.

Türkiye'de ise özellikle 1950'lerde açık pazar haline getirilen memlekette böyle bir endişe taşıyan iktidar yok idi. Cüz milli ilaç sanayimiz kanunun açık ve kesin hükümüne rağmen korunmamış, yabancı ilaç firmaları hile-i şeriye yoluna saparak birbirini ardına ihtira beratları almışlar, ve Türkiye'de tekeller kurarak *yüz milyonları sömürmüşlerdir.*

Fransa ile fark şudur: Fransa kapitalizmi, milli çıkarları gözetilen burjuva kapitalizmdir. Bizim kapitalistler milli çıkarları gözetecek yerde dış kapitalizme yamanmayı yeğ gören kompradorların etkisindedirler. Milli çıkarları ve Türk milli sanayini savunmak için çarpışan sayısı az Türk müteşebbis, dev yabancı şirketlerle ortaklık eden kompradorlar

karşısında ezilmektedir. Çünkü kompradorlar siyasi iktidarı da arkasına almışlardır.

Türkiye'de yabancı ilaç sömürgecilerinin mekanizması nasıl işlemiştir?

Kanunun açık hükmüne rağmen yabancı ilaçlara ihtira beratı verilmiştir. İlaçlar için kimyevi adları ve ترکیpleri ileri sürülerek Sanayi Bakanlığına müracaat edilmiş, ve tescil makamı, beraat verilmesi caiz değil iken beraat vermiştir. Böylece yabancı menşeli ilaç için Türkiye'de ihtira beratı alan komprador Türkiye'de kanun kuvvetiyle bir tekel kurmuştur.

Bu konuda Kurucu Meclis Tunaklarında şu örnekler verilmektedir:

Chlorphenicol kimyevi maddesi, millileterarası Kodekste bir ilaç olarak bu isimle kayıtlı bulunurken memleketimizde kimyevi adı ileri sürülerek ihtira beratı alınmıştır. Bu suretle elde edilen milli inhisar hakkı kullanılarak fiat tekelci yaratılmıştır. Dünya piyasalarında bir kilo losunun fiyatı 50 - 55 dolar iken Türkiye'de tekel sahibi bu ilaç 110 - 150 dolar üzerinden Türkiye'ye ithal ederek halkı sömürmüştür. Salt bu işle yılda 800.000 dolar yani 7.200.000 Türk Lirası döviz kaybına sebep olmuştur. Hastalar bu ilaçta 6 - 7 lira yerine 14 - 15 lira ödemek zorunda kalmışlardır.

Gene Kurucu Meclis tutanaklarında tescil edildiğine göre Oxytetraacycline ve buna benzer antibiyotikler yüzünden uğranılan döviz kaybı yılda 38.200.000 liradır. Bu ilaçları fakir Türk halkı 15 lira yerine 55 lira ödiyerek satın almıştır.

Bu açık soygundan haberdar olan Millî Birlikçilerden Sami Küçük meseleyi Kurucu Meclise getirmiş, ve İhtira Beratı Kanunu için gerekli yorum kararı alınmıştır. Böylece ilaçlara verilen ihtira beratları kaldırılarak Türkiye üstündeki soğunlar bir dereceye kadar önlenmiştir. Millî Birlikçilerin ve öncelikle Sami Küçük'ün bu konudaki unutulmaz hizmeti, içeride ve dışarda büyük tepkiler meydana getirmiş yabancı ilaç firmaları ve bunların Türkiye içindeki kompradorları yoğun bir karşı faaliyete geçmişlerdir.

Zira bugün Türkiye'de yıllık ilaç satışı (perakende eczahanelerde) 500 milyonda ve yabancılarla hâfâ bir sürü imtiyaz tanınmaktadır. Bu imtiyazlar çeşit-

li biçimlerde yürümektedir. Bu arada ihtira beratı konusunda yabancı çevreler eski durumlarını ihya etmek için geniş bir mücadeleye girmişlerdir.

Bu mücadele iki koldan yürütülmektedir:

1 - İhtira Beratı hakkında yeniden hazırlanan bir kanunda, ilaçlara ihtira beratı tanınması için siyasi iktidar içinde etkiler yaratma yolunda gayretler gösterilmektedir. Bu yolda yabancı çevreler komprador iktidarına kolayca nüfuz edebilecek durumdadırlar. Nitekim bu hazırlıklardan haberi olan Sami Küçük ve arkadaşları koalisyon iktidarı sırasında bu konudaki endişeleri belirtmişler zamanın Sanayi Bakanı Meclis kürsüsünden teminat vermiştir. Ancak o günden bu yana el altından çalışmalar eksik değildir.

2 - Yabancı ilaç kumpanyaları Türk milli ilaç firmalarını dava etmişlerdir. Bu davalar karşısında Türk milli ilaç firmaları Türk İhtira Beratı Kanununa göre ilaçlara beraat verilemeyeceğini ileri sürmüşlerdir. Tıpkı 1944 Fransızdan önce olduğu ve bugünkü İtalya'da yürürlükte bulunduğu gibi Türk milli sanayii istediği ilaç Türkiye'de imal etmekte serbesttir.

Buna karşılık yabancı firmalar Türkiye'nin en dişli avukatlarını ve kasalarındaki milyonları seferber etmiş durumdadırlar. Konuyu bir Anayasa meselesi haline getirip Anayasa Mahkemesine sevk etmek niyetindedirler. Bu yoldaki gayretleri bir su durmamakta, ve ağır davaları zayıf Türk firmalarını ezmeğe işe çalışmaktadırlar.

Bu çalışmalar yürürken, başka koldan da işler gene Türkiye'nin ve Türk halkının aleyhine işlemektedir.

İşin bu yönünü de şöyle özetleyebiliriz:

Yabancı kumpanyalar dev bütçeleriyle kesif bir propaganda faaliyetini yürütmektedirler. Türkiye'nin her yanında geziçi propagandacı doktorları vardır. Bütün doktorlara «esantiyon» yollamakta bu ilaçlar Türk piyasasında öncülük oynamakta ve doktorların yarattığı

psikolojik ortam yabancı ilaçların sayon lirayı bulmaktadır. Türk milletini hasta düşüşünde soymak için çalışan yabancılar ve onların ortakları bu pazarı kaybetmeyi kolay kolay kabul etmeyeceklerdir.

Nitekim tatbikatta görülmektedir ki, yabancı ilaçlar Türk sanayicilerinin yaptıkları ilaçlardan kat kat pahalı satılışlarını arttırmaktadır. Propagandaya dökülen milyonları milli firmalar rekabet edebilecek durumda değildir. Tam bir açık pazar içinde tam bezirgan usulleriyle bir reklam kampanyasının baskısı altına bırakılmıştır. Türk toplumunun sağlığı.

Aynı ilaç İtalya'dan ithal edildiği zaman ucuz, İsviçre veya Almanya'dan ithal edildiği zaman pahalıdır. Bu farklar Eczacı Odalarının resmi belgeleriyle açıklanmıştır. Komprador iktidarının ilaç piyasasını yabancı firmaların piyasası ellerinde tutmaları için sayısız kapılar açmaktadır.

Bugün İtalya dahi ilaçlara ihtira beratı tanımamaktadır. Sosyalist ülkelerin hiç birinde böyle şey yoktur. Türk piyasasını yabancı ilaç kampanyalarının hakız rekabeti altında ezilmekten kurtarmak için iktidarın milli sanayii himayeye yönelmesi gerekir.

Türkiye içindeki kredi mekanizması dev bütçelere sahip yabancı firmaların Türkiye içindeki kollarını besleyecek biçimde işlemektedir. Amerika'nın Merkez Bankasındaki Cooley Fonu yabancı ilaç firmalarına destek olmakta ve zayıf milli sanayii böylece yabancı kapitalizmin ittifakıyla ezilmektedir.

Türkiye tam bir ilaç sömürgeci haline getirilmiştir. Yakında yerli milli firmaların büsbütün silinip gideceği şüphesizdir. Halkı hasta düşüşünde soyan yabancı firmaların fiatları konusunda örnekler YON'un ig sayfalarında vardır. Bu gödişe paydos diyebilecek bir kampanyayı milliyetçiler el birliğiyle yürütmelidirler. Bütün milliyetçi namuslu vatandaşları bu kampanyanın çevresine çağırıyoruz.

İlhan Selçuk

C. H. P. NEREYE GİDİYOR?

BEZGİN BİR İNÖNÜ

Bu haftanın başında Pazartesi sabahı, şayet CHP Genel Başkanı İnönü, saat 10.30 sularında gelip de grubunun çoğunluk sağlayamadığı için toplantı ana bir saat ara verdiğini öğrendiğinde geri dönmeydi, parti içindeki obstrüksiyon bir kere daha rahatça gerçekleşmiş olacaktı. Nitekim aynı obstrüksiyon, daha önce Cuma günü denenmiş ve tutmuştu...

Ama İnönü geldi ve çoğunluk sağlanamadığını öğrenince içeri girip beklemeye başladı. O bekleyince, toplantı salonuna girmeyip, çoğunluğu sağlamayanlar içeri girmeye mecbur oldular ve Grup Başkanvekillerinden Nihat Erim toplantıyı açtı. Toplantının gündemi, «Meclisin ikinci döneminin ikinci toplantı yihna kadar CHP gruplarının uygulayacağı genel politika hakkında genel görüşme» idi. Ve genel görüşmenin, cuma günü yapılamayan toplantı sayılmazsa, ikinci birleşimi yapıyordu. Konu ilk olarak önceki hafta perşembe günü görüşülmeye başlanmıştı. Gün dem üzerinde söz isteyenlerin sayısı ise otuzdan fazlaydı.

CHP Genel Başkanı İnönü, bekimi Zafer Paykoç'un ikazı üzerine önceki hafta başlıyan genel görüşme birleşiminde bulunamamıştı. O günleri evinde dinlenmekle geçirmişti. İnönü'nün gelmediği görüşmede hiç beklenilmeyen şekilde «kızılca bir kıyamet» kopmuş, ertesi sabah gazeteler CHP grubu toplantısında «ağaçlarla solcuların birbirlerine girdiklerini», Ruhi Soyer adında bir sağcı milletvekilinin hırpalandığını, havada kül tablalarının, çantaların uçtuğunu yazmışlardı. Böylece de gözler, beklenilmeyen bir sırada CHP ortak grupları toplantısına çevrilmişti. Belki de ilk defa CHP ortak grupları toplantısında, açıktan açığa bir sağcı - solculuk mücadelesi başlamış, «ortanın solu» bir kenara, sosyal demokrasi, sosyalizm gibi lâfların savunulması yapılmış, bunun CHP için tek kurtuluş yolu olduğu söylenmişti.

Perşembe gününün gazetelere akseden havası, CHP Genel Merkez yöneticilerinin gürlüğe patırdıya pek fazla tahammüllü olmayan çelebi takımını dehşete düşürmüştü, görüşmelerin bu hava içinde Cuma günü devamında fayda ummadıklarından, Cuma günü, konunun tartışılmasına «çoğunluk sağlatılmadığından» imkân bulunamamıştı. Pazartesi günü ise, «ev istirahatı» sona eren İnönü, duruma el koydu ve görüşmeler kaldığı yerden devam etti. Etti ama, İnönü grup toplantısına geldiğinde, hem yor-

gun hem de bezgin görünüyordu. Kulağı önceden bir hayli doldurulmuştu. Parti içinde bazı «gençler» ve «sol-lar» Genel Merkeze karşı baş kaldırmışlardı, kumpas kuruyorlar, Kurultay arifesinde «prim» toplamak istiyorlardı.

TAKTİK HEP AYNI

İnönü, grup toplantı odasına girdiğinde, ilk önce Mughla Milletvekili, «sol-lar»dan Seyfi Sadi Pencab'ı gördü, buruk bir hava içinde elini sıkıp, «nasılsınız?» diye sordu. Sonra dönüp, kendisine ayrılan ön sıraya oturdu. Bir süre, her zaman yakınında görünmek isteyenlerin havadan - sudan sözlerini dinledi, sonra kulaklığını çıkarıp, önündeki gazetelerden birini açtı ve okumaya başladı.

İnönü'nün Grup odasına girmesinden bir süre sonra çoğunluk sağlandı ve Nihat Erim, Grup Başkanvekilli sıfatıyla toplantıyı açtı. Gündem üzerinde tartışmaya devam edilecekti. İlk olarak Tokat Milletvekili Cevdet Aykan gündem dışı söz istedi. Aykanın sözlerini pek dinleyen olmadı. Aykan, gazetelerin CHP grubu haberleri konusunda ifrata varan şeyler yazdıklarını, bunların doğru olmadığını, parti içinde bir ayrılık gayrihukuk havası varmış gibi davranışlarının yanlışlığını söyleyerek kısa kesti. Sonra Mustafa Uyar'a söz verildi. Uyar, CHP'nin altı okuna bağlılığını anlattı, «ortanın solu» deyiminin parti için bir yedinci ok olmayacağını, bu sözün sadece CHP'nin siyasi yelpaze içindeki yerini göstermek için söylendiğini belirtti. Bu sözler de pek aldatış edilmedi.

Bütün bu konuşmalar boyunca İnönü sakin, gazetesini okumaya devam ediyor, hatipleri dinlemeyi görünüyor. Grupta ise açıktan açığa belli olan bir gergin hava vardı. Solcusu da, sağcısı da bütün senatör ve milletvekilleri, söz sırasına göre ikinci konuşmayı yapacak olan Bülent Ecevit'i bekliyorlardı. Ecevit, özellikle son günlerde açıkça CHP içindeki «sol» grubun lideri olarak ortaya çıkmış, bu yüzden de bir önceki toplantıda, «ortanın solu» sloganını radyoda savundu diye Ruhi Soyer tarafından «Çatlık ses»likle suçlandırılmıştı.

Ecevit o çelebi haliyle, konyü fime elbiseleri içinde, sâkin, kürsüye çıktı. Elinde önceden hazırlanmış, yakın arkadaşları arasında okunmuş ve üstünde tartışılmış bir yazılı metin vardı. O sâkin sesleriyle konuşmaya başladığında, İnönü hâlâ elindeki gazetesini okuyordu ve sanki Ecevit'in kürsüye çıktığının farkında değildi. Neden sonra, Bülent Ecevit grubun havasına iyice hâkim olup büyük bir alkış

tufanı koparıncaya kadar da gazete okumaya devam etti. Ancak ilk büyük ve devamlı alkış tufanından sonra ki İnönü elindeki gazetesini bıraktı, kulaklığını taktı ve Ecevit'i dinlemeye başladı.

CHP, CHP OLMALIDIR

Ecevit'in konuşması bir saat ten fazla sürdü. Konuşma bittiginde, öylesine büyük bir tezahürat gösterildi ki, CHP grubu uzun süredir, İnönü'nün dışında böylesine tezahürata sahne olmamıştı. Oysa, grupta Ecevit'in konuşmasına karşı çıkanların sayısı, konuşmayı tasvip edenlere nazaran daha fazlaydı. Buna rağmen Ecevit, CHP içinde son yılların en güzel ve açık konuşmalarından birini yaptığı, tenkit edilmesi zor sayılabilecek açık sözler söylediği ve gerçekten inanarak konuştuğu için çevresini etkiledi ve alkış topladı.

İşin daha da güzeli, Ecevit konuşması boyunca, Genel Merkez Yöneticilerini, partideki tutucu ve sağcı çevreleri kendine göre en ağır bir dille suçladığı halde, ilk tebrikçilerin Genel Sekreter Kemal Satır, Ferit Melen ve hatta, bir önceki birleşimde Ecevit'in konuşmaları için «çatlak ses» diyen ne yaptığını bilmez Ruhi Soyer'den gelmesi oldu!

Ecevit, büyük tasvip gören, ama bu tasvibin ne kadarının samimi sayılacağı bir türlü kestiremeyen konuşmasında CHP'nin meselesini samimiyetle ortaya koydu: «Bir arkadaşımız beni kastederek çatlak sestem bahsetti, ama ne kadar çok arkadaşımızın alındığı hemen görüldü. Ashın da, böyle taktikleri bozacak olan sesler, çatlak ses değil, CHP'nin gerçek sesidir.

Bu sesi çıkarılana engel olunamaz. Herhangi bir müeyyide uygulanamaz. Çünkü onlar, güçlerini ve ilhamlarını, CHP programından, Anayasadan, plân strateji ve hedeflerinden, İleri Türkiye Ülküsü Bildirisinden ve CHP'nin 1965 Seçim Bildirgesinden almaktadırlar.

Asıl tedbir alınması, sürdürülmesi gereken sesler, bağlı bulunduğumuz bu belgelerle yazılı olanları gerçekleştirme uğraşanları komünistlikle suçlayanlardır...

Mesele, ne olduğumuzu açık açık söylemek ve halkı samimiliğimize inandırmak meselesidir. Son seçimlerdeki gibi çekingen, ürkek bir tutumla bunu başaramayız.»

«PETROL POLİTİKAMIZI SERTLEŞTİRELİM»

Ecevit konuşmasında, Amerikanın Türkiye'deki karanlık siyasi faaliyetleri üzerinde haklı olarak durdu.

Son günlerde okuduğu pek ilgi çekici bir kitabın, American Polley End Partiton of Turkey, adı Prof. Laurence Evans'ın Türkiye'nin taksimi konusundaki Amerikan resmi arşivine ait belgeler bulunan kitabın da etkisiyle şöyle konuştu:

«Din konusu üzerinde daha derinlikle eğilmek gerekir. Bu türlü akımların ardında, psikolojik ve sosyolojik etkenler kadar, siyasal ve ekonomik etkenler de vardır. Birinci Dünya Savaşı ve Kurtuluş Savaşı sırasında bize Batı Avrupalılardan daha yakınmış gibi duran Amerikanın bile gerçek niyetinin, Avrupa Devletleri arasında paylaşılmasını önleyip, din ve ırk ayrımına göre ayrı ayrı devletlere bölünmemizi sağlamak ve o yönden Türkiye üzerinde egemenlik kurmak olduğu yeni açıklanan belgelerden anlaşılmaktadır.»

Bunları söyleyen Ecevit, CHP'nin kaybettiği oylar konusunda AP'nin DP'den daha geniş imkânlarla çalışma fırsatını bulduğunu da söyle-

BÜLENT ECEVİT HAKLILIGIN CESARETİ!...

dikten sonra sözlerine şöyle devam etti: «Bazı müttefiklerimiz, artık Türkiye'den çok AP'nin müttefikleri gibi davranıyorlar. Büyük Petrol şirketleri AP'nin ortakları gibi çalışıyor.

Amerikan Merkezi İstihbarat Teşkilatı (CIA) nın, -Ecevit CIA'yı söylerken bir an durdu ve, belki anlamayanlarımız bulunur diyerek C-I-A diye harfleri heceledi-, dost ve müttefik ülkelerde ne kadar kirlil oyunlara iç politikaya etkili olarak karıştı, Amerikada açıklanmıştır. Kendi istediği kimseleri iktidara getirip, istemediklerini indirmek için seçimlerde para dökmekte, hatta bazı ülkelerde sandıklara sahte oy pusulaları doldurmaktadır. Büyük bir komünist tehlikesi varmış gibi gösterip mesru ve demokratik muhalefetlerin ezilmesine gerekçe hazırlamak için, veya silâhsız ve dolaylı saldırı tehlikesi varmış gibi gösterip silâhli Amerikan müdahalesine mazeret bulmak için nümayişler, sabotajlar hatta iç savaşlar düzenlemektedir. Amerikada bile kamu oyu ve bazı dürüst politikacılar bu duruma isyan etmişlerdir. Öyle ki Başkan Johnson, iki gün önce CIA'nın başını değiştirmek zorunda kalmıştır. Gösterilen gerekçe bu teşkilatın görünmez bir Dişileri Bakanlığı hâline gelmiş olmasıdır.

Mantar gibi biten ağır sağcı derneklerden, dergilerden, gazetelerden bazıları çok geniş imkânlarla çalışıyor ve AP'yi destekliyor. Bu değirmenin suyu nereden gelmektedir? Öte yandan gene dış desteklerle büyük menfaat guruplaşmaları oluşup örgütlenmektedir.»

Amerikan sömürücü çevreleri ile AP arasında böylece bir bağın olabileceği ihtimalini açıkça ortaya koyan Ecevit daha sonra, İstanbul'da CHP listesinden Senato Seçimlerine katılan ve Mill-

Bakiyeden Giresundan Senatör seçilen İhsan Topaloğlu na da sözü getirerek, Petrol sorununa değindi ve CHP'nin petrol konusunda izlediği politikanın, Topaloğlu gibi bu işin kavgasını vermiş kişilerin de katılması sonucu, büsbütün sertleştirilmesi gerektiği tezini savundu.

«Yalnız düşmanlarımızdan değil devletlerimizden de gelen tehlikelere karşı milletçe uyanık olmalıyız» diyen Ecevit, irtica destekleyen yerli ve yabancı çevrelerden de söz ederek, korkmadan açıkça irticâna karşısına çıkılması gerektiğini, CHP'nin bu konuda kesin tutum takınmak zorunda olduğunu belirtti ve «Türkiyede bugün irtica; körukleyen bazı gazetelerin ardında gayri müslim iş çevreleri vardır» dedi.

Bülent Ecevit'in konuşması bir kere daha, Kemal Satır yerinden kaldırıp Bülent Ecevit'i tebrik ettirecek kadar geniş sevgi gösterilerine yol açtı. İnönü de kısaca Ecevit'i tebrik ettikten sonra, öteki hatipleri dinlemeye bile lüzum görmeden toplantıdan ayrıldı ve Grup Başkanlığı odasına gitti. Böylece haftanın başı, CHP içindeki «sol kanadın geniş ölçüde puvan toplanmasıyla başladı.

Sonbaharda yapılacak CHP Kurultayında sol kanadına teşkilatlanmış kırka yakın senatör ve milletvekilinin gönlündeki Genel Sekreter adayı olarak başa gürüşmeye hazırlanan Bülent Ecevit ilk raundu çok parlak bir dereccyle kapattı.

O, günün akşamı ve daha ertesi günlerde CHP içinde, kendileri için tehlike çanları çaldığını gören ortamın ortasındakiler sağ kanat mensupları kendi aralarında toplantı üstüne toplantı yapıp, kendilerine karşı bir kar topu gibi gelişen muhalefeti nasıl önleyeceklerini düşünmeye başladılar.

İSTANBUL KANARASI

Kanara ne, bilmezsiniz efendiler, nicedir, Kanara, aktığı boynumuzdan, gurtlağımızdan, kanın su gibi. Kıpırcımızı bir gölde bir düş olmak.

Kanara, kesildiğiniz yer, bir bıçak vukusu gibi.

Felek yeli durdu kara esime, İste geldim İstanbulda kesime.

Yassı dağlarda, kel ovalarda, yazın kıyın, Güttü bünbir çoban, aldı bir ağa vay. Geceker kör olur ya umularında yarınların yıldız yıldız, Kara açığı böylesine ilettili taş yollar bir mavî uzağa vay.

Durdum ilkin otlar üzre besime, İste geldim İstanbulda kesime.

Biz keçi koyun, biz dana sığır, Biz inek manda, ürkü göz, ürkü tırnak. Varmış efendilerin kapılarına Bögören boğazlar damar damar korkudan, çıldırı çıldırı bak.

Üzülmeyin, ağlamayın sesime, İste geldim İstanbulda kesime.

Fazıl Hüsnü Dağlarca

«ORTANIN SOLU» GRUBUNUN DOĞUŞU

Bülent Ecevit'i böyle sert bir şekilde ortaya çıkaran sebep elbette ki, bir birleşim önce «Çatlak ses» diye kendisine çatan Ruhi Soyer'in ipe sapa gelmez ve sonunda bir de takbih almasına yol açan konuşması değildi. Aslında Bülent Ecevit'i sol kanat lideri olarak ortaya çıkmaya iten sebep, çok daha derinlerde ve etrafı sayılabilecek bir hazırlığın mahsulüydü.

CHP içinde başından beri sol düşünceye, sosyalist düşünceye açık üyeler olmuştu. Ama bunlar, 1965 sonrası Meclislerine kadar hiç bir zaman kendi aralarında tam bir bağ kuramamışlar, ya da açıkça ortaya topluca çıkmak ve kavga vermek imkânını bulamamışlardı. İlk defadır ki 1965 seçimlerinden sonra, CHP'nin «Ortanın solunda» bir parti olduğu sloganı ile Meclise gelmesinden sonra CHP içinde sol tandanslı bazı milletvekilleri daha önceki tecrübeleri de göz önüne alarak aralarında gayri resmî de olsa teşkilatlanmak ve bir görev bölümü yapmak zorunluğunu duydular. Başta Bülent Ecevit ve Sükrü Koç olmak üzere çok ufak bir çekirdek kadro, çevre ile bağlantılar aramış, kısa bir süre sonra, ortanın solundakilerin sandığından çok daha fazla sayıda bulunduğu görülmüştü.

İki kişi ile başlayıp önce beşe, daha sonra onbeşe çıkan ortanın solu ekibi, 5 Haziran Senato seçimleri arifesinde, oyları disiplinle 27 kişilik bir grup içinde grup haline geldiklerini görmüşlerdi. Senato seçimlerinden sonra ise bu grubun sayısı kırka kadar yüksekti. Bunların karşısında ise, CHP içinde 1946 sonrası 33'er hareketinden bu yana daha büyük bir fikir ve ideal birliği kurulmamıştı. CHP sol kanadının ilk başarısı bu idi. Hayli dikkatli ve itinalı bir kadrolaşmaya giden CHP içindeki bu ortanın solu grubunun dışında, daha birçok bu fikre yakın ve yakın eleman olduğu da biliniyordu. İşte bu inanış üzerinedir ki, CHP içindeki Ortanın solu ekibi, kendisi için bir açığa çıkma hareketine girişti. İlk teşebbüs, Meclisler ortak grubunda bir genel görüşme açılmasını sağlamak oldu. Genel görüşmenin adı, «Meclisin ikinci döneminin ikinci toplantı yılına kadar CHP gruplarının uygulayacağı genel politika hakkında genel görüşme» idi.

CHP genel merkezi ve özellikle ortanın solu fikrine karşı özel bir allerji gösteren Senato ve Meclis Grup Başkanvekilleri bu önergeyi gündeme alma konusunda hayli uzun süre tereddüt geçirdiler. Zira bir hayli zamandır grup içinde aleyhlerine bir hava döndüğünü, özellikle genç ve dinamik senatörlerle milletvekillerinin kendi aralarında evlerde, çeşitli yerlerde toplantılar yaptıklarını hissediyorlar, duyuyorlardı. Ayrıca, bütün itinalı seçimlere rağmen bir iki tane de karşı gruplara casusluk edebilecek tıynetle adam ortanın solu ekibine sokulmayı becermişti. Gerçi bunlar sonradan teşhis edilip saf dışı bırakıldılar ama, CHP kodamanlarının da kulüğüna kar suyu kaçtı. **KENAN ESENGİNİN ÇIKIŞI**

Ortanın solu ekibi sonunda önergeyi gündeme aldırılmayı başardılar. Başarıca da, sistematik bir sırayla genel görüşme için sırayla söz aldılar. Öyle ki, karşı görüşte söz alan bir veya iki hatibin ardından hemen bir ortanın solunda hatip söz almış ve rakipleri tam anlamıyla, marke etmiş durumdaydı. Söz sıralarından ilki ise, emekli general Kenan Esengin'deydi. Nitekim ilk patlak da Esengin Paşanın ilk gün konuşmasında ortaya çıktı. Paşa, konuya tam bir asker açıklığı ve sertliği içinde girdi.

İrtica tahrikçiliği, dini istismar, ağalara ve yârana yaranma, tâviz politikası izlemekle CHP'nin kendi mezarını kazmaktan başka birşey yapamayacağını, bunu AP'nin çok daha iyi yaptığını söyleyen Kenan Esengin, şimdiye kadar izlenen ürkek ve basiresiz politikanın mutfaka değiştirilmesi gerektiğini, CHP'yi kurtaracak tek çarenin partinin sür'atle bir sosyal demokrat parti hüviyeti alması olacağını söylemesi, CHP sıralarını bir an karıştırdı. Ekrem Özden, Ferit Melen, Ruhi Soyer, Ali Şakir Ağanoğlu gibi bir takım sağ kanat hırçınları homurdandılar. «Ne demek istiyorsun?» diye lâf attılar. Kenan Esengin bir süre bunlara, oturdukları yerden ömürleri boyunca bir ileri fikir savurmamış olanlara baktı baktı ve parmağını Ferit Melen ve Ekrem Özden'e doğru uzatarak, «Bana bakın bana» dedi. «Ya sosyalizmi benimseyecek, komünizmin gelmesini önleyeceksiniz, ya da bu memlekete komünizm gelirse, benim gibi fakir fukaraya bir şey olmaz ama olanlar size olacak. CHP için ileride de bir parti olarak kalmak istiyorsak tutulacak tek yol sosyalizmdir. Bunun başka çıkar yolu yoktur. Bu böylece biline.

M. Sükrü Koç
«Ortanın Solu»nda

Menfaatlerimizden olmalıym di ye devekuşu gibi başımızı kuma gömmekle bu meseleleri halledemezsiniz».

BAHTSIZ SOYER KÜRSÜDE

Pek tabii ki, ordudan gelmiş Kenan Esengin gibi gözünü ve sözünü budaktan sakınmaz bir generale karşı kimse pek fazla ses çıkaramadı. Zira her ağzını açan bir kere ağzının payını hem de en ağır cinsinden alacağını biliyordu. Onun için pek çok muhafazakâr CHP'li oturdukları yer den belli etmeden homurdanmakla yetindiler. Sonra söz sırası Ruhi Soyer'e geldi. CHP'nin merkez takımımdan çok sağ takımı kurularının masa olarak kullandıkları Soyer kürsüsüne geldiğinde, daha ilk cümlelerinde devireceği çamları belli etti.

Nitekim bir ara ağzından çıkan kulağı çaymayan Soyer'in son seçimlerde ortanın solu lâfının ağza alınmaması yolunda Feyzioğlu'nun akıl hocalığının faydalarını belirten sözlerinden sonra dayanamayıp, «Ne yazık

ki gene de radyoda partimiz adına yapılan konuşmalardan birinde bir çatlak ses çıktı, kimsenin sahip çıkmadığı ortanın soluna bu çatlak ses sahip çıktı» demesi, önden çok arka ve orta sıraları işgal etmiş ortanın solu takımı tarafından derhal, «Ne demek istiyorsun?» diye karşılandı. Soyer'in kimi kastediği belliydi. Başaklık kürsüsünde oturan Ni hat Erim, Soyer'e sözlerini tavzih etmesini, lisan nezahetinden de bir daha ayrılmamasını ihtar etti. Soyer bütün umursamazlığı içinde, ama karşıdan gelen salvolar arasında şaşırıp, çatlak ses deyimini ile kimseye hakaret etmek istemediğini, sadece değişik bir ses demek istediğini söyleyerek tevil yoluna gitti. Sonra konuşma sırasında CHP'nin ortanın solu yüzünden parti programından ayrılmak durumunda kaldığı şeklindeki sözler edince, ortanın solundakilerden Adanalı Senatör Müslühhiddin Yılmaz Mete yerinden bağırdı: Ben bu senato seçimlerinde ortanın soluna savunduğum için senatör seçildim, geldim». Sevash Milletvekili Nazım Aslan ise dayanamadı ve yüksek sesle, Senin yerin CHP değil AP safları, sen ve senin gibiler Atatürkün devrimci partisinde ne arıyorsunuz?» dedi. Ortalık iyice karıştı. Soyer ise, konuşmakta ısrar ediyor, başkanın ihtar ve ikazlarını dinlemek istemiyordu. Ne var ki şiretlik her zaman geçer akçe olmadığından, bir takbih aldı ve sözleri kesildiği gibi oturum da tâlik edildi. Böylece de, CHP içinde ortanın solu ve sağ çatışması iyice gün yüzüne çıkmış oldu. Tartışmalara, haftanın ortasında Çarşamba günü de devam olundu. Sivas Milletvekili Palaoglu, Ecevit'i destekleyen bir konuşma yaptı ve için yalnız programla da bitmediğini, programın açık hükmüne rağmen, Ereğli-Çe İkinci devletleştirilmeyip, özel elerde bırakıldığını hatırlattı.

Ortanın ortacıları, kökleşmiş alışkanlıklarıyla, biraz sağa, biraz sola tâviz vererek «tesanütü gerekçesiyle duruma getirmeyi ve Kurultay'da el altından çalışmalarla «ortanın solu» takımını hezimete uğratmayı deneyeceklerdir. Fakat böyle bir tesanütçülüğün artık modası geçtiği Bülent Ecevit, CHP tarihinde yer alacak önemli konuşmasında çok iyi belirtmiştir: «Biz almyazist devrimcilik olan bir partiyiz. Her dev-

rim tepki uyandırır. Çetin engellerle karşılaşır. Ama alım yazısı devrimcilik olan bir parti, bunlardan kaçınırsa erir gider. Her devrim hamlesi, bir ölçüde tesanütü sarımsabilir. Ama tesanütümüz hiç sarımsaması diye devrimciliğinden vazgeçer, tutucu hatta durucu bir parti olursak, tesanüt içinde eririz. Biz tesanütü statik bir noktada değil, harekette, yürüyüş hâlinde aramalıyız. Millet için devrimler yapmak iddiasıyla ortaya çıkan bir parti, memlekette tutuculuğu reddeden bir parti, önce kendi içinde tutuculuk eğilimlerinden kurtulmalıdır.»

Çetin Altan'a

Çetin Altan arkadaşımız, TIP konusunda açmayı denediğimiz tartışmaya, Akşam'daki fıkra sütununda dolaylı bir cevap verdi. Ne var ki, Altan'ın bizimize ilgili cümleleri, ondan özlünen davranışı yansıtmaktan uzaktır. Tartışmayı başlatırken bu hususu, şu sözlerle açıkça belirtmiştik: «Bir noktada, sanırım ki, tereddüde yer yoktur. TIP, Anayasaya tizlikle bağlı kalarak, parlamenter sistem içinde faaliyet gösterme durumundadır. Mesele, bu imkândan en iyi şekilde yararlanma ve mücadeleyi hayale kapılmadan, doğru yönde yürütme noktasında toplanmaktadır.» Mesele, bu kadar açık ortaya konuşmuşken, itham kokusu taşıyan bir takım yakıştırmalarla, dâvayı minder dışına kaydırarak beklediğimiz tutum değildir.

Bu vesileyle belirtelim ki, bütün partilerden tamamen bağımsız sosyalist bir yayın organı olan YON, sadece ve sadece sosyalizm ve TIP'ın yararına olacağı inancıyla böyle bir tartışmayı başlatmıştır. Çalışanlar Partisi de dahil, YON'un hiç bir parti kuruluşunda rolü olmamıştır ve görünür bir gelecekte de olmayacaktır.

Doğu kalkınma mitingi

Batman'da seçimlerden sonra, gazetelerimizin hiç yer vermedikleri, fakat binlerce insanın katıldığı bir «Doğu kalkınma mitingi» yapıldı. Mitingte tek başarı telgrafı gönderen parti lideri, «Doğuculuk» a ateş püsküren Türkeş oldu!

Siirt'te yayınlanan «Mücadele» gazetesi, miting hakkında şu bilgiyi veriyor:

Mitinge Siirt, Diyarbakır, Urfa, Bingöl, Mardin, Siverek, Silvan, Midyat, Gercüş, Beşiri, Kurtalan, Şırnak, Kozluk ve daha başka yerlerden gelen onbinlerce kişi katılmıştır. İlk konuşmayı avukat Kerim Şerefhanoglu yaparak özette şunları söylemiştir: «Petrolle ilgili tesis ve işletmeler dünyanın her yerinde, petrolün çıktığı yerde kurulur. Türkiye'de Genel Müdürlük neden Ankara'da kurulup milyonlarca masrafa girilir? Batman'daki işletme, bir utanç duvarı ile halktan ayrılmıştır. Buraya gitmek, Rusya'ya pasaport çıkartmaktan daha zordur.» Doğu'da ve Güney Doğu'daki rüşvet ve suistimallerden de yakınan tertip komitesi başkanı, sözlerini millî birlik ve beraberlik temennisiyle bitirir: «İkinci söz alan Şerif Vural ise, «Devletin ağaları olduğunu» iddia etmiş ve «Devlet ağ... diye bağırması-»

Genç stajyer avukat İdris Arıkan ise, Doğu ve Batı arasındaki korkunç acıyı rakamlarla ortaya koyarak, verilen sözlerin yalan olduğunu söylemiştir: «Turizm seferberliği adı altında Batıya otel, motel, gazino vesaire tesisler kazandırılarak Batılı cepler daha da şişirilmektedir. Oysa Doğu'da turisti çekecek anıtlar ve tabiat güzelliği olduğu halde buraya bir tek kuruş harcanmamıştır.» Sait Elçi ise, şikâyetlerini şöyle dile getirmiştir: «Alpaslanın çocukları, Çanakkale'ce düşmanı boğan Doğu'lular, Batıda her türlü imkânla sahip hastahaneler varken, Doğu'ya ana çocuğunun göbeğini kesecek bıçak bulamıyor. Bütün parti vaatleri yalandır... 1932'den beri hazırlıkları yapılan Ziya Gökalp Üniversitesi, Doğulu uyanmasını diye açılmıyor.»

Siirt'ten stajyer avukat Cahit Uğen de şunları belirtmiştir: «Doğu bir deneme tahtasıdır. Hakkımız, Batıya verilmiştir. Gelecek seçimlerde oylarımızın hakiki sahibini bulmaktasınız.» Si-verekli hatip Mustafa Düşünek'in sözleri ise şudur: «Büyük Atatürk'ün çizdiği yoldan inhiraf edilmiştir. İhmâl olunuyoruz. Buna sebebiyet verenler de alçak zihniyetin namussuz evlâdıdır.»

Avukat Nebil Oktay ise, şu açıklamayı yapmıştır: «Batmana civar illerden polis ve jandarma kuvvetiyle, gizli emniyet mensubu gönderildiğini duydum. Biz bir İstanbul'lu, bir İzmir'li bir Aydın'dan daha çok memleket-sever ve milliyetçiyiz. Jandarmamızın görevi, vatandaşın can ve mal emniyetini korumaktır. Gitsinler, dağlardaki asayiş korusunlar. Biz burada anlayış ve vakar içindeyiz... Doğunun kalkınmasında da suç bizimdir. Elele verip birleşilmelidir. Sosyal adalet teraneleri, sosyal rezaliten öteye geçmiyor. Biz korkmuyoruz. Doğuyu saadete götürme yola baş koyduk. Sonuna kadar haykıracak ve haklarımızı alacağız.»

Mitingte, yazdıklarımızdan çok daha sert konuşmalar yapılmıştır. Belki Süleyman Bey duyar diye, bunları aktardık.

BİR KÜSTAHLIK BELGESİ

Yabancı ilaç firması Roche, yayınladığı dergide, tepeden bakan küstah bir «yabancı ağa» edası ile Türk İlaç Sanayine ağır hücumlarda bulundu. Eczacı Odası, bu yazıyı haklı olarak dava konusu yaptı. Fakat bu kadarla yetinmemeli ileri sürülen iddialar da cevaplandırılmadığı. Şimdilik, arkadaşlarımız Dr. Cavid Başar'ın arka sayfamızda okuyacağınız yazısında da söz konusu ettiği bu küstahlık belgesini olduğu gibi yayımlamakla yetiniyoruz:

Seçimlerin yaklaşmakta olması, halkın gözünü boyayarak ve mugalata yoluyla birer külah kapmak hevesinde olanların iş-tahlarını kabartmış bulunmaktadır. Bu gibi şahıslar, efendilerine yararlanmak veya şahsî çıkarlarını temin için gerçekleri hasıraltı etmekten ve ona buna leke atılmaktan çekinmemektedirler.

Son günlerde yabancı sermayeye ve bu arada şirketimize karşı da sistemli ve maksatlı bir hücumu girişilmiştir. Bunun önceden plânlanmış olduğu ve sah te vesikalarla desteklendiği de göze çarpmaktadır. Bu hücum kampanyasının kimlerin faydalanacağı aşikârdır. Bundan ötürü de bu şahıslar «Yerli milyonerlerin kompradorları» vasfını hak kazanmaktadır. Kendilerinin bu yazıları hangi cürefle yazdıklarını bilmiyoruz, fakat bildiğimiz birşey varsa o da güneşin balçıkla sıvanamayacağıdır.

İlaç Sanayii'nin gayesi, hekim ve hastanın itimat edebileceği, hastahkları iyileştiren ve önleyen, tıbbi ve farmosötik standartlara uygun, kaliteli ilaç yapmaktır.

İlaç Sanayii'nde yabancı sermaye memleketimize zorla girmiş değildir. Bilakis, memleketimizin kalkınmasını ancak sanayi yoluyla olabileceğini takdir eden Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti'nin kabul ettiği «Yabancı Sermayeyi Teşvik Kanunu» çerçevesinde tamamiyle meşru ve kanunî yollarla yatırım yapılmıştır. Yani «Yabancı Sermayenin» iştiraki yurdumuzun kalkınması için lüzumlu ve faydalı olarak kabul edilmiştir.

Bu kararın isabetli olup olmadığını münakaşası ne bize, ne de bu sahada en ufak bilgi ve tecrübeleri bulunmayan ve sansasyon peşinde koşarak halkın milliyet hislerini istismara çalışan birkaç gazete muharririne düşer.

Bizim burada bilhassa işaret edeceğimiz nokta son yıllara kadar rakipsiz olarak çalışan Yerli İlaç Sanayii'nin memleket için ne yaptığıdır.

Kendilerine soruyoruz:

1 — Yabancı sermaye'nin girişine kadar Türkiye İlaç piyasasını ihisarları altında tutan yerli ilaç firmaları, Türkiye'de ilaç Sanayii'nin gelişmesi için ne yapmıştır?

2 — Harp yıllarında ilaçların karaborsaya düştüğü zamanlarda rakipsiz olarak milyonlar kazananlardan kaç tanesi ilaç sanayine, araştırmaya veya tıbbi hizmetlere yatırım ve bağlı yapmıştır?

3 — Uzun yıllar ilaç piyasasını rakipsiz olarak ellerinde tutup, milyonlar kazananlardan kaç tanesi ilaçların kontrol ve kalitesinde islahâ, çalıştırdıkları elemanların ücret ve sosyal durumlarını düzeltmeye memleketin ihtiyacı olan yeni ilaçları imâlâ teşebbüs etmiştir?

Merdiven altında şurupları kovalarda, sandık tahtalarıyla karıştıranlar, kedilerin gezindiği damlarda tarhana serer glükranül ve tablet kurutanlar, yüzbinler kazandıkları halde neden bunun bir kısmını ilaçlarının kalitesini islahâ ve imâl usullerini düzeltmek için sarfetmeye yanaşmamışlardır?

Aşırı kâr hırsıyla hareket ederek, halkın sağlığıyla oyananlar ve buna göz yumanların mü-

dafilğini yapanlar mı hastayı ya tağında soymaktadırlar, yoksa kaliteli ve tedavi değeri yüksek ilaçları kanunî yollarla imâl edip, yine kanunî ve meşru yollarla satanlar mı?

Bu yerli sermaye kompradorlarına şunu hatırlatmak isteriz:

Hasta yatagında ateşler içinde yatarken vereceği paranın bir yerli milyonerin cebine veya yabancı şirketin kasasına gireceğini düşünmez. Hastanın isteği hastahlığını sür'afle iyileştirecek temiz, kaliteli ve tesirli ilaçtır. Siz bu hastaya daha ucuz diye damda kurutulmuş ve üzerine kedi işemiş tableti satamazsınız.

Serbest rekabet halkın lehine işleyen en önemli ekonomik müessesesidir. Serbest rekabet müessesesini yıkarak ilaç Sanayii'nin monopollerine almak isteyen yerli sermaye önce kendi mazesine bir göz atarak böyle bir ihisar'a lâyık olup olmadığını tetkik etse çok iyi olur.

Şimdi gerçekleri kendi çıkarlarına göre birbirine hiç uymayan şekillerde değiştiren bu şahısların iddialarını teker teker cevaplayalım:

29 Eylül 1965 tarihli Cumhuriyet gazetesindeki yazısında İhan Selçuk «Yabancı Sermaye ile ortaklık kurarak işlerini yürütenler yabancılarla işbirlikçilik yapan satılmışlardır» derken diğer taraftan İstanbul Eczacı Odası, Yabancı İlaç Şirketlerinin Türk Sermayesiyle ortağı olmadıktan şikâyet etmektedir. Bir hakikatin ne dereceye kadar tahrib edilerek bir birine tamamen zıt bir fikir haline gelebileceğini bundan daha mükemmel bir misalle görmek mümkün müdür?

Acaba gazeteci neden hayali ortaklar ve kompradorlar yaratmak lüzumunu duymuştur? Bunun sebebini zannediyoruz ki; makalesinin başlangıcında bizzat kendisi ifade ediyor: «En ufak bir tenkit» dediği, kayırkulu bir yalanla hayali sömürücüleri yaratmak, halkı tahrik etmek ve memlekete sağladığı faydaları in kâr edilmeyecek müesseseleri lekemektedir.

Gazetecinin istemediği «Yerli Ortaklar» mevzuu İstanbul Eczacı Odası tarafından hay taçı edilmiştir. Sebebini bulmak için uzun müdet düşünmeye lüzum olmadıktan kanısındayız: İyl işleyen ve kâr eden bir müesseseden hisse ele geçirerek aslan payı koparmak.

Şimdi «korlanç» ve «cehen-nemlik» tabirleri ile vasıflandırılan «Klorbenzodiazepin»e gelelim. İsmi bile doğru söyleyemedikleri bu madde Chlordiazepoksit olsa gerektir. Bu madde halen fabrikamızda sentez yoluyla imâl edilmekte olup, dışarıdan ithal edilme heri tamamen durdurulmuştur; Acaba bu gerçek karşısında yüzleri biraz kızaracak mıdır?

Mafumlarımız olduğu üzere İtalya'da «Patent» hakkının tanınmaması, bütün İtalyan imalatçılarına rahatlıkla formül ve ha made taklit etmelerine imkân sağlamıştır. Uzun çalışmalar dolar sarfıyla tıp mesleğinin hizmetine arz edilmek üzere inkişaf ettirilen maddeler, İtalyanlar tarafından çabucak hiçbir masrafları olmaksızın taklit edilmektedir. Bu ham maddelerin İtalyan Firmalarına maliyetli sifirdir ve talep etmekte oldukla-

rı ücretler tamamen «haksız kâr» ve «sömürme»dir.

İstanbul Eczacılar Odası Yabancı Sermayenin kâfi yatırım yapmadığından şikâyetçi bu arada fabrikamızın bir «Bisküvi fabrikasının üst katında» çalıştığından bahsediyor. Yalnız bu «üst katın» kaçbin metre kare olduğundan bahsetmiyor. Fabrikamızın yalnız kira bedeli olarak ödediği miktarın birçok «yerli» yatırımlardan fazla olduğunu yalnız işçi yemekhanesinin, hat-tâ yalnız tuvaletlerinin birçok yerli «Laboratuvar»lardan ve «İlaç Fabrikaları»ndan daha fazla yer işgal ettiği söylemiyor. «Az yatırım» yapıyor dediği fabrikamızın kurulduğu günden beri hiç kâr transfer etmediği halde milyonlarca lirahki yeni tesisler kurduğundan bahsetmiyor.

Zaten biraz sonra bazı yabancı firmaların 10.000.000.— TL. gibi krediler olarak yatırım yaptığını söylemekle kendi kendisini yabancı duruma düşürüyor. Yeni İstanbul Eczacılar Odası'na göre yabancı ilaç fabrikaları yatırım yapmazsa bu bir suçtur. Eğer yatırım yaparsa bu gene bir suçtur. Bu suçların önlenmesinin yegâne yolu kendilerini bu suçlara ortak yapmaktır.

Yine İstanbul Eczacılar Odası'nın hiçbir zaman bahsetmediği ve bahsedemeyeceği başka şeyler de vardır, o da: Şirketimiz çalıştırdığı yüzlerce işçi ve menura ödediği milyonlarca lira ücret, Devlet'e, Belediye ve Mahalle'ye vasıtalı ve vasıtasız olarak ödediği milyonlarca lira vergi, fakir hastalara, tıp mensuplarına, kliniklere, derneklerle yapılan yüzbinlerce lirahki ilaç ve para yardımları vasıtalı olarak verilen siparişlerle ufak sanayi erbabına akıtılan milyonlarca lirahki iş ve Türk piyasasından mübahaya edilen yüzbinlerce lirahki ham madde, yiyecek, giyecek, temizlik maddesi v.s.

Bütün dünyamı «fabrika» ve «sanayi» diye çırpındığı bir sırda memlekete sonsuz faydalar sağlayan bir sanayi işletmesini kapatıp, ithalâtçı ve yerli sanayi tekil kurmak isteyenler, serbest rekabeti yok edip, ilaç karaborsası kolay kazançların hayali avunamlar, devirlerini geçmiştir! Memleket sanayileşecektir. Bunu elinizde imkân varken siz yapmadınız. Birakın da sizden daha iyi becerenler yap-sın.

Muvaffak olmuş bir teşebbüse saldırmak ve baltalamak, toplumun yararına çalışan ve memleket ekonomisine hizmet eden müesseseleri yıkıma veya ele geçirmeye çalışmak vatanseverlik ve milliyetçiliğin bir ifadesi olmasa gerektir. Ne taraftan bakarsak bakalım, bu gibi yalanlarla bezemiş safsatalarda iki maksadın sırttığını görüyoruz:

1 — Mevcut sosyal düzeni ve toplun değerlerini yıkmak.

2 — Şahsî çıkarlarını veya avukatlıklarını yaptıkları yerli milyonerleri korumak.

Kendilerine milliyetçi ve vatansever süsü vererek karahlık ideolojilere ve sömürücü kapital sahiplerine hizmet edenlerden gereklerle gerekçe karşılıklı veremlerini bekliyoruz, yalan ve mugalata ile değil...

SIYASİ NOTLAR

Kültür düşmanı

Müsteşar konuşuyor!

Okullara antikomünist etiketi altında gerici ve laik cumhuriyet düşmanı bol miktarda yayın yağdırıldığı bilinmektedir. Bunların parasını «yabancı dostlar» değilse, —hiç şüphe edilmesin— şu ya da bu yoldan devlet ödüyordur. Ulus'ta Fikret Ekinci, konu hakkında şu bilgiyi vermektedir:

Okullara gönderilen yayımların bir kısmı, parası Bakanlık bütçesinden ödenmesine rağmen, Bakanlıkça görülüp, kontrol edilmeden gönderilen yayımlar, sadece ismen bilinmekte, bedelleri peşin ödenmektedir. Bakanlık, bunlar arasında, zararlı olanların okul idaresince ne yönden zararlı olduğunun Bakanlıkça bildirilmesini istemektedir. Çok masum ve normal görülen, bu isteğin altında yatan niyet ise bambaşkadır. Okul idarecileri, gerici, ırkçı, şeriatçı, nurcu, laik cumhuriyet ve Atatürkçülük aleyhtarı yayımların zararlı olduğunun bildirilmesini istemiyor aksine bunların zararlı olduğunu bildirenleri tesbit etmek gayesini güdüyor. Bütün ırkçı ve gericiyi subaşına getirdikleri için, her hangi bir öğretmen, parasını Bakanlık ödendiği, gerici bir yayını zararlı bulduğunu, Bakanlıkça bildirirse, mihleneyeceğini biliyor. Bildiri isteğinin ahtekleri tesbit edilemeyecek ve Bakanlıkça, bütün gerici yayımlar satın alınacak, bedelleri önceden ödenip, çıkarılanlar tarafından okullara gönderilmesi istenecek, yani kontrolsüzlük prensip olarak kabul edilecek ve bunlarda, zararlı olanların, ne sebeple zararlı olduğunun bildirilmesi istenmeyecek bunun mânası nedir? Bakanlık bunların toptan zararlı olduğunu bilmiyor mu? Gayenin, ırkçı, Atatürkçülük aleyhtarı ve laik cumhuriyet, devrim düşmanı olmayan veya bu sakim politikaya karşı direnenleri tesbit etmek olduğunu anlamamak mümkün mü?

Örneğin, AP. Genel Başkan Yardımcısı bir saltanat arığı damadının, AP. yayın organında yazdığı ve tüm Milli Mücadeleyi, inkılabı, bolşeviklik olarak adlandırmaya, bu yayın organının bedelli Bakanlıkça önceden ödendiği için, okullara yayını organına gönderilmiştir. Aynı şekilde, Atatürk'e söven bir makaleyi aynı yayın organında yazan ve sözde AP. Haysiyet Divanına verilen, bu partinin üyesinin makalesi de yayın organının bedelli önceden ödendiği için okullara gitmiştir. Başka bir örnek, bütün ömrü hakaret görmekle geçen, nimli bir irtica tacirinin, bu partinin milletvekilliğine güvenerek ve yasama dokunulmazlığına bürünerek aynı yayın organında günlerdir açtığı «narcılık» propagandası kampanyası, okullara gitmektedir.

Bunların yanında yine dergi-

TONGUÇ'UN ÖLÜM YILDÖNÜMÜ

23 Haziran, Köy Enstitülerinin kurucusu İsmail Tonguç'un ölüm yıldönümüdür. Bu büyük eğitim öncümüzün anısını saygı ile anarken, M. Hasırsapkah'ın Tonguç'a yöneltilen hücumlara bizzat kendisinin verdiği cevapları açığa çıkaran bir yazıyı gelecek sayımızda yayımlıyacağımızı okuyucularımıza duyuruyoruz.

lerden ve gazetelerden derlenen kitap haline getirilen aynı mahiyetteki yayımlar ve AP. propagandasının en süflü sloganlarının kapsayan yazılar okullara akıtılmaktadır. Bunların bir kısmının bedeli Bakanlıkça, bir kısmının bedeli sözde meçhul kaynaklardan ödenmektedir. Zaten, Bakanlık bedelini ödeyip, gönderilmesini yayımların sahiplerine bıraktığı için, hangi yayımların Bakanlıkça, hangilerinin bilinmeyen kaynaklara gönderildiği sızlaşmamaktadır. Gaye, biraz da bu sızı yaratıp okulları, cumhuriyet tarihinde ilk defa görülen bu düşmanca yayımlara açık tutmaktır.

Bunların yanında devlet bankalarından aklın alamıyacağı illanlar alıp çıkan sözde dergiler vardır. Bu dergilerde çıkan yazılar ayrıca kitap olarak yayımlanıyor. Alman illanla hem derginin, hem de kitap hâline gelmenin karşılığı çıkarılmış oluyor, ve devlet kesesinden finans edilen bir laik Cumhuriyet ve Atatürkçülük aleyhtarı yayını endüstriyi yaratılmış oluyor. Bu DP'nin besleme basını geçmiştir. Bankalar, laik cumhuriyet ve Atatürkçülük aleyhtarı yayınları devlet kesesinden besleyen bir duruma düşmüşlerdir. Bunlar da ücretsiz okullara ve bazı kişilere gönderilmektedir. Yoğun bir biçimde Devrim ve Atatürkçülük aleyhtarı bir nesli yetiştirme gayreti içinde olan AP. ve onun bu politikasını uygulayan Milli Eğitim Bakanlığı, bir ihanet içindedir.

Ama bu işleri düzenleyen kilitör düşmanı müsteşar, hâlâ tam bir fütursuzlukla konuşabilmektedir. Müsteşar ile Dost dergisi yöneticisi Salim Şengil arasında şu konuşma geçmiştir:

ÖTÜKEN: Siz de yazsanıza kitap işini... Hani şu, okullara tümen tümen kitap, dergi gönderiyormuşuz...

ŞENGİL: Göndemiyor musunuz?

ÖTÜKEN: Hayır. Ben dell miyim! İki üç gazeteye abone olayım, sonra yirmisekiz tane-sini kendime düşman edeyim. Ben gazetecilikten yetiştim. Bu işleri çok iyi bilirim. Yolladığınızı isbat eden bulmursa, şimdi, masama oturmadan istifa ederim. Ama şimdiden sonra gidecek.

ŞENGİL: O halde kim gönderiyor?

ÖTÜKEN: Araştırıyoruz, bilmiyorum. Yön de Akşam gazetesi de okullara gidiyor. Onun için tanımda imha etmemelerini, okullara ne gelirse bize bildirmelerini yazdık. Al bak oku.

ŞENGİL: Teşekkür ederim, bu genelge bende var. Okullara bu yayımların kendikendine gideceğine benim akıllı yatırıyorum. Dost'un satışı düşse, yüz tane de olsa eksik bastronaya bakıyorum. Nasıl bedavadan yollayabiliriz? Her halde bir taraf finanse ediyordur. Sizin bütçenizden değil de başka yerden olabilir. Farketmez...

ÖTÜKEN: Altıbuçuk milyon lira tahsisat aldım. Önce klâsikler gidiyor, 3,5 milyon. 53 bini gitti. Depolar dolmuş kalmış. Döner sermaye işlemez olmuş. Anadolu'nun en uzak köşelerine kadar kitap gidiyor şimdi. Gündüzler yetmedi. Gece mesabî yapın sevkiyat için, dedim. (Bir imza kartonunu Şengil'e açar.) İşte İstanbul'da imza ettiğim mucipleri. (Şengil okur.) Bak... Milli Eğitim Müdürlüğüne: Aşağıda yazılı kitapları adınıza 3600, 480, 640 adet gönderilmiştir... Nasıl? Bak, banlar, e-

ğitici levhalar... Basılı Eğitim Malzemesi Müdürlüğünce kırkbin basılmış kitaplar... Şimdi boşuyor depolar, ferahlad. Döner sermaye toplandı. Şimdi yenileri basılacak.

SENGİL: Yeni basılacak olanlar, gazetelerin yazdığı, hani şu okullara gönderilen kitaplardan mı? Birinci, ikinci baskıları biten Rus klâsiklerini bastırılmıyormuşsunuz. Üç aydır. Tercüme bürosundan gelen karton önünüzde duruyormuş. Çok oldu öğreneli ama, bir belge elde edemediğimiz için yazamadık...

ÖTÜKEN: Basılacak, hepsi basılacak. Bir kitabı Harp ve Sulh'u baskıdan aldım. İki yıldır mütercimi ortada yok. Bunu asıl çevirenin Nâzım Hikmet olduğunu biliyorsun. Ama Zeki Baştınar görünüyor. İşte biz böyleyiz. Bu memlekete yalnız Hasan Ali Yücel mi hizmet edecek. Milli Eğitim Bakanlığına gittim, matrisler eskimiş. Böyle kötü baskılı kitap istemem, dedim. Tehsisat yok dediler. Alın size dörtyüzbin lira tahsisat... Avakta, oracıkta imza ettim mücbirî. Bir çin-koğraf stövesi geliyor matbaaya... Altıyüz bin lira. Türkiye'de eş yok. Baktım, altı dizgiden üçü çalışıyor, üçü boş. Bu nedenle, dedim, dizilecek iş yok, dediler. Bir ay önce, birçok kitap imza etmişim, basılan diye gelmedi mi, dedim. Gelmedi, dediler. Devlet içinde formalite çok. Depoda tükenmek üzere olan Alphonse Daudet v.b. üç kitabı verdim, dizdiler. Böyle olacak. Hem şimdiden sonra, üç-beş bin kitap basılmayacak. Onbin... Dörtbini ben satın alıyorum. Gerisi de satılır. (Sekreter içeriye girer. Bir takım adlar sayar. Beklediklerini söyler.) Görüyorsunuz ya kabul edemem. Önemli işlerimiz var. Şimdi bir öğle yemeği de veriliyor bizim matbaanın işçilerine... Topladım hepsini, bakın grev filan yok, dedim. Burası devlet işi... Hepimiz çalışacağız. Burası kazanacak ki, siz de ekmeğe yiyebilirsiniz.

Barış gönüllüleri

Orta Doğu Teknik Üniversitesi Öğrenci Birliği, Barış Gönüllüleri ilgili olarak Türk kamu oynaşu açıklama yaptı:

«Ülkemize geliş nedenleri, eğitim ve toplum kalkınması konularında çalışmak olarak kamu adına aksettirilen Amerikan barış gönüllülerinin asıl amaçları her geçen gün biraz daha su yüzüne çıkmaktadır.

Gelişlerinin görünen amaçlarıyla davranışları bağdaşmayan Amerikan barış gönüllülerinin zaten şüphe ettiğimiz iyi niyetlerine, üniversitemizdeki son olayla hiç güvenimiz kalmamıştır.

Üniversitemiz hazırlık okulunda İngilizce öğretmekle görevli iki Amerikan Barış Gönüllüsü sınıflarında (Son seçimlerde hangi siyasi partiye, niçin oy verdiniz) başlıklı bir kompozisyon yazdırarak İngilizce eğitimini Türk gençliğinin siyasi eğitimlerini anlamak için bir araç olarak kullanmışlardır.

Bize çok önemli olan bu durumun ilgililer tarafından ele alınmasını, bu ilk barış gönüllüsünün görevlerine son verilmesini ve Barış Gönüllüleri Teşkilâtının buna benzer davranışları devam ettiği takdirde, Türkiye'deki faaliyetlerinin yasaklanmasını ve Türk halkının bu konuda daha dikkatli olmasını ülkemizin menfaatleri bakımından uygun görmekteyiz.»

İş adamı defterdar ve Türkiye Kredi Bankası

Geçenlerde gazetelerde 1960 yılından sonra iş adamlığına atılan eski İstanbul Defterdarının, sevgilisi ile birlikte, otomobilini denize sürerek, öldüğü haberi

vardı. Haberler, eski defterdarın çok zengin olduğunu ve Bebek'te yaptırıldığı 2,5 milyon liralık şahane köşkte yaşadığını belirtiyordu. Aynı günlerde YÖN, halktan topladığı paralarla yakınlarına büyük krediler açan Türkiye Kredi Bankasının tasfiyesine gidildiğini bildiriyordu. Şimdi Yeni Gazete ve Hürriyet şu haberi vermektedirler:

Geçen hafta sevgilisiyle birlikte denize uçan eski Defterdar ve Kurlangıç zeytinyağları sahibi Şefik Yur'un ölümü, Türkiye Kredi Bankasının tasfiyesiyle ilgili görülmektedir. İş adamları çevrelerinde ısrarla belirtildiğine göre, Şefik Yur, bankadan aldığı 14 milyon liraya yakın krediyi ödemekte gecikmiş ve banka da bu yüzden zor durumda kalmıştır.

Sekiz yıllık bir mazisi bulunan ve memleketin sayılı bankaları arasında yer alan «Türkiye Kredi Bankası» bu durum karşısında Maliye Bakanlığınca tasfiyesi cihetine gidilmiş ve Bakanlık tasfiye işleminin yapılması için İş Bankasına talimat vermiştir.

Banka idarecilerinin ifadesine göre, Şefik Yur 1959 yılında «Ziraat Bankasının olmadığı bir yerde şube açın. Mal Müdürlüklerinin arasını bu şubeye yatırın. Benim kredimi de arttırın» teklifinde bulunmuştur. Bu teklif olumlu karşılanmış ve Bakırköy'de yeni bir şube açılmış. Şefik Yur da Bakırköy Mal Müdürlüğünün 6 milyon lirasını buraya yatırmıştır.

Şefik Yur'un bundan sonra bankadan 14 milyon lira civarında kredi aldığı ve bunun ancak, bir kaç yüz bin lirasını ödediği yine banka yetkilileri tarafından ifade edilmektedir. Öte yandan, ihtilâlden sonra Şefik Yur'un yerine tâsin edilen yeni Defterdar, Bakırköy Mal Müdürlüğünün 6 milyon lirasını çekeceğini ve bunun 48 saat zarfında hazırlanmasını istemiştir. Bu yüzden müşkül durumda kalan banka, 6 milyon liralık Defterdarlığın iltimatına rağmen peyderpey ödeyebilmiştir. Bankanın Tuzla Porselen fabrikasına imkânlarının yüzde 50'sini seferber etmesi, bazı mühim şahıslara, büyük kredi vermesi, bardağı taşran damla olmuştur. Banka hâlen terzi İzzet Ünver'den 4 milyon. Arif Köseoğlu'ndan 3,5 milyon ve Güzel Konutlar Yapı Kooperatifinden 7 milyon lira alacaklı bulunmaktadır.

Şakir Kesebir, Hayri paır, Sezai Ömer Madra, Mithat Nemli, Fehmi Simsaroglu, Ali Sohtorik gibi tanınmış iş adamları tarafından 2 milyon lira ile kurulan bankanın sermayesi, muhtelif senelerde arttırılarak 20 milyon liraya çıkmıştır. Ancak, son 10 milyonluk artışta, ilâve sermayenin yüzde 35'i ödenmiş, diğer kısmı ödenmemiştir. Bankanın en büyük hissedarlarından biri de 8 milyonluk ödenmiş ve ödenmemiş sermayesiyle Genel Sigorta olmuştur. Bankanın tasfiyesiyle Genel Sigortanın da durumu sarsılmış bulunmaktadır.

İlk defa 1963 senesinde durumu ciddi bir sarsıntı geçiren bankanın İdare Meclisi üzaları hükümetten yardım istemişler ve İş Bankası'ndan iki, Emlak Kredi Bankası'ndan, Etibank'tan, Sümerbank'tan, Ziraat Bankası'ndan birer kişinin iştirakiyle bir konsorsium hey'eti kurulmuştur. Bu hey'et mensupları kendi bankalarından 30 milyon lira temin etmelerine ve Türkiye Kredi Bankasının 21 milyon liralık teminatını serbest bırakılmasına rağmen, 1964 yılında 7 milyon, 1965 yılında da 13 milyon zararına önüne geçilememiştir.

Bir ölüm ve bir tasfiye kararı ile ortaya çıkan bu olaya benzer bir sürü oyuz kapitalist Türkiye'de her gün oynanmaktadır. Bu oyunlardan bir başkasi, ge-

POLİTİKA ve ÖTESİ

SÖZ AÇILMIŞKEN

Benim yaşında ve benim kuşağımdan olanlar İkinci Dünya Savaşını ve sonrasında fikir çalkantılarını yaşadılar. Bırakın bizi, devlet bile ne düşündüğünü bilmiyor, daldan dala konuyordu. Faşizm itibardı. Faşizmden, demokrasie doğru bir çalkantıydı gidiyordu. Sosyalizm sözcüğünü ağza almak (bırakın komünist olmayı) Sovyet çasusluğu sayılırdı. Sosyaliste ajan veya kiralık adam diye bakılırdı. Savaş ve savaş sonrası koşulları, fikirleri gerçek yönü ile tanımamak, tahammülsüzlük, Kemalizmi kişisel çıkar için kullanmak, Atatürkçülüğün yön değiştirmesi üzerinde bir silindir gibi geçmiştir. Yöneticiler birer kobaymışız gibi bütün heveslerini bizim üzerimizde denemişlerdir.

Bizler, olsa olsa, birer «solcu» şairdik. Hümanist denebilirdi bize. Hümanizmi de, sosyalist açıdan değerlendirebilmek için bilgimiz yetersizdi. Temel kitaplar henüz çıkmamıştı. Dil bilenlerimizin de eline bunlar geçmiyordu. Bugün bir genç, bir yere kapanırsa, - bir kaç hariç - sosyalizmin bütün temel kitaplarını okuyabilir. Sosyalizmin hem yaşantısı için gerekliler, hem metodlarını öğrenebilir. Yöneticilerin de o zamanlar, sosyalizm hakkında belirli fikirleri olduğunu sanmıyorum. Bunu, savaş aleyhtarı şiirleri «komünistlik» saymalarından çıkarıyorum.

Biz komünist değildik çünkü komünizmi bilmiyorduk. Ama resmi görüş, yanbaşımda oturttuğu polisyle ve tutturduğuşiflerle bizi suçlandırı gibi, komünistleştiriyordu. Suçlandırır gibi diyorum, çünkü geri kalmış ülkelerde suçlu yoktur, suçlandırma vardır. (Bugün bile fikir suçunu olsun mu, olmasın mı; 142 yi ağırlaştırılmı, vuzuh mu verelim diye tartışan yöneticiler var.)

Bugünkü güzel meyhaneler, şirin pastahaneler, lokaller yoktu. Şairler, düşünürler, yazarlar, abıç dükkanı gibi yerlerde buluşurlardı. Yanbaşımda da raporunu düzenleyen zavallı polis neferi otururdu. Biz ne söyledik, o ne yazardı; ne yasaktı, ne değildi; biz de bilmezdik, belki o da bilmezdi. Ama hepimiz «fişlenmiş» tik. Sorumlular bunları nasıl değerlendirdikleri bilmiyorum. Bir gün sosyalizm iktidara gelir ve devlet arşivine el korsa, kim bilir ne güllünc belgelerle karşılaşacağız, boşa giden devlet gücüne acıyacağız.

Halkımızın, kendine bütün söylenenlere inat, oy verdiği ve başını zafer tacı ile süslediği Demirel'in de sosyalizmi bildiğini sanmıyorum. Bilsen bu kadar korkmaz ve tahammül eder. Onun bildiği, Amerikan usulü, ikilî bir parti düzeni kapitalist iktidar ve kapitalist muhalefet.. Zaten bütün bahtsızlığı bu memleketin bundan değil mi? Menderes de bilmedi, Bayar da bilmedi. Kendi üsüncelerinin dışında düşünce kabul etmediler. İsmet Paşa da belki, bazı şeyleri yerden yeniyeye öğreniyor. Hayli geç kaldıktan sonra. Eğer İsmet Paşa bugün bildiklerini, 1945 lerde bilseydi, karşısına sadece Demokrat Parti muhalefeti mi alırdı?

«— Sosyalizm mi, yurt için gerekliyse, biz yaparız. Size ne oluyor?» diyen rahmetli Ankara Valisi sofralarda kafasına yer eden söyleyen bir saftı. Sofrada böyle düşünen kafanın valisi ne yapardı?

Onlar böyle iken, biz ne iddik? Oaların düşüncelerini bilip kendimize bir çalışma yöntemi çizebilmiş miydik? Ne geçer? Bunlara kazan, bunlarla hiç bir şey olmayacağını düşünen menfi kişiler. Sosyalizmi bilsek, sosyalizm demeden de, sosyalist muhalefet yapılamaz mıydı? 1960 tan sonra kullanılan toplunculuk kelimesi, bu beceriksizliğin yansımasıdır. Çeviri sosyalizmini ve dışımızdaki ülkelerin araştırmalarını bilenlerin dedikleri gibi bizler: «Meyhane sosyalistleri» yahut «şair sosyalistler» dik. Bugünkü durdurdular ne? Onlar da «çeviri sosyalistleri». Bunları söylerken sosyalist kanatta bir gedik açmak istemiyordum. Tersine açılan gedikleri kapatmışım katımsındayım. Madem ki Doğan Avcıoğlu bu tartışmayı açtı söyleyeceğiz. Halka inilemiyor veya halka anlatılmıyor. (Nasıl inilsin ve nasıl anlatılsın) Burda size bir gerçeği açıklayayım: Şu İşçi Partisinin aldığı, iki yüz elli binlik mi, üç yüz binlik mi oy var

ya, bunun en az yüz elli binini meyhane sosyalistleri veya şairleri dediklerimiz sağlamıştır. Halk uyanıyor'u, başa güreşeceğiz'i yok. Böyle giderse, daha iki seçim, halkın sevgilisi. Demirel gibilerdir. Büyük şehirlerde İşçi Partisi mitingleri izledim. Meyhane sosyalisti olmak veya onların yanında bulunmaktan ötürü başı derde girmiş kim varsa ordaydı. Yüzleri güleç, gözleri bugünleri de gördük diye kıvançlıydı. Bu kadarı bile yetiyordu onlara. Buysa, sosyalizmin gözü peklığı için gerileme demektir.

Sosyalizm iktidarların ezdiği bu insanların üstüne basa basa bugüne gelebilmiştir. İyi kötü, değerlendirilen çıkacaktır, bu insanlar olmazsa, bugünler olmazdı.

Devlet kapısında iş bulamayanlar, bulsa yükselemeyenler, çalıştıkları yerlerde itelenip kakalananlar, pasaport verilmeyenler, güdümlü tevkiflerde içeri alınanlar, ihanete uğrayanlar bu kuşaktır hep. İçlerinde açlıktan, yoksulluktan can verenler vardır. Dayanamayıp eriyip tükenenler olmuştur. Yuvaları yıkılmış, çoluk çocuklarını yitirmişlerdir.

Bu kuşak Afrika karcıncaları gibi, şimdi beğenmeyenlerin geçmesi için yolu açmıştır. Görevi bu kadar mıydı? Demek bu kadarmış. Geçende bir şair dostumla oturup konuşuyorduk.

«— Ben, dedi. Eğer sosyalizmi bir söyleteler, bütün halkın ardımızdan kosup geleceğini sanırdım. Sen ne düşünüyorsun?»

«— Ben de öyle...»

Gerçekten ben de öyle sanıyordum. Bugün söyleyebilecek kadar her sevi söylüyoruz. Fakat ardımızdan, bizimkilerden başka gelen yok. Galiba da tartışmanın püf noktası burda. Bilirim diye ortaya çıkanların da, bizden fazla bir şey bilmedikleri anlaşılıyor. Sosyalizmin ecirini çekerek bunca yıl damda yatanların da, eser diye bir şey getirmediklerini gördükçe üzüntüm artıyor. Kapital çevirisini bile otuzunda bir genç daha yeni yaptı. Nerde o, ah bir söyleteler, diye mangalda kül bırakmıyanlar? Bugün sosyalizmin biraz gücü varsa, Türk kapitalistinin hazırlıksız oluşundan ve fikir güçsüzlüğünden geliyor. Aklimızı başımıza devşirelim. Dün nasıl, sosyalizmi bir söyleyebilece halk ardımızdan gelir özlemi içinde yaşamıyacak, bugün de bir iktidara gelsek halk bizimle beraber olur hayalî içindeyiz. Bundan kurtulalım diye tartışıyoruz. Bugünkü koşullar altında ne yapabiliriz'in tartışmasını yapıyoruz. Kimin sepefinden ne varsa ortaya koysun.

Asyalı, Avrupalı sosyalist liderlerin kitaplarıdır hâlâ okuduklarımız. Bizde lider çıkmamışsa, yazın kitabını çıkın ortaya, elini kolunu bağlayan mı var. Meclise giren onbeşi, onaltı yapmak varken, on dörde indirirdik. Madem tartışma açıldı, söyleyelim de açalım.

Sosyalist muhalefet şu güne dursun, sosyalist koruma günlerini yapıyoruz. İktidar, kendine göre, muhalefet aramaktadır. CHP içindeki çalkantının karnâjırları bundandır. Dört yanımıza el atmış CIA ajanları bu güzel vatana da parçalamak üzeredirler. İsmet Paşanın Narçuluk diye bağırması sanırsız biraz da bundan.

Gene övüneceğimiz bir şey söyleyeyim size, Türk sosyalistleri, böyle ortaya çıkmasalardı, bunlar bu kadar sıkıyımıyacaklardı. Sıkıyıkça, bocalayacaklar; bocaladıkça da şaşkın hareketler yapacaklar. Bu hatanın kurbanı olmayalım. İş adamları ikiye bölünmüşler. Bakın bir kısmı bir İspanya denemesini salık vermektedir.

Onları da, bizim de işimiz zor. Tarihi aklının hep bizi haklı çıkardığını biliyoruz diye sirtüsü de yatamayız ya. Doğrulup sikişmenin, ortaya çıkıp akıllıca savaşmanın günüdür.

Meyhane sosyalisti, salon sosyalisti, çeviri sosyalisti, asker sosyalisti, memur sosyalisti, plâncı sosyalist... Hepsi bu ve bu kadro... Bunları alıp yönetecek ve halkın içinde yaygınlaştıracak olanı bekliyoruz. Nerdeyse çıksın. Hodri meydan!..

Mehmed Kemal

çen hafta beraatla sonuçlandı. A.P. müteahhillerinin basını, D.P. devlet adamları ile büyük samimiyet kurarak Ziraat Bankasından 80 milyon lira —evet

seksen milyon lira— kredi almayı başaran iş adamı Oğuz Akal ve arkadaşlarının beraat haberini bir zafer olarak kamu oyuna duyurdular. Peki ya 80

milyon lira? Onu da devletin bankası sineye çekecektir. Bu olayların son bulması için savaşanlar ise 7,5 yıl hapse mahkûm edileceklerdir.

Marksist kalkınma görüşü

Burjuva Kalkınma Teorilerinin Eleştirisi II.

Sovyet iktisatçısı N.P. Shmelev, Üniversitelerimizde hocalarımızın pek çoğunun kitaplarını papağan gibi okuttukları ünlü Batılı iktisatçıların teorilerinin altında yatan sınıf çıkarlarını ve bu teorilerin maskeleye çalıştığı kalkınma gerçeğini açıklıyor.

KALKINMANIN ÖLÇÜSÜ

Üretim ilişkilerini gizleme bakımından, burjuva iktisatçıların kullandıkları ekonomik kalkınma ölçüsü (kriteriyum), aydınlatıcıdır. Onların çoğu, ekonomik kalkınma ölçüsü olarak, adam başına milli gelir artışını kullanmaktadırlar. Onlara göre, adam başına milli gelir artışı ne kadar hızlıysa, ekonomik kalkınma da o kadar hızlıdır.

Burjuva iktisatçılar, adam başına milli gelir artışını destekleyecek başta verilere ihtiyaç olmadıkları kanısındadırlar. Ülkedeki sosyo - ekonomik ilişkiler, ekonominin yapısına bakılmaksızın, belli bir dönemde adam başına milli gelir artıyorsa, o ülke gelişiyor sayılmaktadır. Nitekim, bu ölçüyü kullanmaktadır. Halbuki açıktır ki, bir ülke, en geri tipte bir ekonomiye sahip olabilir, tamamen yabancı devletlere bağımlı bulunabilir, köylere ortaçağ feodal ilişkilerini sürdürebilir ve mevcut üretim ilişkileri kaldıkça gelecekte istikrarlı yüksek kalkınma hızları elde etmek ümitsiz olmalıdır. İhraç ettiği ham madde fiyatlarında geçici bir yükselme ya da yabancı şirketlerin maden zenginliklerini yoğun işletmesi gibi şans faktörleri dolayısıyla, kısa bir dönem zarfında, nisbeten yüksek bir adam başına milli gelir artışı sağlayabilir.

Bahreyn ve Kuveyt'in tamamen yabancı petrol tekelinin elinde olan feodal Arap şeyhlikleri, buna bir örnek olabilir. Hayli yüksek adam başına milli gelir artışı endekslerine rağmen, bu şeyhliklerin ekonomisi tamamen gerçik bir karakter taşımaktadır. Halk, ortaçağ fakirliği içinde yaşamakta ve milli gelirini büyük kısmı, bir avuç feodal sef tarafından paylaşmaktadır.

Bu ölçünün yetersizliğini gören başka iktisatçılar, tanımlamalarında biraz daha ileriye gitmektedirler. Fransız iktisatçısı Maurice Bye, şu ekonomik kalkınma ölçüsünü vermektedir: «Bir ekonominin gelişmesi, onun değişen yapı şartları altında büyümesidir. Ekonominin adam başına nisbeten düşük üretimiyle bir yapıdan, adam başına nisbeten yüksek üretimiyle bir yapıya geçmesidir.» Buna benzer, fakat daha geniş kapsamlı bir ekonomik kalkınma tanımı, S. Kuznets tarafından verilmiştir: «Günümüzde ekonomik büyümenin çarpıcı özelliği, yüksek nüfus artışı oranıyla yüksek adam başına üretim artış hızlarının ekseriyetle birleştirilmesidir. Bu da toplam üretimin çok daha hızlı artması anlamına gelmektedir... Burada adam başına üretim artışına ağırlık verilmektedir. Zira bu artış, onunla zorunlu olarak birlikte giden yapısal değişiklikleri de ifade etmektedir.»

Ekonomik bakımdan geri kalmış ülkelerin kalkınmasıyla ilgili bu tanımlar, bu ülkelerin ekonomik kalkınmanın zorunlu bir şartı ve aynı zamanda zorunlu bir sonucu olarak sosyo - ekonomik ilişkilerin karakterindeki bir değişikliğe, imanın dahil dokunmaktan kaçınılmazdır. Halbuki yüksek kalkınma hızlarına yol açan, aslında üretim biçimindeki bir değişikliktir, eskimiş sosyal yapının yerini yeni ve ileri bir sosyal yapının alması ve ekonomide köklü yapısal değişikliklerin vuku bulmasıdır.

ÜNLÜ ROSTOWUN FİLDİŞİ DÜNYASI...

Ekonomik kalkınmayı tayin eden faktörler sorununu ele alırken, burjuva

iktisatçıların metodu, az gelişmiş ülkelerde her ne pahasına olursa olsun kapitalizmin esaslarını koruma çabasıyla belirlenmektedir. Konuya yaklaşış daima aynıdır: Ekonomik kalkınmanın iki temel derecedeki ya da yanıtıcı faktörleri ön plana çıkarılmakta, fakat sosyal ilerlemenin tayin edici faktörü olan -üretim biçimi ve üretim ilişkileri sistemi- tamamen yok sayılmaktadır.

Örneğin, ünlü Amerikan iktisatçısı W. Rostow, ekonomik kalkınma teorisinde «tek tarafı» Marksist metodu düzeltmek için, sosyal yapıdan bağımsız işleyen altı temel faktörü bilgince sıralamaktadır. Ona göre bu faktörler, insanın altı temel eğilimidir: 1) Bilimleri geliştirme, 2) Ekonomik amaçlarla bilimleri uygulama, 3) Teknik buluşları yayma, 4) Maddî ilerlemeyi isteme, 5) Tüketimi arzularına ve 6) Çoğalma eğilimleri. Bütün bu eğilimler, insanda çok eskiden var olduğu için, erişilen sonuç, sosyal sistemi değiştirmeye lüzum bulunmadığı, onun kalkınmada önemli rol oynamadığı biçimindedir. Kalkınma, tamamen kantitatif (niceliksel) bir süreçtir ve belli insan eğilimleriyle tayin edilmektedir. İnsan, her yerde, bütün ülkelerde aşağı yukarı aynı olmasına göre, kalkınma her yerde aynı yolu tutmalı ve aynı aşamalardan geçmelidir. Amerikan sosyologu H. Lumer, bu tutumu çok doğru olarak belirtmektedir: «Rostow'un çizdiği dünyanın gerçek dünya ile bir ilgisi yoktur. Bu, sömürmenin, sınıf mücadelesinin, tekelinin, emperyalizmin ve «ömürge tahakkümünün bulunmadığı bir dünyadır.»

HARROD'UN TEK YANLI TEORİSİ...

Ekonomik kalkınma ile ilgili öteki bazı burjuva teorilerinin müellifleri, teorilerini, insanın psikolojik ve fizyolojik eğilimlerine değil de, tabii câiz ise, daha maddî plandaki faktörlere dayandırmaktadırlar. Ünlü İngiliz iktisatçısı Roy Harrod'a göre, ekonomik kalkınmayı tayin eden üç temel faktör vardır. Bunlar toplumdaki iş gücü arzı, adam başına gelir ortalaması ve nihayet toplumdaki sermaye arzıdır. Kalkınma hızı, milli gelirde birikimin payına ve bu birikimin temel sermayeyi arttırmaya giden kısmına nisbi önemine bağlıdır. Kalkınma, yukarıda belirtilen faktörlerin aralarındaki ilişkilerin tayin ettiği tamamen mekanik ve kantitatif bir süreç sayılmaktadır. Şüphesiz ki, Harrod'un belirttiği faktörler, ekonomik kalkınmada önemli bir rol oynamaktadır fakat o, kalkınma sürecinin tasvirinde kalkınmanın temel faktörü olan üretim ilişkilerindeki değişikliği söz konusu etmemektedir. Bazı burjuva iktisatçıları da hi Harrod modelinin tek tarafı ve suni olarak fakirleştirilmiş karakterini belirtmek zorunda kalmışlardır. Hayli muhafazakar görüşlü bir Amerikan iktisatçısı olan G. Ranis, Harrod'un teorisi hakkında şunları yazmaktadır: «Harrod'un modeli ve değiştirilmiş biçimleri, ekonominin işleyişinde artan sermaye arzının etkisini incelemektedir... Bu durumda varsayılan tek değişiklik, sermaye artışı ve gelir ve üretim güçlerinde buna tekabül eden büyümedir.» Harrod'un teorisi, bazı kapitalist ve sosyalist ülkelerde birikim oranı hemen aynı seviyede olduğu halde, bugünün dünyasında sosyalist ülkelerin kapitalistlerden neden çok daha yüksek

kalkınma hızı sağladıklarını açıklayamamaktadır.

TEKNİK İLERLEMELERİ FOURASTİE...

Tanınmış başka bir burjuva teorisyeni, Fransız iktisatçısı Jean Fourastié, ekonomik kalkınmanın temel faktörünün teknik ilerleme, teknolojik değişiklikler ve buluşlar, bilimsel ilerlemenin yaygınlaşması olduğunu ileri sürmektedir. Fikir, bizzatlı doğrudur: Gerçekten, teknik ve bilimsel ilerleme, insan toplumunun gelişmesinin temelidir. Fakat sosyalist şartlar ile kapitalizm altında teknik ve bilimsel keşiflerin uygulanmasında geniş ve temel fark vardır. Bu fark, yalnız bilimsel keşifler ve teknik buluşların uygulanmasında kimin çıkarlarına (dev tekelinin mi, yoksa bütün toplumun mu) hizmet edildiği sorununun ibaret değildir. Temel kalitatif (niteliksel) fark, teknik ve bilimsel keşiflerin farklı üretim ilişkilerine sahip bulunan toplumlarda uygulanışının ekonomik etkenliği noktasında bulunmaktadır.

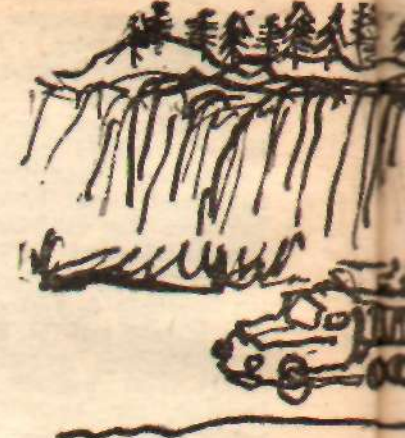
Kapitalist üretimin teknik evrimi, anarşi ve iflâs ettirici rekabet şartları altında vukubulmaktadır. Bu, üretim güçlerinin muazzam israfına yol açmaktadır. Sık sık ekonomik gerileme dönemleri görülmekte ve genel kalkınma hızları düşük kalmaktadır. Üretim araçlarının özel mülkiyetinde oluşu dolayısıyla, teknik ilerleme imkânları sınırlanmaktadır. Sosyalizmde, teknik ve bilimsel ilerleme, plânlı ve intizamlı olarak kullanılmaktadır. Tek mülkiyet biçimi, bilim ve teknolojinin azami etkenlikle ve rasyonel uygulanmasını garantilemektedir. Teknik ilerlemeyi engellemeye kalkışan güçler yoktur. Sosyalist üretim ilişkileri altında, teknik ilerleme, kapitalizmde erişilmesine imkân olmayan kalkınma hızları sağlamaktadır.

Fourastié'nin teknokratik teorisi, sosyal ilişkilerden tamamen soyulmuştur. Teknik gelişme, hâkim mülkiyet ilişkileri ve sosyo - ekonomik yapı ile ilgili olmayan, kendiliğinden işleyen bir süreç sayılmaktadır. Teori, teknik ilerleme şanslarını tayin eden çerçeve konusunu, yani temel sorunu, kenarda bırakmaktadır. Fourastié, şöyle yazmaktadır: «Teknolojinin ilerlemesi, sosyal hayatın esas determinizmini teşkil eder. Bu determinizm, liberal rejimde de, kolektivistizmde de aynı şekilde işler.» Böyle bir teorik tutumun tek anlamı vardır: Üretim biçimini ve sosyo - ekonomik ilişkileri değiştirmek zorunlu değildir. Gerekli olan, teknik bilgi ve sermayenin kantitatif birikimidir. Fourastié'nin kalkınmaya genel metodolojik bakışı, az gelişmiş ülkeleri kalkınma hızlarını yavaşlatacak, kapitalist ilişkileri sürdürecektir ve dolayısıyla geri bırakacak bir yola itmektedir.

BEBEĞİN BOYU SORUNU!

Burjuva ekonomi biliminin milli bağımsızlığa kavuşan ülkelerin ekonomik kalkınma sorunlarını ele alırken genel metodolojisi, genç egemen devletlerin kalkınma hızları ve gelişmiş kapitalist ülkelerle geri kalmış ülkeler arasındaki hayat seviyesi ve üretim güçlerinin gelişme durumu bakımından mevcut ucurumu kapatmak için gerekli zaman konularında burjuva iktisatçıların tutumunu tayin etmektedir: «Saf» teori, en nahos pratik sonuçlara sevk etmektedir: Emperyalist ülkelerle dünyanın geri kalmış bölgeleri arasındaki ekonomik eşitsizlik, sonuna kadar, hiç değilse çok uzun bir süre devam etmelidir.

Amerikalı iktisatçı C. Kindleberger şunu yazmaktadır: «Asıl sorun, büyüme sürecinin başlatılması, bebeklik, çocukluk ve delikanlılık çağlarının güvenle aşılması oluncaya, bebeğin boyu beş mi, yoksa altı ayaya mı ulaşacak diye endişelenmek imkânsızdır. Az gelişmiş ülke için bir çok halde sorun, büyümenin sağlanıp sağlanamayacağıdır. Gerçekleştirilebilecek kalkınma hızları arasındaki farklar, statik denge ile herhangi bir pozitif değişme oranı arasındaki farktan çok daha az önemlidir.» Bu tip teorik kanıtlarla emperyalizmin ideologları, hâkim kapitalist ilişkileri ve mevcut kalkınma metod-

ları ve hızlarıyla, az gelişmiş ülkelerin emperyalizmin en kötü mirasını yok edemeyecekleri, emperyalist ülkelerle üretim güçlerinin gelişme seviyesi açısından aralarındaki büyük mesafeyi kapatamayacakları olgusunu gizlemeye çalışmaktadırlar. Asıl sorun, «büyümenin sağlanıp sağlanamayacağı» değildir. Bu ölçüde büyüme, az gelişmiş ülkelerin büyük çoğunluğunda gerçekleştirilmektedir. 1950'den sonraki yıllarda az gelişmiş ülkelerin adam başına milli geliri yılda ortalama yüzde 1 artış göstermiştir. Mevcut şartlarda ilk ve temel sorun, «bebek» in gelişmiş kapitalist ülkelerin boyuna erişip erişemeyeceği, daima az gelişmiş kalıp kalımayacağıdır. Az gelişmiş ülkelerin emperyalizmin yarattığı mesafeyi kapatıp kapatamayacakları ve kapatabilecekleri bu ne kadar zamanda yapabilecekleri, baş sorunu teşkil etmektedir.

«BATI DA YAVAŞ KALKINDI, SABIRLI OLUN!...»

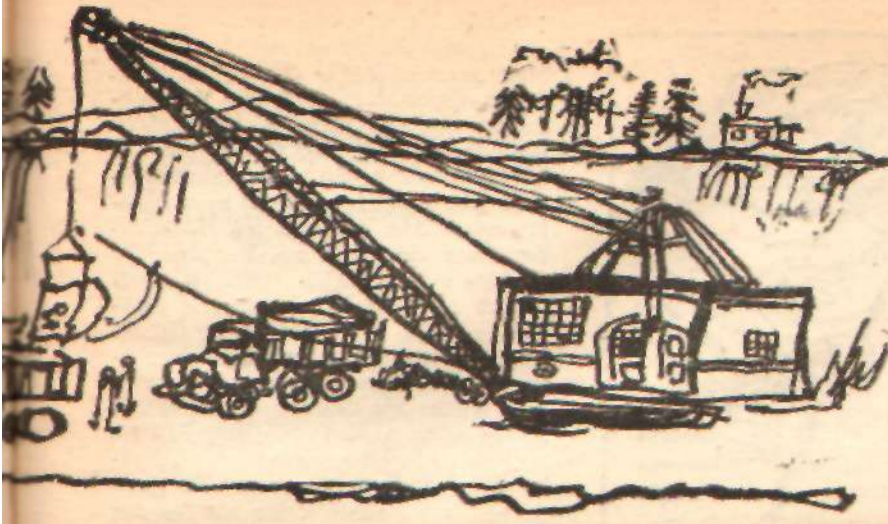
Burjuva iktisatçıları teorilerinde bazan açık, bazan kapalı olarak, ekonomik bakımdan geri kalmış ülkelerin kalkınmada niteliksel bir sıçrama yapabilmelerinin imkânsız olduğunu varsaymaktadırlar. Onlara göre bu ülkeler, daha uzun bir süre fakir kalmaya mahkûmdurlar. Yeni bağımsızlığa kavuşmuş ülkelerin kalkınmalarıyla ilgili burjuva teorilerinin temel taşlarından biri, bu ülkelerin şu ya da bu biçimde, öndeki kapitalist ülkelerin tanıdıkları uzun kalkınma aşamalarından geçmeleri ve bu aşamalarda hemen aynı kalkınma hızlarıyla aynı süre kalmaları hükümdür. Genç egemen devletlerin kalkınmasının «şampiyonluğunu» yapan M. Allais, «Aceleyle ne lüzum var» demektedir. Batı ülkelerinin evrimi yüzyıllar almıştır ve «Batı bugünkü durumuna erişebilmek için, bir çok nesil boyunca bayrak sopasını elden ele geçirmiştir.» M. Allais söylemeyi unutmaktadır ki, emperyalist ülkeler yavaş gelişirken, dünyanın öteki geri kalmış bölgeleri ise, sömürgeciliğin başlangıcında buldukları durumda yerlerinde sayıyorlardı. Bu ülkelerin yağması, emperyalist ülkelerin ekonomik gelişmesine yardım ediyordu. Batı ülkeleri, yalnız kendi kaynaklarına değil, bütün dünyadan zorla çekip aldıkları zenginliğe dayanıyorlardı. Batıda halkların hayat seviyesi sorunu, özellikle bugünkü dönemde, az gelişmiş ülkelerde olduğu kadar keskinleşmiş değildir.

BATININ YOLU NEDEN KAPALIDIR?...

Emperyalist ülkelerin, sanayi kalkınmalarının başlangıç döneminde buldukları şartlar, geri kalmış ülkelerin ekonomik kalkınmasının hâlen karşılaştığı şartlardan temelden farklı mahiyettedir. Gelişmiş ve az gelişmiş ülkeler arasındaki müthiş uçurum, o zaman yoktu. Bir kaç büyük devletin, mono-kültür ya da ham madde ekonomilerine sahip ülkelerden ibaret muazzam bir kolonyal çevreyi sömürmesi biçimindeki modern milletlerarası işbölümü sistemi daha doğmamıştı. Emperyalist ülkeler, yabancı tekelinin, kudretli rekabetinin tehdidi altında değillerdi. Az gelişmiş ülkelerin zayıf çanayileri, bugün böyle bir rekabetle karşı karşıyadırlar. Zaman unsuru, bugün

Burjuva iktisatçıların eserlerinde az gelişmiş ülkeler halklarının, kendi kabiliyetlerine güvensizlik duymalarını, kaderci bir tutumu benimsemelerini, sosyal ve ekonomik ilerlemeyi kendilerine mal etme ehliyetinden yoksun bulduklarına onları inandırmayı hedef tutan görüşleri yayma hususunda açık bir istek vardır.

az gelişmiş ülkelerdeki kesin rolünü oynamaktan uzaktı: Genç egemen devletler, emperyalist ülkelerle aralarındaki mesafeyi kapatmak için, yüzyıllar boyu bekleyemezler. Genç devletler açısından yavaş kalkınma hızının tek bir anlamı vardır. O da, ekonomik refahta mesafenin daha da açılması ve emperyalist sömürmenin daha da artmasıdır.

ROSTOW'UN KALKINMA AŞAMALARI TEORİSİ!...

Ne var ki, bu duruma rağmen, burjuva iktisatçıların bir çoğu, Üçüncü Dünya ülkelerinin hızla kalkınmayı denemek yerine, onları yarı sömürge bağımlılığının ıstıraplı yıllarına mahkûm edecek biçimde uzun süreli yavaş kalkınma hızlarına rıza göstermelerinin daha iyi olacağını söylemeyi mümkün saymaktadırlar. Bu bakımdan W. Rostow'un çok tartışmalı ekonomik kalkınma aşamaları teorisi öğreticidir. En kaba historizm ile bulunmuş bu iddialı teori, her milletin ekonomik kalkınmasının, toplumdaki sosyo - ekonomik ilişkilerin karakterinden bağımsız biçimde ve her ülke için takriben eşit süreli beş aşamadan zorunlu olarak geçtiğini ileri sürmektedir.

İlk aşama —ki geleneksel toplumdaki prekapitalist kalkınma aşamasına geçiştir—, üretim güçlerinin tam durumlarıyla belirlenmektedir. İkinci aşama, «uçuş - take - off» ön şartlarının gerçekleştiği, toplumda ekonomik ilerleme ihtiyacının duyulduğu ve tam kapitalist anlamıyla bir müteşebbisler sınıfının doğduğu aşamadır. Rostow'a göre Habeşistan, Kenya, Tayland, Kamboçya, Afganistan ve Endonezya hâlen bu aşamada bulunmaktadır. Üçüncü aşama, «büyümenin toplumun normal şartı haline geldiği ve üretimin sermaye yatırımının milli gelirin yüzde 5 ilâ 10'u oranında değiştiği dönemdir.» Meksika, Şil, Hindistan ve Filipin bu aşamada durmaktadır. Dördüncü aşamada, olgunluğa erişilmiştir. Sovyetler Birliği, Japonya ve diğer bazı ülkeler bu aşamaya varmışlardır. Rostow, bu aşamada, «ekonominin her şeyi değil, fakat üretimi tercih edilen şeyleri üretecek teknolojik bilgi ve müteşebbis güce sahip bulunduğunu» yazmaktadır. Nihayet özellikle dayanıklı malların kütle tüketimi aşamasına gelmektedir. Bu aşama, çok sözü edilen «refah devleti»ne benzetilmektedir. Batı Avrupa ülkeleri, Avustralya Yeni Zelanda, Kanada ve ABD bu noktada bulunmaktadır. Bununla beraber, Rostow'a göre, ABD, altıncı bir aşamaya geçmek üzeredir. Bu aşamada, «refah devleti» vatandaşları, daha çok tüketim yerine, daha çok çocuk yapmayı tercih etmektedirler.

ROSTOW, «150 YIL BEKLEYİN.» DİYOR!...

Bu noktaya kadar Rostow'un sisteminin gerek genellikle zorlama karakteri, gerekse bütün insanlığa uygulanabilecek yeni kanunlar keşfetme iddiaları üzerinde durmadık. Rostow'un kitabı, Marksist ekonomik kalkınma teorisine karşı bir ilâh olarak hazırlanmıştır. «Teorik çalışma»nın az gelişmiş ülkeler sorununa uygulanmasında, iki genel metodolojik ilke, özel anlam taşımaktadır. İlk önce, bir çok burjuva iktisatçısı gibi Rostow da, kapitalist sistemi değişmez ve ebedi saymaktadır. Onun için az gelişmiş ülkelerin kapitalizmi kabulü şarttır. Rostow, toplumdaki üretim ilişkilerinin karakteri ile kalkınma hızları arasında herhangi bir ilginin varlığını inkâr etmektedir. Kapitalist kalkınmanın uzun ve sâlim yolunda bekleyen külfet ve fed-

kârlıklardan, sosyalist sistemin milletleri kurtaracağını reddetmektedir. İşçi sınıfının sömürülmesi ve kötü durumu, köylünün sefalet düşüşü, tekeller ve kâbet, üretimde anarşi gibi kapitalist üretim biçiminin kaçınılmaz bütün bu faktörlerine, Rostow'un gözleri kapalıdır. İkinci olarak, onun kalkınma aşamaları teorisi, (onun gördüğü biçimde) tarihi gelişmenin objektif gidişine uygun olarak, ekonomik bakımdan geri kalmış ülkelerin kütle tüketimi aşamasına 100 - 150 yıldan önce ulaşamayacağına tazammun etmektedir. Bu ülkeler, olgunluk aşamasına dahi, take - off başladıktan 60 yıl sonra erişeceklerdir.

Böyle «objektivist» teorilerin, sınıfı bir maksadı vardır: Eğer geri kalmış ülkelerin gelişmesi yavaşlatılabilir ve onlar kapitalist yolu izlemeye sevk edilebilir, emperyalist sömürme sistemi, geri ülkelerde bu sistemin sonucu olan kütle fakirliği ile birlikte, dokunulmadan kalacaktır. Hatta bazı burjuva iktisatçıların kabul ettikleri üzere, Batı ülkelerinde kapitalizmin kaderi, az gelişmiş ülkelerin dünya kapitalist sistemi içinde tutulup tutulmayacağına bağlanmaktadır. Staley şöyle yazmaktadır:

«Az gelişmiş bölgelerin Batıyla işbirliği hâlinde ekonomik gelişmesi, Batının aşaması ve onun insanlığın ilerlemesine yaptığı bazı en önemli katkıların muhafazası şartlarının zorunlu bir parçasıdır.»

Haksızlık etmemiş olmak için belirtmeliyiz ki, burjuva iktisatçıların hepsi, az gelişmiş ülkelerin, kalkınmalarının hızları ve karakteri bakımından zorunlu olarak ileri kapitalist ülkelerin yolunu izlemeleri gerektiğini yazıyor değillerdir. Örneğin, W. Brand, şunları söylemektedir: «Her halükârda kendinizi ki, tamamen farklı bir tarihi kümeleşmenin sonucu olarak, az gelişmiş ülkelerin izleyecekleri yol, sanayileşmiş ülkelerin izdiklerinden bir çok bakımdan farklı olacaktır.» Bununla beraber, bu tarihi durum kavramı, aynı müellif az gelişmiş ülkelerin kalkınması için somut teklifler ileri sürünce, tamamen kaybolmaktadır. Sözlerine rağmen, yaptığı tavsiyeler, gerçekte, az gelişmiş ülkeleri çok daha kötü şartlar altında, gelişmiş kapitalist ülkelerin yolundan gitmeye mahkûm edecektir.

BURJUVALARIN KÜLTÜR VE GELENEK SAYGISI!...

Az gelişmiş ülkelerin geriliğini sürdürme çabası, burjuva iktisatçıların metodlarının başka bir özelliğindedir. Az gelişmiş ülkelerin kalkınmalarını engelleme yolunda, burjuva iktisatçıları her çareye başvurmaktalardır. Tasavvur edilebilecek her türlü kamt ileri sürülmektedir. Bu kamt ilerin en ikellerinden biri, az gelişmiş ülkeler halklarının eski kültür ve geleneklerine saygıdan söz etmektedir. Denmektedir ki, sanayinin gelişmesi bu halkların kültürlerine son verecek ve bunun, bütün hayatlarının yapısında çok sert etkileri olacaktır.

Örneğin Amerikan iktisatçıları G. Meier ve R. Baldwin, geri kalmış ülkelerin, esas itibarıyla tarım kalkınmasına dayanarak, yavaş ve tedricen gelişmelerini ileri sürmektedirler. Bu iktisatçılara göre, böyle bir gidiş, geniş çapta sanayileşmeye nazaran, az gelişmiş ülkelerin kültüründe çok daha az tahrip edici etkiye yol açacaktır. Az gelişmiş ülkelerde, hızlı kalkınmanın çok fazla iç karışıklığa sebebiyet vereceği ve yüz yılların geliştirdiği sosyal ve kültürel yapıyı bozacağı hususunda sahte korkular ileri sürülmektedir. Bu sebeple

Amerikan iktisatçısı Frankel, «daha yavaş, daha sınırlı ve daha az köklü değişiklikler» tavsiye etmektedir. A. Lewis ise, «geri kalmış ülkeler için, şimdikiye nazaran daha yüksek kalkınma hızlarına sevkeden bir tercih yapmak, tam bir basiret örneği sayılmayacaktır. Bu yolu seçerlerse, şüphesiz önemli faydalar sağlayacaklardır, fakat böyle bir tercih, sosyal ve entellektüel alanda önemli kayıplar da getirebilecektir» demektedir. Burjuva iktisatçılar, az gelişmiş ülkeleri, kapitalist olmayan kalkınma yolunun kültürel miraslarında tamir edilmez tahribata yol açacağı uyarısıyla, korkutmaya çalışmaktadırlar. Amerikan iktisatçısı A. Inkeles, sosyalist ülkelerin insanın, geçmişte saygı yerine geleceği yüceltiğini, gelenegi ilerlemeye engel saydığını söylemektedir.

Bu acıklı hikâyelerin müellifleri aynı zamanda, az gelişmiş ülkelerin toprağın ortaçağ feodal mülkiyeti, hal kin büyük kısmının okuma - yazma bilmeysi, Hindistan'da kast sisteminin, Afrika'da köleliğin kanlıları gibi «genelensel kurumları» nı çok mütevazı bir susuşla görmezlikten gelmektedirler. Hintli iktisatçı K.O. Sivasami belirtmektedir ki, geleneksel inançları yüzünden Hindistan köylüleri, domuz ve kümes hayvanı beslemezler. Onun tahminine göre, Hindistan'da 90 milyon kocağ hayvan (dünya rekoru), en ufak bir fayda sağlamadan ve gıda kaynaklarını tüketerek, yollarda ve tarlalarda dolmaktadır. Ve bu tarım veriminin çok düşük olduğu ve halkın zaman zaman kıtlıkla karşılaştığı bir ülkede vuku bulmaktadır.

Eğer geri kalmış ülkelerin kalkınması, kapitalist olmayan bir yön alırsa, bunlara benzer geleneksel kurumlar tabiatıyla yıkılacaktır. Kapitalist ilişkilerin kaldırılması, üretken kaynakların ve halkın bilinçli yaratıcı faaliyetinin gelişmesine geniş imkânlar açacaktır. Sosyalizmin milli kültürün tahribine sebebiyet vereceği iddiasının yersizliğini belirtmeye ihtiyaç yoktur. Orta Asya Sovyet Cumhuriyetleri örneğini vermek yeterlidir. Bu cumhuriyetlerde, sanayinin hızlı gelişmesi, milli kültüre en ufak zarar vermiş değildir, aksine milli kültürün görülmemiş ölçüde zenginleşmesine yol açmıştır.

FAKİRLER TEMBELDİR TEORİSİ!...

Burjuva iktisatçıların eserlerinde, az gelişmiş ülkeler halklarının kendi kabiliyetlerine güvensizlik duymalarına, kaderci bir tutum benimsemelerine, sosyal ve ekonomik ilerlemeyi kendilerine mal etme ehliyetinden yoksun bulduklarına onları inandırmayı hedef tutan fikirleri yayma hususunda açık bir arzu vardır. Bir çok burjuva iktisatçısı, az gelişmiş ülkelerin geriliğinin nedeni olarak, sömürge baskı sisteminin değil de, milli karakterin özelliklerini, dini, halkın (özellikle Doğu ülkelerinde) genel kafa yapısını göstermektedirler. Bazı Batılı iktisatçılar, sefalet içinde yaşayışlarının temel nedeni ve ekonomik kalkınmanın temel engeli olarak, az gelişmiş ülkeler halklarının doğuştan sahip olduklarını söyledikleri atalet ve tembelliği gösterecek kadar bu konuda ileri gitmektedirler. Örneğin G. anis, Hindistan'ın geriliğinin temel nedenini, «bir lokma, bir hırka ile yetinme ve çalışmayı, kazanç peşinde koşmayı ve riziko almaya hor görme zihniyeti»nde aramaktadır. G. Meier ve R. Baldwin, Doğunun az gelişmiş ülkelerinin yüksek kalkınma hızlarına ulaşmalarını mümkün gözükmeyen, zira bu ülkeler halklarının dini tevekkül, muhafazakar alışkanlıklar, değişiklik korkusu gibi özelliklere sahip olduklarını ileri sürmektedirler. Buchanan ve Ellis ekonomik bakımdan geri milletlerde eski kültürlerinin karakterinin onların doğal özelliklerini tayin ettiğini ve bunun ekonomik kalkınmalarını engellediğini yazmaktadır. Bu özellikler, itibars, güçlükleri yenme ve hareketlilik yerine mevcut şartlara boyun eğme ve tevekküldür. Amerikan iktisatçıları H. Killough ve L. Killough, az gelişmiş ülkelerde sermaye birikimi sorununu çözenin son derece güç olduğu, zira «örneğin Hindistan gibi sosyal hareketlilikten yoksun, çok katı sosyal tabakalaşmaya sahip toplumlarda, ekonomik kazanç peşinde koşma arzusunun sosyal değerler hiyerarşisinde geri yer işgal ettiği» görüşünü savunmaktadırlar. «Güney Amerika'da ve bir çok tropikal tarım bölgelerinde, tasarrufun meziyet, çalışmanın arzu edilir

bir şey ve ekonomik kazancın başlı başına bir amaç sayılması, halkın düşünce alışkanlıkları arasında girmiş değildir. Eğer başarılı bir iktisadi kalkınma vuku bulacaksa, bir ülkenin sâkinleri, gerçek bir gelişme azmine sahip olmalıdırlar.»

ÜNLÜ J. VİNER'İN İRKÇİ TEORİSİ!...

Ünlü Amerikan iktisatçısı J. Viner, ırkçı sonuçlara varmış ve dünyanın efendi ırk ile sömürülen ırk arasında devamlı bir bölünüşünden söz etmeye koyulmuştur. J. Viner, şöyle yazmaktadır: «İlkel halkların, antropolojistiklerin belirttikleri üzere, değişmeye inatçı mukavemeti..... hattâ en âcil ve en yararlı ekonomik reformların benimsenmesi bakımından dahi, aşılmaz bir engeldir.»

NURKSENİN FASİT DAİRE TEORİSİ!...

Burjuva iktisatçıların, kalkınma sürecini tahrik yolunda kudretli bir itici olarak sosyo - ekonomik ilişkiler diyalektiklerini tanımayı reddeden statik ve objektivist metodu, onların genç egemen devletlerin ekonomik gerilik nedenlerine genel bakışlarını beflirmektedir.

Burjuva iktisatçıları, az gelişmiş ülkeler ekonomisinin bir «fasit daire» içine kısıldığını ileri sürmektedirler. O halde ekonomik bakımdan geri kalmış ülkelerin yapacakları iş, bütün sosyal ilişkiler sisteminde köklü değişiklikler yapmak yoluyla hemen yüksek kalkınma hızları gerçekleştirmek değil —onlara göre bu, imkânsızdır—, fakat özel teşebbüs sisteminin muhafaza ederek, ilerlemeyi mümkün kılacak genel şartları tedricen yaratmaktır. Nurkse, «fasit daire» teorisini şöyle formüle etmektedir: «Fakir bir adam, yeter yiyeceğe sahip olamaz. Kötü beslendiğinden, sıhhati bozuktur. Vücutta zayıf bulunduğundan, çalışma kapasitesi düşüktür. Bu yüzden de fakirdir. Fakir olduğu için de yeter yiyeceği yoktur ve bu böylece sürüp gitmektedir. Böyle bir durum, bütün bir ülke ile ilgili olunca, şu basit cümleyle özetlenebilir: Bir ülke fakir olduğu için fakirdir.»

W. Brand, bu teorisinin somut muhtevasını bir miktar genişletmektedir. Brand şöyle yazmaktadır: «Az gelişmiş ülkeler fakirdir, 1) Zira toprağın verimliliği düşüktür, 2) Sermayeden yoksundurlar, 3) Eğitim seviyesi düşüktür ve 4) Ekonomik kalkınmayı başlatacak liderlikten yoksundurlar. Öte yandan bu şartlar, onların düşük gelir seviyesini ve genel ekonomik geriliğini yansıtmaktadır. Bu fasit daire, daha doğrusu bir çok fasit dairelerin varlığı, ilerlemeyi engellemektedir.» Yeni Zelanda iktisatçı G. Quigg, durumu şu sözlerle özetlemektedir: «Kısaca, bu ülkelerdeki şartlar, devamlı olarak bir fakirlik fasit dairesi hâsıl etmektedir. Bir fakirlik eğilimi ki, daha fazla fakirliğe yol açmaktadır.»

Ekonomik bakımdan geri kalmış ülkelerdeki mevcut kalkınma hızlarının düşüklüğü o kadar açıktır ki, burjuva iktisatçıları, bu ülkelerin ekonomik geriliğine son verecek yeni tedbirler alm ihtiyacını, hiç değilse sözde, kabul etmekten kurtulamamaktadırlar. Tamamen akademik planda kanıtlarla desteklenen «fasit daire» teorisinin «mantıki adamları» şöyledir: «Az gelişmiş ülkelerde sanayi gelişemez, çünkü iç pazar küçüktür. İç pazar küçüktür, zira endüstri gelişmemiştir» tarzında bir görüş, şu basit soruya sevk etmezdi: Fasit daireyi kırmak için işe nereden koyulmalı, ekonominin hangi kollarına öncelik tanınmalı ki kalkınma başlayabilsin?

Ne var ki, az gelişmiş ülkelerin ihtiyaçlarını anlamak bir şeydir, tekellerin çıkarlarının koruyucusu olmak başka bir şeydir. Tekellerin işe, ekonomik bakımdan geri kalmış ülkelerde üretimi düşük seviyede tutmak, onların ekonomilerinin monokültürel karakterini korumak ve iş gücü üretkenliklerindeki muazzam farkı sürdürmek hususunda hayati çıkarları vardır. Yeni bağımsızlıklarına kavuşmuş ülkelerin ekonomik kalkınmaları ile ilgili teori ve tavsiyelerinde burjuva iktisatçıları, öze inince, her şeyin olduğu gibi kalmasını, bu ülkelerin ekonomilerinin geriliğinin dümesini, ya da «fasit daire»yi kırma yolunda önceliğin, ciddi sermaye kitiği şartlarında ilk gelişmesinin az gelişmiş ülkeleri uzun yıllar geriliğe ve yabancı teekillere bağımlılığa mahkûm edecek iş kollarına verilmesini teklif etmekten öte bir şey yapmamaktadırlar.

Bir geziden izlenimler

ARAP DÜNYASI
UYANIYOR MUXIII- Cezayir sosyalizminin üç unsuru:
Din, millî örgütlenme ve sosyal kalkınma

Niyazi Berkes

SOSYALİST YÖNDEDEN DÖNÜLMEZ

İnsan toplumlarını seyretmek bana bir sanatçının yaptığı tabloyu seyretmek kadar zevk verir. Bunu «zevklenmek» anlamına almayın. Bu, bana başka çığır içten içe düşünme denen şeyin hazını verir. Bu tablo çok anlamlı, fakat çok ta muammalı. İnsan kişileri bana aynı ilgiyi vermiyor. Benim için kişiler, toplum tablosunda bir figür, bir çizgi, bir renk parçası, bir köşedir. Bütün, bir sanatçının tablosu kadar merak çekici bir şey. Onu anlayarak okumak gerek.

Cezayir de böyle muammalı bir tablo. Onu okumak, anlamak lâzım. Bütün gördüklerimi ona göre anlamlaştırmaya çalışıyorum. Ve gördüğüm şeylerin bir çoğuna, başka durumlarda vermeğe alıştığımız yargıların uygulanamayacağını görüyorum. Çünkü, karşıdaki tablo o kadar çelişikliklerle dolu ki bunları başka bir toplumda görmüş olsam, hemen mantığının ölçülerine vuracağım. Fakat, ilk anladığım şey, burada, mantıkta her çeşimle olanın, toplumda ve olayda da mutlaka bir çelişme olması gerekmediği.

Ta baştan gözümün çarpan şey bu şehrin memleketinde sanki hiç bir şey olmamış gibi gözükene sakin, normal, hatırla kayıtsız hali. Kahireye gelen bir kimse, orada bir ihtilâl üstünden on üç yıl geçmiş olmasına rağmen, ilk anda bu memleketin bir ihtilâl havası içinde olduğunu hisseder. Burada böyle değil. Ne bir geçit resmi, ne bir bayrak, ne bir sembol, ne bir slogan, ne şu ne bu. Yalnız bir yerde bir elektrik direğine bağlı ve Fransızca olarak: «Devrim halk içindir» gibi bir cümle gördüğümü hatırlıyorum. F.L.N. binasına bakıyorum. Bana sevimli, balkonlu, hoş bir kulüp binası intibah veriyor. Ne giren görüyorum, ne de çıkan.

Şehir büyük bir yorgunluğun arkasından gelen bir dinlenme halinde. Devrim bir aşamaya gelmiş, belki arkası ne çıkacak diye bekleniyor. Fakat kişiler yorulmuş; fazla sabırsızlanmıyorlar. Devrim konseyi toplantılar halinde; fakat verilen kararları yazan al-Mucabid veya Revolution Africaine'in kapışılıp okunduğunu görmüyorum. Her ziyaretçi merak ediyor. Ne oldu? Cezayir devrimi sosyalist rejim olma yolundan dönüyor mu? Ben Bella olayını merak ediyor, soruyorsunuz; daha cümlelerinizi bitirmeden: «İşte bir tane daha» deyip güllüyorlar. Neden? Verilen cevaplardan bunu açıklayacak bir anlam çıkaramıyorduk. Ben Bella'nın düşmesi hakkında söylenen nedenlerden hiç biri beni tatmin etmedi. Fakat, anladığıma göre, asıl söylenmek istenen şu: «Siz Ben Bella olayını Cezayir'in en önemli sorunu mu sanıyorsunuz? Bizim daha büyük sorunlarımız vardır.» Ve sandığıma göre bu cevap yerinde ve söylemek istediği şey doğru. Ben Bella olayı belki bunun sadece bir görüntüsü.

TEK İSTIKRAR
UNSURU: ORDU

Cezayir devriminin sosyalist yönünden dönmesi diye bir şey söz konusu değildir, çünkü toplumlar için bu yönden başka tutulacak yol yoktur. Mesele, her ülkenin bir toplumunun özlediklerine göre, bu yönün yolunu bulup ona göre çözümlenmelere gitmektir. Ben Bella olayının ifade ettiği bir ihtilâl varsa o, benim anladığıma göre, rejimin yönü meselesi üzerine değil, onu gerçekleştirmek üzere atılacak adımların neler olduğu sorunu üzerinedir. Cezayirlilerin lehine kaydolunacak nokta, bağımsızlık savaşının başarı ile sonuçlanmasının verdiği heyecanın etkisi altında, şatafatlı

yollara dökülmenin rejimin kurulmasının, işleminin ve yerleşmesinin yeterli garantisi olmadığını görmeleridir. Heyecan ve gösterinin yerini şimdi düşünme, tartışma ve plânlama almak zorundadır.

Yapılan veya yapılmak istenen şeyler üzerine yargı düşmek erken olacaktır. Cezayir devrimi henüz bitmiş değil. Savaş bitti, bağımsızlık gerçekleşti, ve liberal, burjuva ve komünist rejimi yölerine gidilmeyeceği kesinleşti; bunu gösteren ilk önemli adımlar da atıldı; fakat Cezayir toplumunun bir Cezayir sosyalizmi şeklinde yeniden kuruluşu işine daha başlanmadı. Eski sömürge rejiminden artakalan daha bir çok şeyler kalmış değil. Bu, kendisi olmaksızın toplumun yıkılacağına inanan sömürgeciliğin geriye bıraktığı en korkunç gerçektir.

Cezayir şimdi böyle bir döneme girmiş benzerindedir. Houari Boumedienne (Arapçası Havârî Ebu-Midyân) nin tarihsel rolü önemli olacaktır. O, ya realist olduğu kadar da becerikli ve yapıcı bir devlet adamı olacak; yeni binayı kurabilecek; sömürgecilik tarihinin son dönemini geçirecek; ya da bunları yapamazsa o da gidecek. Ben, birincisi olacağına dair alâmetler olduğu sanıyordum. Onun, bir medreseden yetişmiş olmasına bakıp gerici ve dinci olduğunu söyleyenlere rastladım. Fakat, bu fikrin en çok Pan - Arap milliyetçisi Cezayir dışı Arap aydınları arasında yayıldığına bakarak, ona değer vermiyorum. Gerek toplumsal mençeri, gerek eğitimi, ve gerek bütün savaş boyunca en önemli kumandan olarak tecrübeler kazanmış bir kişi olduğunu düşünürsek, onun Ben Bella gibi bir hayli tiyatroculuğa kaçan toyluğu yanında ağır başlı bir önder olduğunu hükmetmek gerekir. Bu ağırbaşlı, âdeta mahcup adamı kahramanlaşmış bir halkın hakkı olan gösteri ve şatafatlara son vermek cesaretini göstermiştir. Ve anladığıma göre, her yerde olduğu gibi, burada da biricik istikrar unsuru ve örgütü olan ordu onun arkasındadır. Yeni idare, dünya politikasında roller oynamak hevesinden ziyade, ülkenin iç işlerine ve hepsinin üstünde çok kritik bir durumda olan ekonomik tehlikeleri önlemek işine eğilmiştir. Bunları çözümlenmek, aynı zamanda, toprak reformu, sanayileşme, sağlık, eğitim işlerinde sosyalist reformları şekillenecek ve yürütecek olan idare ve bürokrasi, hükümet, parti, sendika, basın örgütlerini disiplinlendirme ve koordinasyonuna girişme işleri demek olacaktır.

LÂİKLİK NEDİR,
NE DEĞİLDİR ?

Bizi asıl ilgilendirecek olan nokta, Cezayir sosyalizminin düşünündeki üç unsurun durumu, bunların alacağı açıklama ve belirlenme yönlerinin nasıl olacağı konusudur. Bu üç unsur din, millî örgütlenme, ve sosyalist kalkınma yollarına yön verecek olan İslâmiyet, Milliyetçilik ve Sosyalizm kavramlarıdır. Cezayirde bu üç unsurun, diğer Arap ülkelerinde gördüğüm şekillerden farklı olan yanları vardır. Burada, Suriye, Mısır ve Tunusta gördüğümüz din, milliyet ve toplumsal kalkınma meselelerinin, mevcut toplum çatısı açısından özellikleri vardır. Cezayirde gördüğümüz farklılık, öz bakımından yani sosyalist bir rejimi kabul etme bakımından değil, üç unsurun ayrıntılarına ait farklılıklardır. Bu bakımdan Cezayirdeki durumun bizi de ilgilendiren yanları vardır: Onun için bu üç unsurun ve devlet ettikleri üç dâvanın gösterdiği problemleri tartışmamız faydalı olacaktır.

İlk önce, din yani İslâmlık meselesi. Önce şu noktayı tesbit edeyim: Cezayir de, Türkiye ve gördüğümüz diğer Arap ülkeleri gibi, halkının hemen hemen tamamı müslüman olan bir ülkedir ve bu olayı hiç bir devrim veya reform görmezlikten gelemiz. Bu ülkelerin insanının müslüman oluşu, yeni bir toplumsal devlet ve toplum örgütü kurmak isteyenler için neyi ifade eder?

Bu noktada, gerek Türkiyede gerek Arap ülkelerinde birbirinden ayrılan, hattâ birbirinin zıddı olan iki görüş gelişmiştir. Bu iki görüşün ikisi de İslâmlığın geçmişinden değil, müslüman toplumların modern dünya ile karşılaşmasından doğmuştur. İkisi de on dokuzuncu yüzyılın ortalarından sonra, İslâmlığın modern dünyaya uyacak şekilde yenilenmesi veya kalkındırılması zorunluğunu kabul edenlerin kafasından çıkmıştır.

Bu iki görüşün birincisi şöyle tanımlanabilir: İslâmlık ashnda bir toplum dini değil, bir kişi dinidir. Fakat doğuşunun ve tarihinin gerektirdiği bazı şartlar yüzünden İslâm tarihinde-din, ve topluma politik örütlenmesi olan devlet beraber yürümüştür. Din ile devlet, hristiyanlıkta olduğu gibi, birbirinden ayrı ve belirli «din örgütlenmesi» ve «devlet örgütlenmesi» şeklinde ayrılmamıştır. Fakat bu olay, bizi yanıltmamalı, İslâmlıkta din ve devlet bir ve ayndır yargısına varılmamalıdır. Çünkü, devletten ayrı tanımlanan bir din örgütlenmesi olarak biçimlenmemiş olan, sadece devlete bir kişiler hukuku vermiş olan din devletle hiç bir zaman ayrılmamıştır. Devletin yerini alarak kendisi devlet olmamış, yani bir din devleti, bir teokrasi olmamıştır. Özellikle Türk İslâmlığı veya Türklerin siyasî egemenliği altındaki İslâmlıkta bu böyle olmuştur. Bunda devlet daima üst mevkiye bulunmuş, din ona kısmen hukuk yolunda yardımcı olmak, kısmen kişilerin ruhi ve moral bağlanmalarını camii ve tarikat dindarlığı ile sağlamış olmak, kısmen de halkın millî yani İslâmlıktan gelme olmayan örf ve âdetlerine nüfuz ederek halkın kültürünün önemli bir parçası olmak gibi roller oynamıştır. Zamanımızda din ve devlet ayrımı yapmak ihtiyacı, on dokuzuncu yüzyıldan sonra devletten her ziyıladığı yerde kişilerin devletten mahrum kalma sonucunda, toplumsal varlıklarına temel olarak dine sarılmalarının

Buntedyen

yaratıldığı bir şey olmuştur.

Demek ki, bu görüşe göre, lâiklik, şimdi tanımlayacağım ikinci görüşün ortaya attığı bir dâva ve iddiaya karşı gelmekten ibarettir. Bizde Atatürk anlayışının temsil ettiği lâiklik anlayışını anlamamış olan ve onu hristiyanlıkta olduğu gibi bir kilise ve devlet ayrımı anlamında lâiklik sanan birçok Türk aydınlarının sanış hilâfına, bu, dine ve dindarlara karşı değil, İslâmlığı şimdi sözünü edeceğim ikinci anlayışta olanların güttüğü veya gütmek istediği siyasete karşı çevrilmiş bir harekettir. Bizde, okumuşlar arasında İslâmlık hakkındaki bilgiler hiç denecek bir merhaleye geldiği için, Atatürk lâikliğini Fransız laïcisme'i gibi bir şey sandığından, bunlar ikinci görüş taraftarlarının karşısında bocalarlar; yanlış yolda bin dereden su getirerek kendilerini zayıf bir duruma sokarlar. Şunu da ilâve edeyim ki bu anlamdaki lâik tutum, anayasası ne derse desin, Mısırdaki da uygulanmaktadır, Tunus'ta da.

İkinci görüşe gelelim. Bu görüş, Arap ülkeleri üzerine yazdığım yazılarda sık sık adını ettiğim selefi görüşüdür. Bu görüş, ilhamını on dokuzuncu yüzyıl önceki bazı İslâm düşünürlerinden ve akımlarından (İbn Teymiyye gibi, Vahhabilik gibi) aldığı sanısında ise de, gerçekte o da on dokuzuncu yüzyıl mahsulüdür. Bu görüş de hazırlayan neden, demin söylediğim gibi müslüman milletlerin mensup oldukları doğu yapısı devletlerin yıkılması veya zayıflaması, özellikle sömürgeleşmesi karşısında müslümanların kendilerine bula bula İslâm dinini bir toplumsal toparlanış ve birleşim temeli olarak görmeleridir. Onun için, birinci görüş tarihsel bir görüş olduğu halde, bu ikinci görüş tarihî karşılığı bir görüşdür. Çünkü, bu ikinci görüşe göre, müslümanların tarihte siyasî varlıklarının yukarıda dediğim biçimde olması, İslâm dine aykırı idi. İlk hilâfet döneminin kapanmasından sonra, İslâm tarihi hep yanlış yürümüştür. Peygamber dini bir cemaat kurmuştu ve bu, yalnız İslâmlığa özgü bir devlet şeklidir. İslâmlıkta başka türlü devlet olamaz. Halbuki doğu tipi devletler havzasına giren müslümanlar, kendilerine halife süsü veren sultanların, padişahların kılıca dayanan cismanî egemenlikleri altına girmişler, İslâm uleması da: «ne yapalım, yanlış bu iş ama, şerrin ehveni budur» gerekçesiyle bu İslâmiyete aykırı devlet şeklini onaylamışlardır. Bu devletler, İslâmlık bakımından meşru olmayışlarını örtbas etmek için bir alay müesseseler, şeyhül-İslâmlıklar, padişah kanunları, vakıflar, toprak rejimleri icat etmişlerdir. Bunların hepsi bid'attır. Selefilere çok kere kuvvetlice bir Araplık yanı vardır. Onlara göre, bu bid'atlar Müslümanlığı anlamamış olan Acmelerin, Türklerin işidir. Gerçek İslâmlık Hazret-i Muhammed'in kurduğu devlet gibi bir devlet olabilir. Bunların işi o döneme gitmelerinin nedeni, İslâm hukukunda tezlerini güçlendirecek hiç bir destek bulamamalarıdır; çünkü ne Kur'an, ne hadise, ne de fıkıhta bir devlet teorisi yoktur. Zaten bundan ötürü idi ki geçmişteki ulema: «ne yapalım; hikmet-i devlet başka şey, onu kabul zorundayız demek suretiyle bu devletlerin İslâmlığa aykırı olmadığını ilân etmişlerdir. Ama, selefilere göre bunlar hep sahtekârlıktır.

Görüyorsunuz ki bu ikinci görüş, birinci görüşün tutumunu bid'atların bid'atı saymaktadır. Çünkü bu birinci görüş, devlet açısından anlaşılabilir dini değil, din açısından anlaşılabilir devleti reddetmektedir. Şu halde, ikinci görüşe göre Müslümanların yapacağı şey, birinci görüşe göre olan lâikliğin tam zıddını yapmaktır. Yani Müslüman ülkelerin halkını birleştirecek tek prensip din bağıdır. Din bağı üzerine kurulan siyasî bir teşekkül en kudretli teşekküldür. İbn Khaldûn gibi bir tarihçi bile, dini «asabiyya» yı yani dini bağlılığı, dini olmayan her çeşit toplumsal birleşim prenbinin üstünde tutar. Garaudy'nin Cezayir sosyalizmine bağlamaya kalktığı Ben Badis te bu fikirdedir. Bizde, lâikliğin gelişimi bu teokratik görüşe karşı bir mücadelenin sonucudur; yoksa bizim aydınlarımızın çoğunun sandığı gibi geleneksel din ve devlet anlamına karşı olarak çıkmış değildir; çünkü bizde de bu selefi görüşü, Türk devletinin yıkılışı ile oranlı olarak gelişmekte idi. Aslında, bu çeşit görüş, Muhammed Birgevi ve Kadızade hareketi zamanından, yani Os-

manlı devletin ilk sallanmağa başladığı zamanından beri mevcuttu. Bundan ötürü, bunlar hem ulemaya, hem sufflere, hem de vakıf, toprak rejimi gibi bir çok devlet müesseselerine düşmandılar.

LÂİKLİĞİN KARŞISINDA TARİKATÇILIK

Anlattığım ikinci görüş, yeni zamanlarda özellikle Arap ülkelerinde bizde olduğundan fazla gelişmiş ve tutunmuştur. Nedeni de meydana: bazan Arap milli hareketleri yüzünden, bazan da devletsizlik durumuna düşmüş olmasından. Bugün, teori alanında kalmak şartıyla, Mısırda bunu temsil edenler olduğunu evvelce yazmıştım. Fakat, bunlar bu görüşü devleti ele geçirmek için siyasi faaliyet şekline sokanları, devlet hemen yakalayıp içeri atıyor. Mısırda Müslüman kardeşlerin, Pakistanda Cemaat-i İslâmî'nin durumu bu. Bunlar, görüşlerinin sadece din değil, bir ideolojisi olduğunu saklamamaktadırlar. Bugünkü Mısırda, aynı görüşü bir ideoloji değilmiş de bir bilimsel tezmiş gibi savunanlar kendilerini peçelemek için, bu görüşün sosyalizm demek olduğunu iddia ediyorlar ve bu işleri bilmiyen, özellikle bizdeki ilerici bazı aydınları da aldatmış oluyorlar.

Tunusta gördük ki bu sefeli görüşü, anlatmağa çalıştığım nedenlerle bir ideoloji olarak fazla etki yapamamıştır. Türkiyede de, Mehmet Akif ve Sebülreşatlılara rağmen, başarı kazanamamıştır. Aynı durumu Cezayirde de görürüz.

Gerçi Cezayirde az önce sözünü ettiğim Ben Badis gibi, şimdi yaşamakta olan onun tilmizi Malek Bennabi (Arapçası: Mâlik İbn Nabî) ve tanışmakla mübah olduğu Tevfik al-Medenî gibi devrime katılmış olmakla beraber, şimdi sosyalist rejimin idarecilerinin dışında kalmış olan temsilcileri olmuştur. Fakat bu zümrenin Cezayirdeki etkisi, Mısırda olduğundan farklı olmuştur.

İki bakımdan. Birincisi, olumlu etkisinin Batıcılara yani Fransız olma taraftarlarına karşı milliyetçiliğe hizmet etmesi. İkincisi, İslâmlığı sosyalist bir rejimin temeli ile uyusur göstermesi. Fakat, bu iki nedenden ötürü sefeli Cezayirde bir yanını milliyetçiliğe, bir yanını da sosyalizme kaptrarak teokratik enerjisini kaybetmiştir.

Cezayirde sefeliğin üçüncü ve olumlu bir etkisi tarikatçılığa ve üfürükçülüğe, marabutlara karşı gelme yolunda kendini gösterecektir. Fakat sefeliğin modernleşme açısından belki biricik yararlı olabilecek olan bu yanı, ne yazık ki, onun en zayıf, en işe yaramaz yanındır. Çünkü, sefeliğin İslâmlık anlayışı çok rasyonalisttir ve tarih açısından yok-sundur; onun için İslâmlığın tarihteki ve toplumdaki iki görüntüsünü anlamaktan âcizdir. Onlar da şu iki nokta: tarikatçılık, tasavvuf gibi örgütlenmelerin neden halk kütleleri arasında yayıldığı; İkincisi, İslâmlıktan gelen bir çok şeylerin neden halkların örf ve âdetleri haline geldiği. Sefeliğin bunların ikisini de anlayamaz, çünkü ikisini de tâ baştan red ve inkâr eder. Bu yüzden sefelinin din anlayışı halka yabancıdır, halk arasına giremez. Halk kütlelerinin dışında, sadece ütöplast Müslümanlık taraflısı okumuşlar arasında kalır. Nitekim gerek Mısırda, gerek Pakistanda bu ideoloji halk kütleleri arasında değil, yarı aydın okumuşlar ve tatminsiz gençler arasında yaygındır. Bizde de Atatürkçü lâikliği anlamamış olan aydınlar, İslâmlık hakkında bunlardan da daha cahil oldukları için, farkına varmadan bu lâikliği sefeliğin görüşü ile karıştırarak «aydın din adamı» teorisi ile kendilerini, halk kütlelerini kendine çeken tarikatçılığa karşı tamamiyle etkisiz bir duruma sokmaktadırlar.

Cezayirde de, sefeliğin tarikatçılığı yokedemedi. Bizde de olduğu gibi, lâiklik karşısına çıkan kuvvet tarikatçılık olmuştur. Türkiyede aydınlar, lâikliği gerçekte kime karşı savunduklarını bilmediklerinden ve karşılarında lâikliğe aykırı bir değil iki müslümanlık anlayışı bulunduğunu anlamadıklarından kurnaz politikacılar hem sefeliğin «aydın din adamı» görüşünü, hem de tarikatçılığı onlara karşı büyük bir marifetle kullanmaktadırlar.

İSLÂMIYETTE SOSYALİZM İDARESİ

Cezayirdeki sefeliğin, lâik yönde tarikatçılığa ve hurafatçılığa karşı etkili olmadığı gibi, sosyalist yöne katkıda da etkili olamadılar. Hazret-i Muhammedin

dine dayalı olarak kurduğu iddia edilen siyasi cemaatin sosyalist bir düzen olduğu isbat edilemeyeceği gibi, onu örnek alacak her devletin de muhakkak sosyalist olmasını zorunlayacak bir şey yoktur. Her dinde görüldüğü gibi, insanların dünyevi hayatında, özellikle ekonomik ve cinsel hayatta hareketlerine moral ölçü ve sınırlar koyan dinler, tarih boyunca bu ölçü ve sınırlardan ayrılan, hattâ onları değiştiren siyasi rejimlere kendilerini uydurmakta fazla bir güçlük çekmemişlerdir. Örneğin, hıristiyanlığın esas öğretilerine bakılacak olsa, hiç bir hıristiyan toplumunun feodal veya kapitalist devlet altında yaşamaması, hiç savaş yapmaması, hiç ırk ayrımı yapmaması, hiç sınıf farkı yaratmaması gerekir. Halbuki hıristiyanlık, gerektiğinde yalnız bunlara göz yummakla kalmaz, onların öncülüğünü bile yapmıştır. Bir bakıma, Müslümanlıktan çok onun sosyalist bir rejim kurması gerektir.

Demek ki din öğretileri, insanların cinsel hayatlarının büyük kısmına, eko-

ile konuşan ve düşünen Ben Bella gibi Cezayir liderlerinin de İslâmlıktan söz ettiği zaman anladığı Araplıktır. Evvelce Mısır dolayısıyla söylediğim gibi, Mısır seleflerinde de buna yakın bir görüşe gelenler vardır; çünkü onların nazırında gerçek İslâm devleti yani hilâfet, Araplara özel bir devlet şeklidir ve bu yüzden bunlar Türklerin hilâfetini meşru ve gerçek saymazlar. Mısır seleflerinde, özellikle Türkleri hiç sevmeyen Resid Rıza ile Türklerin müslüman-dan ziyade Avrupalılara benzediğine inanan Muhammed al-Bahiy'de (bunu methetmek için söylüyor sanmayın) din rengi altında kuvvetli bir Arap milliyetçiliği dozu vardır.

İSLÂMLIK MİLLİYETÇİLİĞE KARŞITIR

Fakat Cezayir Sefeliği, Arap milliyetçiliği noktasında bunlar kadar ileri gidememiştir. Bu yüzden, bir yandan Cezayir Batılılaşmalarının Fransızlaşma aşkının olumsuz tepkisi, bir yandan da sefeliğin dinciliği karşısında, Cezayirde lâik bir milliyetçilik akımı gelişme-

Gerçi, Ben Bella zamanında bu konuda dayanarak zorunlu Cuma ve bayram namazları koyma gibi şeyler yapılmış. Bunlar gelip geçici tuhaflıklardır. Benim anladığıma göre kısmen Ben Bella'nın Fransızlaşmışlığından, kısmen de bunu milliyetçiliğin ve halkçılığın bir parçası sanmasından. Demek ki burada da milli kültürün muhtevası nelerdir sorusunda Cezayirde gördüğümüz genel müphemliğin bir sonucunu görüyoruz. Gerçeyki de: «dine bağlı Müslüman ölü hiç gelişmeye düşmeden sosyalizm kurucusu olabilir» dediği zaman aynı müphemliğin kurbanı olmuştur; çünkü fakir köylünün müslümanlığı ne fıkıh ulemasının, ne sefeli modernistlerinin, ne de Batı oryantalistlerinin kitaplardan öğrendiği Müslümanlık değildir. Fakir köylünün Müslümanlığı, çoğunluğunu teşkil ettiği bir ulusun geçmişinden gelen ve İslâmlıktan başka kaynaklardan gelme geleneklerle hamur ettiği geleneksel ulusal kültürünün bütünü içinde anlaşılabilir bir müslümanlıktır. Doğru anlaşılacak şartıyla bu fikrin yerinde o-

Cezayir bahçesinde, güç gübelerden ve suyu çarşınmalardan geçerek ulaştır.

nomik hayatlarının bir parçasına hükmetmeler bile, siyasi otoritelere istedikleri şekli verememişlerdir. Daha doğrusu, onlarda böyle bir istek de yoktur. Devlet şekliniz ille de böyle olacak diyemiyor, hiç biri. İslâmlıkta da böyle. Onda, şu veya bu şekildeki dünyevi devleti reddeden bir şey yok. Müslümanın devleti sosyalist olacak, kapitalist olmayacak gibi bir fikir onun hatırına bile gelmemiş. İslâmlık, sultanlıktan Cumhuriyete kadar her boyadan devletin içinde yaşayabilmıştır; hattâ Rusya'da olduğu gibi, komünizmin içinde bile.

Bu itibarla, Cezayirde de sosyalizmin İslâmlıktan çıktığı yollu bir şeyin aslı yoktur. Bu, ya Ben Bella gibi, aslında bunu az sonra değineceğim başka nedenlerle söyleyenlerin bir sözüdür, ya da Garaudy gibi kimselerin, katolik ve protestan rahipleri ile Marksizm arasında bir ahabıklık kurma tutumuna bakarak, «şarklıların sosyalizmi de müslümanlıktan gelebilir.» gibi tuhaf bir iddiasıdır. Fazla olarak, Garaudy'nin İslâmlık dediği şey, aslında din anlamında İslâmlık olmaktan ziyade, Araplık ve Arap medeniyeti anlamında İslâmlıktır. Yani, Garaudy'nin şimdi bir Marksist sıfatıyla Cezayir uyanışındaki rolünü tanımak lütfinda bulunduğu şey, din değil milliyetçiliktir. Arap halklarla Fransızların tarihte ilişkilerinin yarattığı olan bir gelenekle, Fransızlar (bununla İslâmlığı bilimsel olarak bilen bilgileri değil, publicistleri ve politikacıları kast ediyorum) İslâmlığı ne sefeller ne de lâiklik açısından anlatanlar gibi anlamazlar. Onların Müslümanla anladığı, «Lâtin» teriminin Fransızca anlamına benzetme yoluyla, Araplıktır. Onun için, «İslâm dünyası», «İslâm medeniyeti» gibi terimlerden ziyade «Arap dünyası», «Arap medeniyeti» gibi terimleri kullanırlar nazikçe konuşmak istedikleri zaman. Sömürgeci ağzıyla konuştukları zaman ise «Ağab», «yerli», «iptidai insan» anlamına gelir. Nitekim, bunların etkisi altında uzun süre Mısır ve Cezayir aydınları da «Arab» terimi ile bizim «fellâh» dediğimiz cahil halk veya bedevileri kastederler ve bunların milletinden olduklarını kabul etmekten utanırlardı.

Fransız etkisi altında ve Fransız dili

miştir. Bizdekinden farklı bir duruma bu noktada görürüz. Çünkü bizde milliyetçilik, İslâmiyet düşmanlığı şeklinde değilse bile, İslâmlığın sefeli anlayışı dışında ve hattâ ona karşı olarak gelişmiştir. Bizde İslâmcılık, Batıcılık ve milliyetçilik tartışmalarında sefeller ya da İslâmcılar, Batıcılardan çok milliyetçilere karşı ayaklanmışlardır; çünkü Batıcılar karşısında daha kuvvetli, hattâ bazı noktalarda haklı oldukları yanları vardı. Bu yüzden, bizde milliyetçilik lâikliğe daha yakın bir akım olmuştur. Cezayirde ise lâiklik anlayışının çok kuvvetli ve koyu olduğu halde, meselâ Ferhat Abbas'ta gördüğümüz gibi bayağı bir Fransızlaşma davası olduğu zamanlarda, lâiklik görüşü milliyetçiliğe karşı olmuştur. Cezayir sefeliğinin milliyetçiliği, yani Araplığı zayıf kaldığından, gerçek bir milliyetçilik anlamını kime üstüne almamıştır. Cezayirdeki durum, daha ziyade Endonezyadaki duruma benzer. Endonezyada en kuvvetli iki akım İslâmcılık ve komünizmdir. Endonezyadaki dram bu iki kanat arasında kanlı boğuşmanın dramıdır. Sukarno ne birini, ne ötekini temsil eder; gerçek bir Endonezya milliyetçiliğinin yolu yüzünden bu iki kanat arasında bazı cambazlıca, bazan hokkabazlıca varan bir denge oyunu oynamaya çalışır. Türkiyede ise, Atatürkçülük her ikisinin de reddine dayanır; çünkü asıl dayanağı ve direneği Türk milliyetçiliğidir.

«DEVLETİN DİNİ İSLÂMDIR»

Lâiklik konusu ile ilgili olarak iki konuyu misal alabiliriz. Biri, Anayasada din - devlet kaydı, diğeri peçe ve çarşaf meselesi. Mısırda olduğu gibi, burada da Anayasada «Devletin dini İslâmdır» kaydı var. Lâik bir siyasi toplumun anayasasında böyle bir kaydın bulunmasının, halkı müslüman olan ülkelerde büyük bir önemi olmadığına inandığına Mısır dolayısıyla yazmıştım. Çünkü Anayasasından böyle bir kayıt çıkararak Türkiyede lâikliğe aykırı dincilik politikaları güdülebileceği gibi, anayasasızna böyle bir kayıt koyan ülkelerde bizdekinden daha lâik tutumlar güdülebileceğini görüyoruz. Bunun Mısırda da daha iyi örneği Cezayirdir.

lan tarafı, bu müslümanlıkta ne kapitalizmi ne de sosyalizmi zorunlu yapacak bir şey olmadığıdır. Fakat sosyalist milliyetçi kalkınma davası şeklinde değil, yan bir rejimde, fakir köylü emekçiler fakir köylü olarak kalmamaları, kalkış takdirde, bizde olduğu gibi, onun sarıldığı müslümanlık ya tarikatçılığa ya da sefellerin ağna düşerek kalkınma, gelişme ve sosyalizm düşmanlığı şeklinde geri tepecektir. Anayasada sözü edilen kaydın bulunması, ne Cezayir şehrinde gördüğüm insanları namaz kılar, şarap içmez insanlar yapabilir, ne de köy ve kabilelerdeki vatandaşları namaz kılan, şarap içmeyen insanlar haline getirir. Fakir halk, günde beş kere namaz kılıyor veya şarap içmiyorsa bu, anayasadaki kayıttan değil, bunları yapmanın onun ulusal örf ve âdetlerinden olmasındandır.

Toplamı iyi tanımamaktan ve kavramları karıştırmaktan ileri gelen böyle kayıtlar, «constitutional» değeri olmayan hukuk müstesaheleri halinde anayasa metninde kalmağa mahkumdur. Cezayir Anayasasının dördüncü maddesi şöyle diyor: «İslâm, devletin dinidir». Bu cümle'nin hemen arkasından da şöyle deniyor: «Cumhuriyet, herkesin görüşlerine, inançlarına, mezheplerin serbestçe ifade sine saygıyı garanti eder». Peki öyleyse, devletin dini neye İslâm oluyor? Maddeye göre, din özgürlüğünü sağlayan şey «Cumhuriyet» tir. Ayrıca, devlet denen ve kendine özgü bir dini olması gereken bir şahıs mı vardır? Eğer devlet, «mânevi» veya «hükmi» bir şahsiyettir denese, İslâmlık hukukunda «Hükmi şahsiyet» kavramının olmaması, böyle şahsiyetlerde din ve iman aramak diye kimsenin aklına bir şey gelmediği meselesi bir yana, böyle bir şahsiyetin milyonlarca insanın üstünde, başka türden soyut bir şahsiyet olması gerekir. Söz konusu olan din, soyut şahsiyetlerin mi, yoksa bu somut şahsiyetin mi dini olacak? İkinci şahsiyetin dini ise, ve fakat somut kişilere istediğine inanma emestliği veriliyorsa, bu mânevî veya hükmi şahsiyetin bu özgürlüğe saygı göstermesini kim garanti edebilir? Bunun mânevî şahsiyetsiz anayasa olamaz, çünkü anayasa bu noktada kişinin değil, devletin lehine bir müeyyidedir, çünkü devletin di-

ninin İslâmiyet olacağını o emrediyor. Denecek ki burada «din» ile kastedilen şey Tanrısal bir inanç işi değil, bir hukuk işidir. Fakat, eğer böyleyse, yani devletin hukuku şeriat olacaksa, Anayasaya ne lüzum var? Çünkü bu takdirde, anayasa şeriatın müeyyidesi değil, şeriat anayasanın müeyyidesidir. Bir anayasa ile şeriat arasında hukuki kavramı uygunluğu var mı? Şeriatla âme hukuku olmadığına göre, nasıl bir anayasa temeli olabilir? Bütün bunlar, sefilerden bilmeden öğrenilmiş ezbere lâkirdiler.

Haydi diyelim ki şeriat ile kastedilen şey bir âme hukuku değil de bir medenî yani sivil hukuktur. Şeriat hukukunun, yani İslâm fıkhihinin İslâm uygarlık çevresi içinde geliştirdiği bu hukukun bir sivil hukuk olduğuna hiç şüphe yok. O, hristiyanlıktaki cannonique hukuk gibi bir din ve kilise hukuku değildir. Örneğin, evlenme şeriat hukukunda bir «sacrament» eylemi değil, basbayağı, düpedüz bir akt, bir kontrattır. Bizim İslâmîlığın cahilli kalmış lâiklerimize onun bir din hukuku olduğu sanmasını veren şey bu aktın, Osmanlı devletinin kaza örgütlenmesinin sonradan dejenere olmasıyla kadının bir din adamı sanılması ve bir de halkın örf ve âdeti gereğince ufak bir seremoni yapılmışdır. Halbuki, eski Osmanlı sisteminde kadı, din adamı değil devlet ve kaza adamıdır, şeriatı yani devletin sivil hukukunu uyguladığı gibi kanunu yani devlet yapması hükümleri de uygular. Türkiye'de şeriat hukukunun kaldırılmasının sebebi din hukuku olmasından değil, bugünün icaplarına uymayan noksanları olması ve bu noksanları gidermek için yapılan (Mecelle gibi) islah eylemlerinin bu noksanları gideremediğinin görülmüşüdür.

Bugün ne Anayasasında din kaydı bulunan Mısırdaki, ne de bulunmayan Tunusta şeriat hukuku uygulanamamaktadır. Cezayirde, maalesef, bu noktayı incelemeye vakit bulamadım; fakat anladığıma göre, Fransızların şeriatçılığı yüzünden hâlâ şeriat ülkesinin sivil hukukudur. Eğer böyle ise, Cezayir bunun yürümeceğini anlayacak; ister istemez yeni kanunlaştırma yoluna girecektir. Şimdiki halde, böyle bir adım atılabileceği bir ortam bulunduğunu sanıyorum. Şu halde, anayasada sözü edilen İslâmlıkla şeriatın kastedildiğini sanıyorum.

Bu din ve hukuk kavramları karışıklıkları Cezayirlilere özgü değil. Bütün İslâm memleketleri aynı kargaşa içinde. Bu işte, yanlışlıyorsam, eski bir hukukçuluk geleneği olan Mısır en iyi durumda bulunmaktadı. Bizde de Cumhuriyetin kuruluşundan sonra bile böyleydi. Anayasada «devletin dini İslâmdır» gibi bir sözün hem İslâm hukuku, açısından, hem çağdaş hukuk açısından yani hem din, hem hukuk bakımından bir anlamı olmadığını görüp onu oradan kaldırma cesaret ve aydınlığını gösteren tek ülke Türkiye'dir. Bu cümlede ifade edilen fikir, İslâmlıktan gelen bir fikir değil, İslâmîliği kendine göre yorumlayan sefilerin ideolojisinin önemli bir parçasıdır. Seffilikle, veya bizdeki tâbirle İslâmlık ve Asr-ı Saadetçilikle savaşma sonu doğan Türk lâikliğinin bunu yapması bir zorunluktur. Pakistanın, İngiliz üniversitelerinde okuyan ve Müslümanlıktan haberi olmayan kurucuları, bu seffî ideolojisinin tuzağına düşerek Kurandan anayasa çıkarmak sevdasıyla rejimlerini berbat ettiler, başlarını derde soktular, halk oyunu anlamsız tartışmalar içinde bunalıttılar.

CARŞAF VE PEÇENİN ANLAMI

Çarşaf ve peçe meselesine gelelim. Cezayir şehrine gelen bir kimse, Tunusta gördüğü bir durumu burada daha da artmış halde olduğunu görür. Yani, sokaklarda görülen hanımların daha fazla çarşaf ve peçeli olması Cezayirdeki meşhur parlak Fransız medeniyetinin varlığını düşündürsek, ilk bakışta bu durum insanı şaşırtıyor. Bu kadar medenileşmiş, bu kadar Fransızlaşmış bir şehirde bu nasıl olur? diyorsunuz.

Fakat, bunu sadece mantıkla anlamağa ve olumsuz yargı vermeye kalkmak yerine işin tarih ve toplum açısından anlaşılması yoluna gitmek gerekir. Bana öyle geliyor ki, yalnız Cezayirde değil, bütün Müslüman ülkelerinde kadının çarşaf ve peçe içine saklanması, eski zamanların değil, yeni zamanların mahsulüdür. Bunun en çok şehirlerde ve

fakir tabaka arasında bulunması bunu gösterir. Batı uygarlığının etkilerinin mahsulü olan şehirler türemeden önce, yani İslâm ortaçağlarında kadının âme hayatına katılmasını gerektirecek hemen hemen hiç bir vesile yoktu. Şu veya bu şekilde kadın - erkek ayrımı yalnız Müslümanlara özgü bir ortaçağ âdeti de değildi. Ortaçağın ortodoks ve katolik hristiyanlığında da vardı. Hattâ daha şiddetli olarak. Çünkü bu din bakire kültüne ve cinsiyet günahı psikozuna dayanan bir dindir. Bu yüzden önemli sayıda kadını, ebediyen cinsel hayattan ayıran rahibelik gibi eşi eş bulunur bir tuhaf mâlîse de yaratmıştır. Kadın özgürlüğü ancak protestanlığın gelişmesinden sonra başladıysa da gerçek anlamında kadın ancak endüstri devriminden sonra insan muamelesi görmeye başladı. İşte, bunun gibi İslâm ülkelerinde de kadın, erkekten ayrı bir ev hayatı içinde yaşadı. Kadının çalıştığı köylerde ise böyle şeyler çok daha azdı. Fakat şehirlerin meydana gelmesiyle durum değişti. Kadının daha çok ev dışına çıkması gerekti. O zaman, zengin tabakalarla fakir halk arasında kadın kıyafeti meselesinde bir farklılaşma başladı. Zenginlerin değişmek istemiyen tutucu olanları kadını eve hapsetti, değişenlerin kadınları safha safha değişimlerle çarşafı, peçeyi tamamen kaldırdı. Fakir halktan olup ta çalışma zorunda kalanlar arasında da ucuz ve uzun süre dayanacak, moda değişimlerinin dalgalanmalarına ve onun masrafına karşı dayanıklı bir giyinme aracı olarak çarşaf çıktı. Peçenin hikâyesi biraz farklıca; ona biraz sonra değineceğim. Hindistan'ın zeminde ağırları kadınları «zenane» denen zindan kadar kapalı, gökyüzünden başka bir şey görülemeyecek daireler içinde hapsedtiler. Daha geçenerle kadar, tren binmek üzere istasyona giden hanımların arabadan tren kadar gidişini kapamak için uşaklar ellerindeki kilimlerle seyyar bir perde kurarlarmış. Bu sınıf kalktıça bu gibi şeyler de kalkıyor. Şimdi gördüğümüz, fakir yığınların kadını.

Hindistandaki «zenane»nin Cezayirdeki karşılığı, sömürgeciliğin bütün müslümanları içine hapsettiği Kasbah'dır. Kadın, çalışmak zorunda değilse, bu ghetto'nun içinde ömür çürütür. Çalışmak zorunda ise, Frenk hanımından ayrı bir kıyafette çıkması gerek; statüsü öyle. Zamanla, çarşaf fakir yerli halkın bir toplumsal bağlılık ve bir toplumsal korunma sembolü oluyor. Zaten Fransız madamının fakirinin bile giydiği şeyleri giyecek ekonomik kudreti yok. Çarşaf onun hem bu fakirliğini örtecek, hem onun bu yabancı medeniyetten kendini ayıracak bir perde. Fakat, benim gördüğümüne göre, Tunus ve Cezayirde önemli olan çarşaf değil, peçedir. Tunusta peçe hemen hemen kalktığı hâlde, Cezayirde çok. Bunun, bizim anladığımız anlamda peçe olmayıp bir nevi maske olduğunu anlıyorum. Genç kuşak ve okumuş kadın ve kızlar müstesna, kadınların çoğu dışarıya yüzlerine bir mendil kalınlığında ve gözlerden aşağısını kapayan bir maske ile çıkıyorlar. Fransız sosyologu Bourdieu bunun ilginç bir tahlilini yapıyor, ama bana biraz fanteziye kaçmış gibi geliyor. Daha basit gerçek, yerli toplum yabancı sömürgeci ile karşılaşması olayındadır.

Eğer ben de biraz fanteziye kaçmıyorsam, bu maske - peçenin Cezayir bağımsızlık savaşında da bir rol oynadığı sanıyordum. Bu yüzden o, âdetâ milli bir sembol olma değerini de kazandı. İhtilâl yıllarında çarşaf ve peçe belki de birçok ihtilâlcinin hayatını kurtarmış, fransız polislerin içinde çarşaf ve peçeli insan bulunmuş araba ve otomobilleri şüphelenip durdurmasına rağmen, kadınlara el atamadıklarından bir çok avlarını kaçırmışlardır. Hulâsa, söylemek istediğim şey, Cezayirde çarşaf ve peçenin varlığının ne Cezayirlilerin geriliğinden, ne taassuplarından, ne de sosyalizmlerinin Müslüman sosyalizmi olmasından ileri gelmiş bir şey olmadığını söylemektir. Sosyalist toplumun kurulması ile bu araçlar da fonksiyonlarını kaybedeceklerdir. (Avrupalı kıyafetinde tayyör veya kostüm giyip de yüzüne maskeyi takan bayanlar da gördüğümü buraya kaydedeyim).

MILLİ KÜLTÜR MESELESİ

Cezayir kalkınmasının, benim anladığıma göre en güçlük ve çetrefilliklerle dolu yanı Milliyetçilik ve milli

kültür meselesinde kendini gösterecek. Cezayir devriminde milliyetçilik yanının zayıf kalması, sanıma göre, iki nedenden ileri geliyor: biri, Mağrib Araplığının Mağrib Araplığından kopması ve Fransız işgali gelmeden önce Osmanlı Türk etkisi altında kalması. İkincisi, Fransız işgalinin bu Osmanlı Türk geleneğini yıkmak için giriştiği kültür savaşı sonucunda ne bu gelenekten ne de Araplıktan eser bırakılmayacak ölçüde etkili olması.

Bu yüzden Cezayir aydınları çağdaşlaşma ve ulusal kültür ilişkileri konusunda bizden de daha kötü durumdadırlar. Bugün zaten, Fransız hümanizminin ve solculuğunun etkisi ile milliyetçilik demode bir şey. Fransız sömürgeciliğine karşı çevrilen kanlı bir savaş bile Cezayirliyi milliyetçi yapmadı. Aydın bugün bağımsız bir devletin vatandaşı olmakla beraber, kültürel itibarıyla Cezayirli olmaktan çok Fransızdır. Bir defa Osmanlı geleneğine dayanamaz. Türk milliyetçisi bile ona dayanamıyor; o neden dayansın? Gerçi, bazı aydınlar arasında Osmanlı dönemine karşı bir ilgi var. Meselâ, evvelce sözünü ettiğim bay Tefvik al-Medenî bu dönem üzerine kitap yazdı; hâlâ da ilgili; Yürkiyeye gidip arşivde çalışmak istiyor. Fakat, bütün görüşmemizde dikkat ettim, Türk asallıkta bir ilişkisi olmakla beraber, Türküm, hattâ Cezayirliyim demiyor; «biz Araplar» diye konuşuyor. Araplıktan başka, bir Cezayir millî benliği var mıdır veya olacak mıdır? Cezayirli, milli benliklerini Araplıkta buluyorlarsa, mesele yok. Fakat, korkarım ki başlıca iki neden yüzünden bu böyle değil.

Anladığıma göre, pan-Arap milliyetçiliğine bağlılıkları Bourguiba'nın kadar az değilse de Nâsir'in umduğu kadar da değil. Cezayir ihtilâline Nâsir'in gösterdiği ilgi ve yardım yüzünden Mısır'a karşı bir sempati olmakla beraber, Cezayirli kendidir diğer Araplarla ayrılmıyorlar. Denildiğine göre Ben Bella'nın düşmanından sonra birçok Arap uzmanlara yol verilmiş; bunların Avrupalılar gibi onlara tepeden bakmaları da hoş kaçmamış.

Fakat Cezayirliğin milli değer ve geleneklerini Araplıkta bulmalarına daha da büyük bir engel vardır. Cezayir medeniyet ve kültürce Fransız olan her şeye o kadar angajedir ki, bundan kopmak Cezayir için çok zor ve hattâ istenmeyen bir şey olacaktır. Fransız kültürünün dil, eğitim, edebiyat, düşün, ekonomi ve teknik alanlardaki etkileri var kuvvetiyle yaşamaktadır. De Gaulle'un akıllıca ve ılımlı siyaseti yüzünden Cezayirle Fransanın ekonomik, teknik ve kültürel ilişkileri azalmamış, artmıştır.

Fransızca, eğitim ve kültür alanına hâkimdir. Kitapçılarda gördüğüm Arapça kitapların çoğu Mısırdan gelen liberal veya solcu yayınlara ait. Dini anlamdaki Arapça kitaplar, bizde şimdi Beyazıt ve Çağaloğlu semtlerinde görülen esnaf görünüşü din kitapçısı çeşidinden köşede bucağa. Sattıkları fıkıh ve ilâhiyat kitapları bugünün Cezayirli sine ne ifade ediyor? Bunlara karşılık, Fransızca gazete, dergi, kitap satan kitapçılar arı kovani gibi. Önemli Fransız gazeteleri günü gününe geliyor. Sovyet bloku veya Çin üzerine gene Fransızca yazılmış kitaplar satan

dükkanlar sinek avlıyor. Fransa kanalı ile gelmedikçe hiçbir şey fazla kültürel değeri yok veya ilgi çekmiyor. Paris'teki Hachette monopolisi ne gönderirse, Cezayir aydını onu okuyacak.

Okullarda öğretim şimdi Arapça olmakla beraber, Tunus'ta olduğu gibi bilim ve teknik dersleri Fransızca. Üniversitede bu daha da yüksek doza çıkıyor. Yüksek, hattâ orta eğitimde Fransızca eserlerin yerini alacak kalitede Arapça yayın yok. Cezayirli kendidir bunlara bağlamayı isteseler bile çok şey kaybedeceklerdir. Fransız dilinin güzelliğini ve sağladığı imkanların, sömürgeleşmemiş ülkelerde bile ne kadar büyük bir rol oynadığını düşünürsek, Cezayirliyi kınamak zor olur. Anladığıma göre, en ünlü Cezayir yazarları eserlerini Fransızca yazıyorlar ve galiba Cezayirden çok Pariste tanınıyorlar. Bu, eğer doğru ise, onların halk kütlelerine yayılma şanslarını daha da daraltıyor. Her aydın Cezayirli'nin normal olarak konuşma aracı Fransızcadır.

Gerçi, Anayasa'da devletin resmî dili Arapçadır deniyorsa da geçici bir madde Fransızcanın kullanılacağını söylüyor ve Hindistandaki durumun tersine bu sürenin sonunu bildiren bir kayıt veya madde de yoktur. Fransızcanın Cezayirdeki etkisi, İngilizcenin Hindistan ve Pakistandaki etkisinden, Holanda dilinin Endonezyadaki etkisinden çok daha yüksek seviyededir. Bir Avrupa milletinin dilini, başka bir milletinin okumalarının üzerine bu kadar başarılı bir şekilde yerleşirmiş olmasının bir misalinin başka hiçbir yerde bulmak mümkün değildir sanırım.

Cezayirli aydınların Fransız kültürü ile yuğrulmuş olmaları, onlara kurtuluş savaşının kazandırdığı bir avantaj sayesinde bugün için korkulduğu kadar tehlikeli olmayabilir milli kültür ve değerler meselesi bakımından. Evvelce de söylediğim gibi, Cezayir aydını Fransız kültürü veya medeniyeti ile Fransız sömürgeciliği arasında, bizdeki aydınların yapabildiğinden daha başarılı bir ayırım yapabilmektedir. Onun karşı olduğu şey, Batı kültürü değil, Batı emperyalizmidir. Fakat bu, gelecek kuşaklar için de böyle olmağa devam edecek midir? Bana öyle geliyor ki, şimdiki hâlde kesin olarak ne bir müslüman sosyalizminden, ne bir seffî reformculuğundan, ne lâik bir batıcılıktan, hattâ ne de bir Arap nasyonalizminden söz edilemeyecek. Bunların hepsi var; fakat yanlışlıyorsam gerçek Cezayir ulusal benliği eninde sonunda kendini bağımsızlık savaşı geleneği ile sosyalist bir toplum kurma çabalarının verdiği ilhamlardan yaratabilecek.

Cezayirin çilekeş, kederli ve kahraman halkı arasında geçirdiğim kısa sürenin bana düşündürdüğü ve gördüğüm İslâm ülkelerinin İslâmlık, milliyet ve sosyal kalkınma dâvalarının bir bulâsası olan sorunlar bunlar. İzlenimlerimi bu sütunlarda okuyarak bana yoldaşlık eden okuyucularına (çünkü bu yolculukta hep onlarla birlikte biliyordum kendimi) güzel Cezayirden ayrılmak vedalaşmak gerekiyor. Buradan İspanyaya geçiyorum. Oraya sadecce, İslâm uygarlığının Granada, Sevil ve Kurtuba gibi şehirlerde kalan eski eserlerini görmek için gidiyorum. Yani, bundan sonrası artık bir turizm.

S O N

PAPİRÜS

1 Temmuzda çıkacak ikinci sayıda:

Asım Bezirci'nin Atıf, Cemal Süreyya'nın Nâzım Hikmet, Muzafer Buyrukçu'nun Roman üstüne incelemeleri; Pablo Neruda'nın, Seyfettin Başçılar'ın, İsmet Özel'in şiirleri; R. Tomris'in, Ahmet Köksaf'ın, S. Kanıpak'ın eleştirileri; çocukluğundan bu yana fotoğraflarıyla Edip Cansever bölümü;

ayrıca
SAGCILARIN ÇIKMAZI
ve

PAPİRÜS BİR GAZETECİYİ İNCELİYOR: BEDİİ FAİK
Yöneten: Cemal Süreyya

P.K. 627 Karaköy - İstanbul
Fiatı 2,5 lira, yıllık abone bedeli 24 lira

YÖN - 166

S. Divitçioğlu'nun Kitabı Üzerine...

Doğan Avcıoğlu

Türk toplumunun evrimine ışık tutar ve bugünkü bazı özelliklerini aydınlatır ümitliyle, YÖN, Asya tipi üretim biçimi üzerinde durmakta ve bu konudaki tartışmaları teşvik etmekte idi. Bu sebeple, arkadaşımız Sencer Divitçioğlu'nun «Asya Tipi Üretim Tarzı ve Azgelişmiş Ülkeler» başlıklı 30 sayfalık broşürünü ümit ve sevinçle ele aldık. Fakat arkadaşlıktan çok önde geldiğine inandığımız gerçek saygısı adına söylemek zorundayız ki, ufak broşür, matematik formüller ve sistemin iç çelişmelerinden yoksun statik modeller ile süslenmiş bir fanteziden ibarettir. Bu fantezi, tehlikeli bir tutumun ifadesi olarak gözükmeseydi, üzerinde durulacak değildi. Tehlike, kapitalizmin dünya egemenliği ve sosyalizmin gelişmesi dolayısıyla çoktan çıkmış bulunan ve ancak kalıntıları yaşıyan «Asya tipi üretim tarzı» diye kapitalizmin ve sosyalizmin dışında bir sistemin günümüzde varolduğunu düşünmekten ileri gelmektedir. Divitçioğlu, daha broşürün önsözünde şöyle yazmaktadır: «Asya tipi ekonomik sistem, ne derebeyliğe, ne de kapitalizme geçmek için gerekli ve yeterli içsel dinamizme sahip değildir. Böyle olunca, geleceği tek üretim tarzı azgelişmişlik üretim tarzı olacaktır». Divitçioğlu, daha için içinde, «azgelişmişlik üretim tarzı» gibi yeni bir kavram ortaya atmaktadır. Kapitalist sistemin dışında bir azgelişmişlik sistemi. Ve bu sistem, kapitalizme geçmek için yeterli içsel dinamizmi yoksundur... Birkaç satır sonra ise, Doç. Dr. Divitçioğlu şunları yazmaktadır: «Kurulan teoriye göre (yeni azgelişmişlik teorisi) azgelişmiş ülkeler günümüzde ve gelecekte, karşılıklı çıkar için almıştıkları birini seçmek zorunda kalacaklardır: i) Kapitalist sistem, ii) Kerim Devlet, yani iyilik yapan devlet ve iii) Halk sosyalizmi».

Sistemin içsel dinamizminin yetersizliğine ve Divitçioğlunun daha sonraki sayfalarında sistemin dışsal dinamizminin de Asya tipi üretim biçimini bozduğunu, fakat özünü değiştirmediklerini belirtmesine rağmen, içsel ve dışsal dinamizminin dışında, bir takım meçhul güçlerin etki-

siyle sistem, kapitalizme, ya da varlığını ilk kez duyduğumuz «Kerim Devlet» ve «Halk Sosyalizmi» gibi yeni biçimlere dönüşecektir. Bildiğimiz sosyalizmden farklı bu yeni «Halk Sosyalizmi» için Divitçioğlu şu bilgiyi vermektedir: «Halk sosyalizmi, geleceğin bir sistemidir. Çünkü doktrin açısından, zamanımızın sosyalist sistemlerinden farklı olarak, sadece işçi sınıfına dayanmamaktadır». Divitçioğlu, bu noktada da sosyalizmin inşası ile sosyalizmi karıştırıyor olsa gerektir. İşçi sınıfı, kapitalizme son veren sınıfları kaldırarak, sınıfsız toplumu ve sosyalizmi kuracak güçtür. Sınıfsız toplum yaratılınca - ki bugün bunu gerçekleştirdiklerini iddia eden toplumlar vardır - işçi sınıfına dayanan sosyalizm diye bir şeyin olamayacağı aşikardır. Sosyalizm, halkın bütünü içindir. Yeryüzünde «yalnız işçileri için sosyalizm» iddiasında bulunan bir sosyalist teorisyen şimdiye kadar mevcut olmamıştır.

Tekrar başlangıç noktamıza gelerek, geçmişte Batıdan farklı bir evrim tanıyan Asya tipi toplumlar, meçhul kuvvetlerin etkisiyle değil, Batıda Sanayi Kapitalizminin doğuşu ile, Batılı kapitalist toplumların gelişmesine tâbi olmuşlar ve bu sayede de, yeni icatlarla ve fantezilere ihtiyaç göstermeyen evrensel sosyalizm yolu, bütün toplumlar için açılmıştır. Bu basit gerçektir. Divitçioğlu'nun bibliyografyasında en geniş yer verdiği Godolier'in A. Tokatlı çevirisinden naklede lim: «Batı feodalitesinin...

(özelligi), sınıf üretimin ve dünya ticaretinin teşekkül şartlarının yalnız ve yalnız Batı feodalitesi tarafından yaratılmış olduğundan doğmaktadır. Tabii ekonomi biçimlerinin kesinlikle aşılmasını, sadece Batı feodalitesi sağla yabilmıştır.

Ve gene sadece, bir dünya piyasasının kuruluşunu sağlayıp empoze eden sınıf kapitalizminin doğuşudur ki daha az gelişmiş bulunan bütün toplumların Batılı kapitalist toplumların gelişmesine tâbi oluşu halinde şekillenen bir dünya tarihini mümkün kılmıştır.

Üstelik önce teorik düşünce alanında, sonra da pratik hayatta, sosyalizm imkânını aşan da, yalnız sınıf kapitalizm olmuştur.

Demek ki Batılı gelişme çizgisi, üretici güçlerin en büyük çapta ilerlemesini ve sınıf mücadelesinin en arif biçimlerini hazırlayıp geliştirdiği ve aynı zamanda, sınıf toplum organizasyonunun hem kendisi hem de bütün öteki toplumlar tarafından aşılabilme şartlarını sadece o yaratmış için tipiktir.

Yani bu evrim çizgisi, kendi özel akışı içinde evrensel bir sonuca ulaştığı için tipiktir. İnsanın insan tarafından sömürülmesinin en eski ve en yeni biçimlerinden hem kendisi çıkmak, hem de bütün toplumları çıkarmak için gerekli olan pratik temel (sınıf ekonomisi) ile teorik görüş (sosyalizm) sağlayan gene bu çizgi olmuştur. Bu çizgi

gi bütün insanlığa, toplumun sınıflara bölünüşünden beri çözüm bekleyen evrensel bir problemin, üretici güçlerin en yüksek gelişmesini, insanın insan tarafından sömürülmesi olmaksızın sağlama probleminin hal şartlarını sunmaktadır».

Gerçek bu iken, bildiğimiz sosyalizmin ve kapitalizmin dışında, «yeni bir azgelişmişlik teorisi» aramanın ve gelecek için sosyalizmin ötesinde yeni gelişme biçimleri hayal etmenin anlamı yoktur. Bu demek değildir ki, sosyalizme giden yollar çeşitli olmasın ve toplumların tarihsel özellikleri gözönünde tutulmasın. Ancak bu açıdan, Türk toplumunun evrimini açıklayan çalışmalar yararlı olabilir ve bu çalışmalarda Asya tipi üretim biçimi kavramı faydalı bir çalışma hipotezi olarak kullanılabilir Marks ve Engels, «Asya tipi üretim biçimi» kavramını ortaya atarken, bir gün bunun, yepyeni toplumsal gelişmelerin müjdesi olabileceğini akıllarının köşesinden bile geçirmiş değillerdir. Onlar ancak Batıda proleterya ihtilali olmak şartıyla, Asya tipi devletleri Rus toplumuna ortak mülkiyete dayanan Rus köyünün, toprağın özel mülkiyeti aşamasından geçmeden sosyalist mülkiyete atlayabileceğini ileri sürmüşlerdir. Marks, 1877'de bir Rus dergisine yazdığı mektupta, 1861 yılından beri kapitalizme anıya gaje saydığı Rusya'nın büyük bir tarihi fırsatı kaçıracağını ve kapitalizmin bütün köktümlüklerine maruz kalacağını yazmıştı. Ama hiçbir zaman Asya tipi üretim sisteminin gelecekte de apayrı bir tarihsel gelişme biçimi olarak düşünülmüş değildi. Sonraları Asya tipi üretim biçimi kavramı unutulmuştur. Stalin, bu kavrama kesinlikle karşı çıkmıştır. Batılı ve Doğu Avrupalı bazı Marksistler, bu kavrama son zamanlarda ve ekseriya bilimsel endişelerden uzak olarak, yeniden itibar kazandırmışlardır. Güdülen amaç, ancak klasik antikiteden çıkan uygarlıkların gerçek bir tarihe sahip olabileceği, böyle gerçek bir tarihten ve uygarlıktan yoksun Avrupa dışı toplumların ikinci planda kalacağı, dolayısıyla Çin'in milletlerarası devrim hareketinin liderliği iddiasında bulunamayacağı görüşünü ispatlamaktır. Nitekim Çin de halen bu endişe ile olacak. «Asya tipi üretim biçimi» kavramını reddetmekte, ilkel toplum - kölelik - feodalite - kapitalizm biçimindeki klasik gelişme şemasına sıkı sıkıya bağlı kalmaktadır. Divitçioğlu ise, «Asya tipi üretim biçimi»ni yeni ve çok daha yüksek bir sosyalizmin müjdesi olarak, tabiri müzür görünümler, âdetâ kutsallaştırmaktadır!

Hareket noktası, bu ölçüde ters yönde olunca, Divitçioğlu'nun, devleti sınıfların üstünde tutan, âlema, askerler ve memurları devletin «mütl evlâtları», kapitalist zümreyi âsi evlâtları sayan ve Türkiye'de hızla ilerleyen kapitalist gelişmeyi inkâr eden fantezileri üzerinde durmayı lüzumsuz buluyoruz.

Türk sosyalistlerine şimdilik düşen iş, yeni toplumsal gelişme kanunları ve teorileri icat etmek yerine, sosyalist metodu doğru kullanmaya alışarak, Türk toplumunun evrimi hakkında tarihsel ve sosyolojik araştırmalara girişmektir. Bu bilgi de yeni sosyalizmler icat için değil, Türk toplumunun sosyalizme gidiş yolundaki özelliklerini değerlendirmek için yararlı olacaktır.

BATI HAYRANI AYDINLARIMIZA SUNULUR...

Ünlü CIA bir yandan Amerikan Üniversitelerinde sözde bilimsel araştırmalar yaptırarak, öte yandan da yayın organlarında güdümlü makaleler yazdırtmaktadır! Sonra da sayın bilim adamlarımız ve basınımız, taelberlerini ve Türk kamu oyunu, CIA damgalı bu sözde bilimsel araştırmalara dayanarak aydınlatmaktadır! İyi niyetli bilim adamlarımızı ve gazetelerimizi uyarmak için bu konuda Amerikada yapılan açıklamaları, liberal Nation dergisinden (13 Haziran 1966) naklen yayınlıyoruz. Yazının başlığı «Okuyucu Uyan» dir.

Amerikan Merkezi İstihbarat Teşkilatının (CIA) çeşitli faaliyetleri hakkındaki son bir konferansında Senatör Morse okuyucuları, Kongre üyelerini ve genel olarak halkı üniversitelerle diğer öğretim merkezlerinden yayımlanan etüdleri finans eden kaynaklar bilinmedikçe bu etüdlere gözü kapalı inanılmaktan kaçınılması için uyarmıştır. Morse, kendisi ve o zaman senatör olan Başkan J. Kennedy tarafından Güney Amerikada A.B.D. politikası hakkında yaptırıldığı bir etüdü örnek olarak göstermiştir. Bu etüd sonunda gelen vesikalardan biri Massachusetts Teknoloji Enstitüsünün bir bölümü tarafından hazırlanmış da, sonradan bunun CIA tarafından yapılan mali yardımla meydana geldiği anlaşılmıştır. Morse'a göre, bu belge iyi hazırlanmış ama etüdüün yapılmasında CIA'nın rolünden kendisi ve Kennedy haberdar olmadıkları gibi, Massachusetts Teknoloji Enstitüsü de kendilerini bu konuda aydınlatmak zahmetine katılmamıştı. Morse'un eklediğine göre, CIA, Savunma Bakanlığı ve millî Güvenlik etiketi altında çalışan diğer bir sürü hükümet dairelerinin bu çeşit ne miktar etüdü finans ettikleri hakkında hiç bir fikrimiz yoktur. Birçok kitap ve dergi yayıncısının CIA tarafından el altından finans edildiğine dair çeşitli olaylar gün ışığına çıkmış, daha bir çokları henüz açıklanmamıştır. Doğrudan doğruya para yardımı şeklinde olmayan diğer bir aldatma Foreign Affairs Quarterly Dergisinin Nisan sayısında George A. Carver'ın yazdığı «Görünmeyen Viet Kong» adlı makale dolayısıyla ortaya çıkmıştır. Dergi makalenin yazarı hakkında koyduğu uorta, yazar hakkında her türlü bilgiyi vermekte, sadece CIA memuru olduğunu yazmamaktadır. Commonweal (Mayıs 13) Reporter'ın 24 Şubat günlü sayısındaki Millî Kurtuluş Cephesiyle ilgili bir makaleye dikkat çekmektedir. Bu makale Saygında Amerikan Haberler Servisi adına Vietkongla ilgili araştırmalarda uzman olarak vasıflandırılan ve «son olarak Massachusetts Teknoloji Enstitüsünde Millî Kurtuluş Cephesi hakkında son etüdüünü hazırlamak için bir yıl kaldığı» bildirilen Douglas Pike'e aittir. Anlaşıldığına göre, bu CIA parası ile kurulmuş bulunan aynı Enstitüsünün Milletlerarası araştırma merkezidir. Merkez, sonunda CIA ile ilişkileri bozulmasına rağmen, hâlâ eski bir CIA müdür yardımcısı tarafından idare edilmektedir. Commonweal şu soruyu ortaya atmaktadır: «Bir kere daha insan ne düşünebilir?»

CIA tarafından doğrudan doğruya ya da dolayısıyla yardım görmüş olan Carver gibi müellifleri, sayısı bilinmeyen yarımları ve yazarları objektif bir gözle değerlendirmek son derece güçtür. Carver, bir CIA memuru olarak, Vietcong'a bağlı bir yazarın Amerikanın Vietnamdaki savaş gayretleri hakkında fikrini söylerken olduğundan daha hür olamazdı. Bu gibi ilişkiler gizlendiği takdirde, ya yazar yayıncıyı aldatmış olur, ya da yayıncıyı okuyucuyu.

Mc Carthy'cilerimize sunulur

Amerikan Mc Carthy'ciliğine pek öznenler, Amerika'nın bir

Mc Carthy

de öbür yüzünü tanımayı öğrenmişlerdir. Anayasa Mahkemesi, Hükümetin ısrarlı çabalarına rağmen, antikomünist kanunları etkisiz kılmıştır. Bunun sonucu, Amerikan Komünist Partisi, kongresini yapmaya hazırlanmaktadır.

Otc yandan Yüksek Mahkeme, polis karşı şüpheleri korumak için, yeni bir karar almıştır. Bu karara göre, polis bir vatandaşın nezaret altına aldığı zaman, ona isterse sorulara cevap vermiyebileceğini ve bir avukat bulundurabileceğini söylemek zorundadır. Hatta polis nezareti altında ki vatandaş, bir avukat isterse ve parası yoksa, devlet avukat ücretini ödeyecektir. Avukat, polis soruşturmasında hazır bulunabilecek ve müşterisine gerekirse bir şey söylememeyi tavsiye edebilecektir.

Savunma hakkı, Yüksek Mahkeme kararı ile, bu ölçüde genişlenmektedir. Karardan birkaç saat sonra, bir polis şefi, «Biz artık dükkânı kapayabiliriz.» demiştir.

Onbeş yaşında çocukların tevkif peşinde koşan Mc Carthy'cilerimiz, ABD'nin bu yüzünü de tanıtmaya çalışmaktadırlar.

TARİHSEL MADDECİLİK

YAYINLARI

«İçki Partisine Teşkilat»

UYARMAK İÇİN

UYANMALI

UYANMAK İÇİN

UYARMAK İÇİN

250 Kuruş

Dr. Hikmet Kıvılcımlı

İsteme adresi :

Nuruosmaniye Cad. 38/1

Cağaloğlu - İstanbul

1938 HARP OKULU OLAYI ve NAZIM HİKMET

A. Kadir

Harp Okulunda ayaklanma vardı. Eski deyimle «Askeri İsyân». Tek bir üste karşı gelinmemişti. Değil on beş yirmi kişi, değil otuz kırk kişi, iki kişi bir olup «İsteme-zük!» denmemişti. Bir tek el tüfeğin kabzasına sarılmamıştı.

Ama gene de ayaklanma vardı. Başka türlü bir ayaklanmaydı bu. Kitaplar okunuyordu okulda. Ders kitaplarından ayrı kitaplar okunuyordu. Kimsenin kafası alınıyordu Harp Okulunda Balzac'ın, Zola'nın, Tolstoy'un, Anatol Frans'ın, Gorki'nin, Pirandello'nun, Dostoyevski'nin okunmasını. Günlük gazetelerin bile gizli gizli okunduğu, Ulus gazetesinin korka korka sokulduğu bir okuldu burası. Nasıl oluyordu da Haydar Rıfat'ın çevirileri okunuyordu. «İspanya Kurtuluş Savaşı», «Yarı Müstemele O. luş Tarihi» okunuyordu. Göte'nin «Faust'u» okunuyordu. Gogol, Turgenyef, İhsen okunuyordu. «Kara Gömlekler İhtilâli»'nden «Diyalektik Materyalizm'e» kadar, «Hamlet»'ten «Ayak Takımı Arasında»'ya kadar her şey okunuyordu. Üstelik «Taranta Babuya Mektuplar», «Kuyucaklı Yusuf».

Ankara'da, başkentte, yer yerinden oynuyordu. Kimi diyor «Bu işde bir iş var. Al tüm karıştıralım hele, kimbilir daha neler çıkar.» Kimine göre Keçiören'de bir ağaç altına para gömülmüş gizli eller tarafından, gidirmişiz hafta tatillerinde, cumartesileri, almışız ordan paraları, bölüşürmüştük. Kimi de diyor: «Kursuna dizekten başka çare yok bunları.» Daha yumuşak yürekli: «Bir iki kızla aldatılmıştır bunlar» diyor.

1938 yılı Ocak ayının ilk haftasında bir gün, ders ortasında birden, sınıf kapısı vurulmadan açıldı. İçeriye bir hâkim subay, bir binbaş, bir okul nöbetçi subayı (silâhli) girdi. Yanlarında bir iki çavuş ve onbaşı da vardı, ellerinde büyük bez torbalarla.

Binbaş sert bir komut verdi: — Herkes ellerini sıranın üstüne koysun! Hiç konuşma ve kıpırdama yok!

Sınıfta önek uça sesi duyulacak. Cebinden bir kâğıt çıkardı ve başladı numaralarını isimlerimizi okumaya: «5271 Abdülkadir Meriçboş, çık ortaya. 5227 Necati Çelik, çık ortaya. 5202 Naci Fişek, çık ortaya. 5273 İsmail Özdemir, çık ortaya.» Öbür sınıflarda da aynı şeyler yapıldı: «5409 Ömer Deniz, çık ortaya. 5408 Lütfullah Şadi Alkış, çık ortaya. 1053 Galip Arda, çık ortaya. 5362 Orhan Alkaya, çık ortaya.»

Yirmibir Harp Okulu öğrencisi bu şekilde alındı, orda, sınıf ortasında üstlerimiz başlarımız arandı. Üstümüzde başımızda ne çıktıy-

DÜZELTME

Arif Damar'ın geçen sayımızda yayımlanan «Niceye bir bir» şiirinde ilk mısra olarak «Kırsangıçlar öncecek yakında»nın eklenmesi ve altıncı mısra olarak çıkan satırın da «Çiçekler başı çekecek hey Nice» olarak düzeltilmesi gerekmektedir. Okuyucularımızdan ve Arif Damar'dan özür dileriz.

sa, sıra gözlerinde ne bulduysa, hepsi, üzerlerinde adlarımız yazılı bez torbalara, ayrı ayrı dolduruldu.

Sınıftan dışarı çıkarıldık. Kapı önünde koridorda, süngü takmış komutanlık erati sıralanmıştı. Baktım karşıdan bizim Şadi geliyordu, süngüler arasında. Kalın, şişman sesiyle bağırıyordu: — Ne oluyoruz yahu! Abdülhamit devrinde miyiz? Ne diye hiçbir şey söylemeden (tümümüzü başımızı arayıp götürüyorsunuz bizi? (1)

Yatakhanelere çıkarıldık. Orda yataklar ve dolaplar arandı. Onlarca dişe dokunur ne bulduysa alındı. Sonra aşağı inildi. Tutuklular ayrı ayrı, ikişer üçer süngüler arasında, kimi bodrum katında kalorifer daireesindeki odalara, kimi okul binası dışındaki komutanlık binasının odalarına, tek tek kondu.

— İmzaeş bir ihbar var, de mişti bana savcı Şerif Budak.

Okulda beş on kişi biliyor, ki, bunlar «Kızılmacı», «Turancı» idiler. Türkiye'nin kurtuluşunu sınırlarımız dışındaki Türklerle birleşmede görüyorlardı. Yanlış anlaşılmasın, bunlar ordaki Türklerle kurtaracaklardı. Bunlarla birkaç defa sert tartışmalarımız da olmuştu. Kendilerinden başka türlü düşünenleri beğenmezlerdi kolay kolay. Yalnız kendileriyle gerçek milliyetçi. Bu vatan yalnız onların hakkıymış gibi bir halleri vardı. Hele bunların bir tanesi benim Makedonya'lı oluşumu Arnavutluğumu her fırsatta yüzüme vurmaya bayağı iş edinmişti. Böylece beni yediğini sanıyordu salak.

Savcı Şerif Budak'ın karşısında, olsa olsa bunlar jurnallamışlardır, diye düşünüyordum. Ben böyle düşünürken:

— Nedir bu kitaplar? diye sordu bana. «Kara Gömlekler İhtilâli», «Diyalektik Materyalizm», «İspanya Kurtuluş Savaşı»?

— Dünyayı öğreniyorum bunlarla ben.

— Öğretirim ben sana dün yayı. Görürsün yakında kaç bucak olduğunu.

Şadi Alkış'ın sorgusu da şöyle olur:

— Bu kitaplar senin mi?

— Benim.

— Kimden aldın? Hangi arkadaşın verdi yanı?

— Kendim aldım, kitapçılardan paramla.

— «Benerci Kendini Niçin Öldürdü?» ne demek?

— Kitap adı.

— Ama bu kitap Nazım Hikmet'in.

— Serbest satılıyor.

— Bana bak, tepeni attırma benim. Nazım Hikmet'in kitabıyla senin ne işin var?

— Benim de şiir kitabım var efendim. Ben de şairim. Merak dolayısıyla okuyorum. Kitaplarımın arasında Fuzulî Divanı da var. Niye soruyorsunuz onu?

Bir iki önemsiz sorgu daha yapıldıktan sonra, dört kişi, Orhan, Necati, Ömer ve ben, birleştirildik bir odada. Yapsalar yapsalar, diyorduk, okuldan kovarlar neden okuyorsunuz bu kitapları diye, başka ne yaparlar. Güllüşüyor, şakalaşıyorduk. Siyasal mahpus olmanın gururu da gelmişti üstümüze bayağı. Oraçta bir türkü bile yaptık. Ortalığı çınlata çınlata başladık söylemeye. O zamanlar pek yaygın olan güzel bir

A. Kadir — S. Alkış

Fransızca şarkının bestesine uydurduğuk şu sözleri: Güneş artık bizim için Ufukta doğan bir baştır, Parmaklıklar arasından Bize bakan yoldaştır.

Ona kavuşmak istersen Daya demire alını. O doğar her sabah erken, Bekle sen de yarını.

Yarın ki bugünden erken Ona kavuşmak ister, Yarın ki bugünden erken Onun yolunu bekler.

Dudaklarından düşmesin Mahpushanenin türküsü, Bir gün elbet açılacak Kapımızın sürgüsü.

Bu türkü, Harp Okulu Mahkemesi bitene kadar ağzından ağıza söylendi durdu. Sonra Askeri Ceza Evinde, sürgünlerde söylendi. Epey insan bilir bu türküyü.

İçimizde neşesiz duran bir Necatidi. Çok iyi huylu, hafim selim bir çocuktaki Necati. Güleriyüzlü bir tatar çocuğu du. Ufak tefekli. Benim dikkatimi çekiyordu Necati'nin kederli. İçinden içinden konuşur halli. Onun bir sıkıntısı olduğunu seziyordum. Da ha fazla dayanamadım, sordum:

— Yahu Necati, sen neden bir tuhafısın? Bir şeyin var senin.

Necati:

— Neyim olacak? Yok bir şeyim, dedi.

Orhan hemen atıldı:

— Ben biliyorum, biliyorum, dedi. Necati nişanısını düşünüyordu.

Necati güldü, bembeyaz düğün dişleri yüzünü aydınlattı: — Yok, yok, valla değil.

Ben üsteledim:

— Var var, sende bir şey var Necati.

Orhan'a Ömer de «Hadî söyle, söyle» der gibi bakmaya başladılar Necatiye.

Necati bu sefer kızardı, son ra gülmeye çalıştı, beceremedi. Yüzünün kızarıktığı geçer gibi oldu ve birdenbire:

— Çocuklar, size bir şey söyleyeyim mi, dedi, ben utanıyorum sizden.

— Hoppala! O da nereden çıktı? Neden utanıyorsun bizden be Necati?

— Bilmem ki...

— Söyle, hadî söyle.

Başladık üçümüz gülmeye. Ama Necati gülmüyordu.

— Ben bir şey söyledim sorguda.

— Ne söyledin?

— Ömer'in Nazım Hikmet'e gittiğini söyledim.

Bu sefer daha çok güldük. — Ne çıkar bundan Necati? dedik. Hadî boşver, üzme kendini.

Oysa Necati'nin bu itirafı hiç de boşverilecek gibi değilmiş. Çok haklıymış Necati, utancında ve sıkılmasında çok haklıymış.

İki gün ya geçti ya geçmedi, ayırdılar bizi. Önceki yerlerimize, küçük odalarımıza

Sürgün bir şair: RAFAEL ALBERTİ

16 Aralık 1902'de İspanya'da, Puerto de Santa Maria'da doğdu. 1925'de yayımlanan ilk kitabı Maripal en tierra ile Ulusal Edebiyat Odülü'nü kazandı. İspanya İç Savaşında Cumhuriyetçilere katıldı, Lorca ile yanyana savaştı. Cumhuriyetçiler yenilince de Buenos Aires'e kaçtı. Şimdi orada yaşamaktadır. Geçen yıl Lenin Odülü'nü almıştır. Şiirleri, kitapları birçok dile çevrilmiştir; ama kendi ülkesinde yasaklanmış bir sanatçidir.

DÖRT NALA

Toprakları, toprakları, toprakları İspanya'nın,
Dağları, çölleri, ıssız ovaları.
Dört nala, sekili at, dört nala,
Halkın süvarisi,
Güneşin altında, ayın altında dört nala!
Dört nala,
Denize döküncüye kadar onları,
Dört nala!

Çınlayan bir kalb gibidir, çınlayan, çınlayan,
İspanya'nın toprakları, at nalları altında.
Dört nala, halkın süvarisi,
Sekili at,
Köpüren at, dört nala!
Dört nala,
Denize döküncüye kadar onları,
Dört nala!

Kimse yok, kimse yok, kimseler yok karşında,
Ölüm bile nedir ki atına binse bile!
Dört nala, dekili at,
Halkın süvarisi,
Bu toprak senindir çünkü, dört nala!

Dört nala,
Denize döküncüye kadar onları,
Dört nala!

Türkçesi: Ülkü Tamer

kapadılar. Gene ne oluyordu? Neden değişivermişti hava bir denbire?

Bir ara kapıdaki nöbetçi ile ufak bir yârenlik yaparken, lâf arasında:

— Bir gazete olsa! dedim. Başka bir şey istemem.

Nöbetçi usulca: — Ben bugün ineeğim şehre, dedi, getireyim sana.

— Aman, dedim, kurbanım olayım, bana bir Son Posta gazetesi getir. Ama gösterme kimseye.

— Deli misin? dedi.

Sahiden geldi bizim Son Posta gazetesi. Nöbetçiye elli kuruş fazla verdim. Uzan dim yatağuma, yaktım bir sigara, başladım okumaya. Bir ri gelse, nöbetçi subayı ya da nöbetçi amiri, kapı açılana kadar ucururdum gazeteyi. Daha çok gazeteyi getiren nöbetçi düşünüyordum.

O zamanlar dünyanın siyasi durumu hiç iyi değildi. Hitler gemi azya almıştı. Faşizm dünyaya meydan okuyordu. Avusturya'nın Almanya topraklarına katılması ya kındı. Arkadan Çekoslavakya ya gelecekti sıra. Dünyayı önüne geçilmez yıkımlar bekliyordu.

Şehir haberleri sayfasına göz gezdirirken bir de baktım şöyle bir başlık: «Şair Nazım Hikmet tevkif edildi».

Yazıyı okudum. Nazım'ın İstanbul'da tevkif edilerek polisle Ankara'ya götürüldüğü yazıydı (2). O anda anlamadım bizi, dört arkadaş, tek rar neden ayırdıklarını. Bize karıştıyorlardı Nazım'ı. Haberleri bir daha okudum. Sonra katladım gazeteyi, yatağın altına koydum. Surt üstü uzandım yatağa, gözlerim tavanda, öylece bir zaman kaldım. Ortada hiçbir şey yoktu, kesin biliyordum bunu. Gene de midem bulanmaya başladı. Vücuduma bir keşliklik, bir karıncalanma oluyordu.

O günlerden sonra her şey değişti. Nöbetçiler çoğaldı, nöbetçilerin bize bakışları sertleşti. Demek onlara bazı tembihlerde bulunulmuştu.

Yüz numaraya gideceğim zaman, sanki ayağım bir kayasa süngüyle saplayacaklarım gibi, arkamda alesta geliyordum nöbetçiler. «Sakin ha Kadir, dayadım kendi kendime, kayayım deme, gümbürdediğin gündür. İşin şakası yok, yersin süngüyü.»

Arada bir yoklayan nöbetçi subayları ile nöbetçi amirleri de dik dik bakmaya başladılar bize. Hayatımıza karanlıklar çöktü.

Sonra gene sorgular başladı. Kitaplar üzerinde duruldu. Arkadan Nazım Hikmet'e geçildi. Biliyordum ben de Ömer'in ona gittiğini. Nazım'ı hepimiz seviyorduk. Bütün kitaplarını okumuştuk, tiyatrolarını seyretmiştik: «Unutulan Adam», «Kafatası», «Bir Ölü Evi»ni. Operetle rinli bile kaçırıyorduk. Edebiyatımıza yeni bir ses getir mişti Nazım. Önceleri Ahmet Haşım, Yahya Kemal, Necip Fazıl hayranıydık. Nazım'ın şiirleri elimize geçince, gözlerimiz önünde yeni bir pencere açılmıştı. Halk çocuklarıydık. Bu ses bizim sesimizdi. Okulda dört beş arkadaş köşelere çekilir, elimizde onun şiirleri, gizli gizli okurdük. «Şeyh Bedrettin Destan»ın ezberlemediğimiz yeri kalmamıştı. Sınıfta, yatakhane, çayhanede, talime giderken, talim dönüşü, izin günü şehre giderken, yollarıda şu parça dilimizden düşmüyordu:

Hep bir ağızdan türkü söyleyip,

hep beraber sulardan çekmek ağzı.

Demiri oya gibi işleyip hep beraber,

hep beraber sürebilmek top-rağz.

Balı incirleri hep beraber yiyebilmek,

yârin dudakından gayri her şeyde,

her yerde,

hep beraber diyebilmek için

on binler verdi sekiz binini.

Harp Okulunun ikinci sınıfındayken, arkadaşımız Ömer

Deniz özel bir meseleden dolayı İstanbul'a kaçmıştı. Bu ara Nâzım'ın Nişantaşındaki evine gitmiş, onunla konuşmuştu. Okula dönmeye de bu nu bize anlattıydı.

Ömer'in Nâzım'la konuşmalarında, savcı Şerif Budak'ı hop oturtup hop kaldıracak kadar önemli bir şey yoktu. Aklında kaldığına göre, Ömer iki şey sormuştu Nâzım'a: Biri, Ludwig Feuerbach ve Klâsik Alman Felsefesinin Souu adlı kitapta bir yer. Biri de, bu memleketin halli ne olacak, ne yapmalı, gibi bir soru.

Nâzım'ın bu ikinci soruya verdiği cevap çok açık:

— Oğlum, altok nedir, hal kim bunu bilmesi gerek ilk önce. Halkın Cumhuriyetçiliği benimsemesi şart. Halka önce Cumhuriyetçiliğin ne demek olduğunu öğretin bakalım!

Binbaşı Şerif Budak beni sıkıştırırken sıkıştırıyor. Dayakla korkutuyordu. İstanbul'a, evime adamlar gönderip, orda kimler varsa, bütün hisum akrabayı (pek öyle ka labalık değillerdi ya, neyse) tevkif ettireceğini söylüyor-du.

— Ben seni biliyorum, di-yordu, senin ne hümr olduğunu biliyorum. Sen yemeğinin yarısını hademelere verirmişsin.

— Pek ne çıkar bundan? Fena bir şey mi yapıyorum? Ben boğazsım. Yemeğim arıyor. Hademelere de acıyorum, veriyorum yemeğimi.

— Yani komünizm propagandası yapıyorsun onlara böylelikle!

Sınıfta Ömer'in yanında oturan Şadi de bu yüzden sık sıkıya sorguya çekilmişti:

— Ömer İstanbul'a Nâzım Hikmet'e gittiği zaman onu sınıfta varmış gibi göstermesi için sınıf müessesine bas ki yapmışsın. Sen buna ne dersin?

— Ben Ömer'in Nâzım'a git-tiğini bilmiyordum, yanyana aynı sırada oturduğum sınıf arkadaşım olduğu için korudum onu.

— Abdülkadir'le seni Ömer Deniz mi tanıştırdı?

— Abdülkadir de benim gibi şairdir. Kuleliden beri ken-disini tanıırım. Edebiyat ve şiir dolayısıyla arkadaşız. Re- virde daha çok samimi ol-duk.

Ama Ömer Deniz başka türlü konuşuyor. Kadir'le e- ni o tanıştırmış. Fikir arka- daşı olduğunuzu söylüyor.

— Yalan. Kadir benim ede- biyat arkadaşımıdır.

— Hep bir araya geldiğiniz zaman komünizm konusunda konuşuyunuz söylüyor.

— Ne gibi efendim?

— Yani millet açtır, fakir- dir diyormussunuz.

— Bunu hocalarımız bile söylüyor.

— Kadir ve Ömer seninle bunları mı konuşurdun?

— Biz yalnız şiir okur, ede- biyat konuşurduk.

— Şadi'yi bununla bırakmadılar. Bir telgraf çekmişti İstanbul'a Şadi. Tevkif edilirken yapılan aramada bu tel- grafın müsveddesi bulunmuştu Şadi'de. Şöyle yazılıydı tel- grafa: «Anama nasıl bağ- lysam, Hikmet'e de öyle bağ- lıyım.»

Şerif Budak'ın eline böyle bir telgraf müsveddesi geç- er de durur mu? Haber bekli- yor yukarıya, yeni yeni ipuç- ları bekliyor. Bir şeyler çık- malı, bir şeyler çıkmalı or- taya.

— Vay sen Nâzım Hikmet'e bağılık telgrafı çekmişsin ha?

Sıkıştırdıkça sıkıştırdıklar çocuğu, sıkıştırdıkça sıkıştı- rırlar. Patlayacak Şadi, ne yapar? Aşağı mı tökürsün, yukarı mı tökürsün? Doğru- yu söylerse evli olduğu mey- dana çıkacak. Oysa okulday- ken evlenmek yasak, adamı alaya çıkarırlar. Caresiz ka- lir sonunda, anlatır her şeyi: — Yahu, der, bu Nâzım Hik-

met'e bağılık telgrafı falan değil, bu benim karıma bağı- lık telgrafı. Karımın adı Hikmet'tir. Halama çektim ben bu telgrafı. Karımla ana- mın arası açılmış, ben de ha- lama çektiğim telgrafta iki- sine de aynı derecede bağı- olduğumu belirttim, ikisinin de gönülünü almak için.

Ne malûm Şadi'nin doğru söylediği? İstanbul'da evine gidip soruştururlar. Gerçek gün gibi ortadadır. Ama Şadi'ye inandıklarını sanıyo- rum gene de. Çünkü bu «Hik- met'e bağılık telgrafı» mese- lesi tâ 1963 yılına kadar uzar. 25 yıl sonra, bizim Şadi, hem içim dökmüş olurum, hem belki yarışmayı kazanır bir kaç kuruş alırım diye, Cum- huriyet gazetesinin açmış ol- duğu Yunus Nadi Yarışması- na bir yazıyla katılır. Bu ya- zı gazetede yayımlanır. Ya- yınlanınca da, ordan burdan gelen ihbarlar üzerine, sav- cılık harekete geçer, Cumhu- riyet gazetesi ve Şadi komü- nistlik propagandasından mah- kemeye verilir. Şadi'nin tu- tuklu olarak mahkemesi gö- rülürken, aşırı saçıklıkla ün salmış «Yeni İstanbul» gazete- si, nereden öğrenmiş, han- gi ellerden almış haberi. Al- lah bilir, «Şadi Alkılıç, Harp Okulundayken de Nâzım Hik- met'e bağılık telgrafı çek- mişti» diye yazar.

(1) Şadi'nin bu sözlerini zapta geçirdiler. Mahkeme so- nunda birçok arkadaşlar gi- bi o da beraat etti. Ama ge- ne de alaya çavuş çıkardılar. Ordan araya sürüldü durdu Askerlikten sonra da arkası- nı bırakmadılar. Eski defter- lerini karıştırıyorlar ve Şadi'nin tâ o zamanlar, 1939 - 1940 larda yazıp bana gönder- diği bir şiiri okuyorum:

Kapılmış gidiyor fikir
seline,
Bir sürgün ilinden, sür-
gün iline,
Diyarbakır kafasından,
Çorlu kuruna,
Kırklareli'ne.

(2) Sonradan Askeri Ceza Evinde Nâzım bana tevkifini şöyle anlattı:

Tevkif edildiği gece, çık- aracakları aylık bir derginin hazırlıklarını yapmak üze- re, halası oğlu Celâlettin Ezi- ne'nin evindeymiş. Aralarında Hilmi Ziya Ülken de varmış Dergi üzerinde konuşurlarken kapı çalınmış. Gelenlerin po- lis olduğu anlaşılınca, Hilmi Ziya sapsarı kesilmiş, başla- mış eli ayağı titremeye. Te- lâşla: «Eyvah, basıldık, ba- sıldık!» demiş.

Nâzım bunu anlatırken ka- tıla katıla gülyordu.

Kendisini aradıkları, götü- recekleri söylenince, «Peki, geliyorumsa demiş, kalkmış.

Evinde yapılan aramada bir çuval kadar kitap, defter, kâ- git aldıklarını da söylediği «O arada, Haber gazetesinde tefrika edilmekte olan Ya- şamak Hakkı adlı romanın müsveddeleri de gitti» demis- ti. Bu roman gazetede yarıda kesilmiştir.

ÇAĞRI

Cumhuriyet gazetesinde Yu- nus Nadi Makale Yarışması- na bir yazı ile katılan ve bu yazı yüzünden mahkemeye verilerken, üç defa beraat et- tikten sonra, altı yıl üç ay ağır hapis ve iki yıl sürgün cezasına çarptırılıp maaş ve emeklilik haklarından mah- rum bırakılan beş çocuk ba- bası, 25 yıllık devlet memuru ŞADİ ALKILIÇ'a

bütün vatandaşlarımızı yar- dım ellerini uzatmaya çağır- rız.

Yardım Komitesi
Komitenizce, eşi Hikmet Alkılıç adına İş Bankası İst. TÜRBE Şubesinde 20846 numaralı hesap açtırılmıştır.
YÖN — 166

ÇİN HAKKINDA

YÖN'ün geçen sayısında (17 Haziran 1966, 168) Cambridge Üniversitesi profesörü Joan Robinson'un bir konferansının çevirisi var. (Çinde Kalkınma). Çe- şitli gezilerin gözlemlerini en son izlenimlerle birleştirerek özetli- yen bu konuşmada birçok ilginç sonucun yanında beni en çok etkileyen şu bölüm oldu: «Okullar- da çocuklara en başta dürüst, saygılı, çalışkan, topluma yararlı insan olmaları telkin edilir. Baş- kalarına ve topluma karşı iyi ol- manın en üstün erdem olduğu öğretilir. Bizde de çocuklar pa- zar günleri rahip - öğretmenler- din ve ahlak dersleri verdiği okullara gönderilir. Burada da bi- raz evvel belirtilenlere benzer şey- ler söylenir çocuklara. Ne var ki bizde çocuk, etrafında gördük- leriyle rahip - öğretmenin söy- lediklerinin birbiriyle bağdaşmı- yan şeyler olduğunu göre büyür ve toplumdaki dengesiz- leri alır. Çin'de bunu göremez- siniz. Okulda öğretilenle dışar- da görülen aynı şeydir. «Ol- ması gereken» ya da «istemem- le olan» ikiliği yoktur. Ve bu, yeniden sınıflama tehlikesine karşı en etkin korunma araçla- rından biridir.»

«Çin'de bir batılın dikkatini ilk çekecek şeylerin başında Çin insanının ve toplumunun yüksek ahlaklığı gelir. Batılı için bu, kolay anlaşılır bir şey değildir. Çininin belki de geleneksel üs- tün ahlak anlayışı sosyalizmle de- doğrularak toplumsal bir bilinç kazanmış, toplumsal ilişkilerin altında sarsılmaz bir temel ol- muştur. Hırsızlık, aldatma, hak- sız çıkar sağlama, karaborsa ve bunlara benzeyen şeyler Çin in- sanına ve toplumuna yabancı şey- lerdir artık. Her taraf pırıl pı- rıl. Bir şey ahr ve öderken el- datılmıyacağınız fazla para ver- miyeceğinize, kaybolan bir şeyi- nizin çok büyük bir ihtimalle ge- lip sizi bulacağına yüzde yüzde yakın bir güven duyabilirsiniz.»

«Çin insanı...» İlk gençliğimde okuduğum Pearl S. Buck roman- larıyla ona karşı bir ilgi duy- muştum. Sari Esirler'in Vang Lung'u ve O'lan'ı, Ana ve lanet- lenmiş oğlu, «Canavar Tohumu» ndaki büyük yürüyüş. Sonra yir- mi beş yıl önce nefesim kesile- rek okuduğum «insanlığın Ha- kındaki Çen. Belki de biz batı- lı sayan bize göre de doğulu olan Çinli; batıya egotik görü- nen bir dünyanın insanı olarak ne çok şey söylemiş onun ha- kında. Robinson'un konferans- ının yarattığı ilgiyle çabucak oku- duğum yeni kitapta bu konuya de- ğiniyor bir yazar: «Robert Guj- lain'ın 1956 da Le Monde'da yaz- dığı önsöz makalesinin sonunda «Maddi bilânço dikkati çekicidir; manevi bilânço korkunçtur. Her şey Çin bakımında iyi geliyor; herşey Çinlier bakımından kötü- gidiyor.» Çinlierin hayat seviye- si hiç şüphesiz düzelmiştir. Ama bu düzelmeye mukabil düşün- maktan vazgeçmişler, zekâları mahvolmuş, beyinleri sosyalleş- tirilmiştir» yargısını eleştirerek gerçekçi bir özete geliyor: «Şah- sen bana öyle geliyor ki Avru- pa'da Çinli'leri pek idealleştirme eğilimi vardır. Gerek ihtilâlden önceki Çinli'leri, gerekse ihtilâl- den sonraki'leri. Oysa Çinli her- kes gibi bir yaratıktır. Herkes gi- bi meziyetleri, kusurları vardır. Ama Çin'in dışında çok az kim-

se onları gerçekten tanıır. Çünkü gerçek Çinli - aşağı yukarı yedi yüz milyon insandır bunlar - Şanghai Çinlisinden çok değişik- tir. Oysa Şanghai Çinlisi, Çinli hakkında acele ile verilen bütün yargılara da kaynağıdır. Mat- raux «İnsanlık Durumu» adlı ro- manını Şanghai Çinli'leri üzerine oturtmuştur. Korkarım ki bu ter- cih bir hatadır. Şanghai Çinlisi batıllaşmıştır. O kadar batıllaş- mıştır ki sömürgeci Avrupalının bütün manilerini, bütün kusur- larını benimsemiştir. Bu tip Çin li, şüphesiz yeni Çin'de artık mev- cut değildir. Çang Kay Sek'le Formozaya ya da Hong - Kong'a gitmiştir.» (50-51)

Bütün genellemelerde biraz ha- ta olmalıdır. Hele yedi yüz mil- yonluk bir ulusdan söz edilirken. Ne var ki Çin'i gerçekten gören kişiler, bilim adamlığının vaz- geçilmez şartları tarafsızlık, ön- yargısızlık, nesnelilik gibi ortak bir yöntemle anlattıklarında nice büyük doğrular var. Ama bu ko- nuda kendi dilimizde pek az şey vardır. Ankara Hukuk Fakültesi Dergisinin XVIII. cilt, 1-4. sayı- sında asistan Ahmet Mumcu'nun yazdığı Çin Meselesi (1961, ayrı baskı, 75 sayfa), bir ara piyasa- da görünüp kaybolan Çang Kay Sek'in anıları, L. Sami Akah'n- in kendi emeğiyle çevirip bastır- dığı Çin Sürü - Tarih ve antoloji - adlı kitabı (İstanbul 1964, 10 lira, 320 sayfa.)

Bu bakımdan bugünlerde piya- saya çıkan bir kitap hemen ilgi- mi çekti. (Yeni Çin, Dün - Bu- gün, Payel yayınları 2. çeviren: Zaven Biberyan, İstanbul 1966, 114 sayfa, 5 lira). Merakın acele- siyle okudum bu derlenmiş yazı- ları. Şüphesiz her kitap faydalı- dır; yararlandım da. Ama kaçır- ilacak fırsatlar yarışımı tezcân- lığıyla hazırlanan bu tip ko- lay kitapların doldurduğu bir- enflasyon piyasasının zararların- dan söz etmek için vakit erken değildi.

Yeni Çin adlı bu derlemeyi ha- zırlayan çevirici «Batıda bu ko- nuda yayımlanan yazı, kitap, in- celeme ve izlenimlerden yaptığı derlemeyi nispeten önyargılardan kurtulmuş, körkörüne hay- ranlık ifade etmeyen, ama sade- ce yermek amacıyla gerçekleri de inkâr etmeyen, durumu mantık ve bilim yolu ile inceleyen ve yar- gılayan yazılardan seçtiğini» söy- lüyor. «Bizim şeyhin kerâmâtı olur menkul kendinden.» Hangi ölçüyle, nasıl ayıklayabildi bu yazıları. Kendisi Çin'i görüp bil- mediğine, yazılardan tanıyıp an- hyabileceğine göre körkörüne övgü ya da kasıtlı inkâr oldu- ğunu nereden ayıracaktı? Beğen- diklerini seçtim, inancıklarını ayırdım» dese olmaz mıydı ki? Çünkü kitabın içindeki yazılardan birkaç tanesi gerçekten sade, aydınlık, yalnız bir ustalıkla yazılmış. France - Presse muhabe- ri Jacques Locquin'inki gibi. «Çin'i Kötüden Değiştiren İki Yıl», rahat okunan, gazete oku-

yucusunun zahmetsiz anlama di- leğine cevap verecek nitelikte du- rulaştırılarak yazılmış, ama do- yurucu bir bilgi sahibi: «Benim görüşüm bir doktrine dayanma- maktadır. Yıllarca adım adım iz- lemişimdir Çin politikasını. Ge- nel çizgilerinde değil ayrıntıların- da. Ben ajans gazetecisi olduğum için, ormanı görmem zordur; bu na karşılık bütün yaprakları gö- rürüm.» diyor. Bir yeni konuda okunacak bir ilk yazı için iyi bir başlangıç seçimi.

Otelki sayfalarda Raffaello U- boldi'nin «Açlık Duvarı ve Bü- yük Hamle», Ettemble'nin «Geçmişin Kültür Mirası ve Din», Simo- ne de Beauvoir'ın «Yeni Çin'den İzlenimler», Li Fu - Chun'un «Bi- rinci Beş Yıllık Plan'dan Seçme- ler» yazıları var. Başta kısa bir tarihsel gelişme önsözü (7-20), sonra yüz yıllık Çin kronolojisi (110-113). Hepsi bu kadar.

Yazılar bağımsız; birbirine ek- lenmiyor; bir kitap için en ge- rekli bütünlük biçimine girmiyor. Ne yazarların kimlik ve kişilik- leri hakkında kısa notlar, ne yazı- ların yayımlandıkları kaynaklar ve zamanlar, ne metin içinde ge- çen özel adlarla bilinmez olay- ların açıklamaları, ne konuyla ilgili bibliyografya. «Kolay kitap- dediğim bu işte. Ülkücü bir za- mac görüntüsünün ardında zah- metsiz bir kazanç sağlama yolunu da beceriklilik gösterisi. Yalnız kaçış birkaç çeviri bir karton kapak içinde yüz sayfa, beş li- ra. Birbirinin eşi böyle nice iş çıkıyor şimdi ortaha. «Kitap ol- manın gereklerini taşımayan, i- nandırıcı bir emekten, güvenilir bir kişilikten, araştırıcı bir dik- katten, aydınlatıcı bir yöntemden büyüleyici bir biçimden, kısaca kitap onurundan yoksun derleme- ler.

Ardından iyilerini getirmeye ve- sile olursa eğer, bağışlanması mümkün önemli dilekler; dikkat- edilecek nokta okuyucuyu aldat- mak, küstürmemek gerek.

AVG GÜN YAYINLARI

SOLOHOF'un
İkinci Dünya Savaş üzerine yazdığı ilk eser :
İNSANIN KADERİ

Sovyetlerde sineması da yapılan bu şaheseri, orijinal resimlerle bezenli olarak sunuyoruz. Fiyatı: 5 liradır.

DÜŞMAN TOPRAKLARIMIZDA

Rus toprakları üzerinde düşman, sivil halkı toptan imhaya girişti. Herkes bir ölüm - kahm savaşı içindedir.

ALEKSİ TOLSTOY

Bu eserle Rus millî mukavemet hareketinin destanını vermektedir. Fiyatı 5 liradır.

GENEL DAGITIM
Kitap Dağıtım Merkezi
P. K. 269 - İstanbul

Ham maddesi dış ülkelerden ithal olunarak Türkiye'de imal edilen, terkip ve miktarları aynı olan ilaçların satış fiyatlarında büyük farklar vardır. Yerli ilaçlarda da görülen bu fiyat farkları, yabancı ilaçlarda daha da fazladır. Öyle yabancı ilaçlar vardır ki, aynı terkip ve miktardaki yerlisinden birkaç kat pahalıya satılmaktadır. Fiyat farklarını, herhangi bir zihin karışıklığına meydan vermeden gösterebilmek için terkipi sâde ilaçlardan örnekler aldık:

1 Kutularında üçer ampul olan ve her ampulde 200 mgr. B1 vitamini bulunan, **Vitazin B1** (M. Nevzat) - yerli - 200 kuruşa, **Vitabiol B1** (J.E.) - yerli - 265 kuruşa **B-Vit** (Wander) - yabancı - 295 kuruşa satılmaktadır (1).

2 Kutusunda 25 hap (draje) ve her hafta 10 mgr. **Chlordiazepoxide** bulunan **Librium** (Roche) - yabancı - 10,20 lira, **Traksin** (Fako) - yerli - 3,90 liradır.

Bunlara benzer daha pek çok örnek vermek mümkündür. Yabancı ilaçların bu kadar büyük bir farkla satılmasının nedenine girmeden önce, dış memleketlerdeki ilaç fiyatlarından da örnekler vermeyi uygun buluyorum. Meselâ Almanya'da yerli - yabancı, aynı terkip ve miktardaki ilaçların halka satış fiyatları ayırdır. Kutusunda üçer ampul ve her ampulde 100 mgr. B1 vitamini bulunan **Benerva** (Roche - İsviçre) 5.85 DM., **Betabion** (Merck - Almanya) 5.85 DM., **Betaxine** (Bayer - Almanya) 5.85 DM fiyatla satılmaktadır.

Ham maddesi dış ülkelerden tedarik edilerek Türkiye'de mamul hale getirilen aynı terkip ve miktardaki ilaçların yabancıları neden yerlilerden daha pahalı satılmakta ve halkımıza büyük bir fark ödetilmektedir? Bunun çeşitli nedenleri vardır ve kanaatimizce bunlardan özellikle ikisi üzerinde önem durmak gerekir:

Birincisi, yabancı ilaçlara tanınan yüzde 20 «kalite üstünlüğü» farkıdır (2). Bu fark, neye dayanılarak verilmiştir? Bilmiyoruz. Fakat gerçek şudur ki, ortada apaçık bir çelişme vardır. Biliyoruz ki **Mercke** (USA), **Parke** - **Davis** (USA), **Matielle** (Fransız), **Specia** (Fransız), **Glaxo** (İngiliz), **Gewo** (İsviçre), **Vifor** (İsviçre), **Lepetit** (İtalyan), **Organon** (Hollanda) v.b. gibi dünyaca tanınmış yabancı ilaç firmaları, Türkiye'de tesis kurmamışlardır ve ilaçlarını Türk fabrika ve laboratuvarlarında yaptırmaktadırlar (3). Bunun anlamı şudur: Türkiye'de, demek ki ilaç fabrikalarının büyük bir kısmı her bakımdan mükemmel bir duruma gelmiştir. Şimdi bir Türk fabrikası olarak **İbrahim Etem** (I.E.) ilaç tesisini ele alalım. Bu fabrika, dış ülkelerden ham madde getirerek kendi hesabına yaptığı ilaçları ucuz satarken, yine ham maddesi dışarıdan getirilmiş fakat yabancı bir firma adına imal ettiği ilaçlar, «kalite farkı var» diye yüzde 20 pahalı satılacak demektir. Başka bir deyişle, yerli ve yabancı iki firma, dışarıdan getirttikleri ham maddeyi Türkiye'de aynı fabrikada, aynı personelle ve aynı şartlarda mamul hale getirecekler, bunlardan yabancıyı malını yüzde 20 pahalı satacak, halktan haksız kâr sağlayacak, buna da «kalite üstünlüğü var» diye kimse sesini çıkarmıyacak! Madem ki fabrikalarımız, dünyaca tanınmış ilaç firmalarının müstahzarlarını yapacak kadar mükemmel bir duruma ulaşmıştır, yabancıları bir imtiyaz gibi tanıyan bu yüzde 20 farkı - ilaçlar Türkiye'de ister kendi tesislerinde, ister yerli tesislerde yaptırın -, halk yararına kaldırmak lâzımdır. Bu suretle, yerli ve yabancı ilaç fiyatları bir hizaya getirilmiş olacaktır.

Yabancı ilaç fiyatlarının yüksek olmasında rol oynayan ikinci önemli nokta, bazı yabancı ilaç firmalarının kullandıkları ham maddeyi dış ülkelerden pahalıya mal ettiklerini ileri sürerek Türkiye'de yaptıkları ilaçları büyük bir fiyat farkı ile halka satmakta olmalarıdır. Bu durum, çok defa açık bir «soygun» halini almaktadır. Bunun tipik örneği, Türkiye'de çalışan bir Amerikan firmasının Macaristandan aldığı **Tetracycline** sınıfından bir antibiyotik «Amerikan malı» damgası vurarak ve «araştırma masrafları» yaptığını ileri sürerek (4), Türkiye'de yüzde 1200 kârfa satılmaktadır (4). Başka bir örnek de, hekimlikte **franklissan** olarak kullanılan

YABANCI SERMAYENİN İLAÇ SOYGUNU

Dr. Cavid Başar

Haftanın ortasında başlayan Tabirler Odası toplantısında, Türk Eczacıları Birliği doktorlara yabancı ilaç firmalarının milli çıkarlarımıza aykırı davranışlarını açıklayan bir bülten dağıttı. Bültekte özetle şöyle denilmektedir: Yabancı sermayeli ilaç fabrikaları, Yabancı Sermayeyi Teşvik Kanununun birinci maddesine aykırı olarak, milli ilaç sanayinin, hattâ aşırı bir kapasitenin var olduğu bir alanda çalışmakta, yani bir nevi konfeksiyonculuk yapmaktadırlar. Çeşitli yollardan döviz transferleriyle, getirdikleri sermayeyi en kısa zamanda amori etme yoluna bulmaktadırlar. İhracattan kaçınmaktadırlar. Bunlar arasında, hiç tesis kurmamış olanları (Farmatilla, Lepetit) veya bir bisküvi fabrikasının bir katını kiralamakla yetinenleri (Roche) vardır. Fiyat konusundaki tutumları, «daha ilk Türkiye'ye geldiklerinden itibaren tamamen tersine ve halk sağlığı aleyhine» işlemektedir. Aşırı rekabet ve fazla kapasite, milli ilaç fabrikalarının da propaganda giderlerini arttırarak, onların da fiyatlarını yükseltmelerine yol açmaktadır. Yabancılar, fiatlar düşerse kârınız azalır diye eczahane sahiplerine de telkinlerde bulunmaktalar ve onların harekete geçmesini engellemektedirler! Böylece yabancılar, aynı müstahzarı, yerli olandan çok daha yüksek fiyata satmaktadırlar. «Türk» resmi makamlarını da ciddiye almamaktadırlar. Meselâ enjektabl antibiyotik yapan fabrikalar (özellikle Squibb ve Pfizer) Nisan ayı sonunda Sağlık Bakanlığının ısrarıyla 15 Mayıs'tan itibaren enjektabl antibiyotik fiatlarından yüzde 15 bir düşme olmasını kabullenmişler, fakat öte yandan Anadolu piyasasını eski fiatlı antibiyotiklerle şarj etmişlerdir. 15 Mayıs'ta da piyasaya yeni fiatlı antibiyotik vermedikleri gibi, eski fiatlarını da geri almaya veya değiştirmeye yanaşmamışlardır...

Yabancılar, kuruluş esnasında Türk ortakların istiraki herhalde faydalı olduğu için bunları sağlamakta, sonra bunların hisseleri satın alınarak kârın tamamının dışarıya akması sağlanmaktadır. (Squibb, Pfizer, Bayer, Carlo Erba, Farmatilla.) Bu firmalar ayrıca kredi imtiyazına sahiptir. Amerikan Cooley Fonundan, Abbott, 4.6., Wyeth, 10.6 ve Pfizer 7 milyon lira kredi almıştır. Ordu Yardımlaşma Kurumu da, yerlilere değil, fakat Squibb'e 5.3 ve Wander Ciba'ya 1 milyon lira kredi açmıştır. Bu kredilerle sağlanan kârlar, döviz olarak dışarı gitmiştir.

Dr. Cavid Başar, aşağıda okuyacağınız yazıda, yabancıların bu oyunlarını açıklamaktadır.

bir ilaçtır. Bu ilacın ham madesi olan **Chlordiazepoxide**'in kilosu İtalyada 57 dolara temin edilmektedir. Bu ilacı bizde en çok satan bir İsviçre firması ise, ham maddenin kilosunu 738,37 dolara temin ettiğini beyan ederek, daha ham maddeden gümrükten girerken Türk halkının sırtından 12 kat, yani yüzde 1200 fazla bir kâr sağlamaktadır (2 ve 5). Bunlara benzer daha pek çok örneği aşağıda göreceğiz. Bütün bunlar, fakir Türk halkının alın terinden insafsızca alınan, akıl durduracak ölçüde haksız kazançlardır. Bu konuda, **İthal Malları Fiyat Tescil ve Tetkik Dairesi** tarafından düzenlenen bir listeden alınan rakamları gösteren aşağıdaki tablo, bazı ham maddelerin ne kadar büyük fiyat farklarıyla yurda sokulduğunu göstermesi bakımından son derece ilgi çekicidir. (5).

Bu listede en korkunç fiyat farkı, **Belladone Total Alkoloid**'de kendini gösteriyor. Bu madde Macaristandan 1.8 dolara gelirken, İsviçre firmaları 457,5 dolara temin ettiklerini bildirerek dünya piyasasından 254 kat (yüzde 25400) pahalıya bize satılmaktadır. Yine bu listede gösteriyor ki en ucuz mal satan memleketler Macaristan ve İtalya'dır. En pahalı satanların başında ise İsviçre vardır ve Amerika ile İngiltere onu izlemektedir. Acaba Amerikan firmasının **Tetraskilin**'de yaptığı gibi, Macaristan ya da İtalyadan ucuz alınan mallara bir İsviçre damgası basılıp bize 4 ilâ 254 kat fazla fiyatla satılması ihtimali, ister

istemeyi aklı geliyor. Böyle bir oyun olmasa ve gerçekten İsviçre'de üretilmiş mallar getirilse dahi, dünya piyasasından madde gümrükten girerken Türk halkının sokarak halkın kesesinden yabancıları zengin edelim? Fakat, biz ne düşünürsek düşünelim, kat kat pahalı ham maddeleri yurda sokarak halkın zararına işleyen bir mekanizmanın kurulmuş olduğu su götürmez bir gerçektir.

Özet olarak denilebilir ki, çeşitli ülkelerden getirilen ve aralarında akıl almayacak derecede fiyat farkları bulunan ham maddeler sayesinde bazı yabancı firmalar, ilaçlarının fiyatlarını daima yüksek tutmaktadırlar. Halbuki yabancı sermayeden ilaç sanayii alanında istenen, Türkiye'de ucuz ham madde üretmek ve ilaç fiyatlarını halk çıkarına ucuzlatmak idi. Gerçekte ise, iş, tamamiyle ters yönde yürümekte, yabancı firmalar ham madde üretmekten kaçınmakta, dünya piyasasından kat kat pahalı ham maddeleri yurda sokmakta, onları halka fahiş fiyatlarla satmakta ve kârlarını da dışı transfer etmektedirler. Bu alanda **Türk hekimine ve eczacısına büyük işler düşmektedir. Bütün Türk hekim ve eczacıları, en az kendi çıkarları kadar memleket çıkarlarına da eğilebilseler, kalemlerinin ya da dillerinin ucunu memleket yararına çalıştırmayı başarmışlardı.**

Bir kısım yabancı firmalar, halkın nasıl sömürüldüğünü pek iyi bildiklerinden, pahalı satışlarını halkı gösterecek ve kendilerini savunacak taraftar a-

ramaktadırlar. Bunun için de bir kısım eczacıları zayıf noktalarından tutmak çabasımdadırlar. Yaptıkları propagandalar ile ilaç fiyatlarının yüksek olmasının eczacıların çıkarlarına da uygun düşeceğini, zira düşük fiyatlı ilaç satışlarından eczacının hissesine düşecek payın da düşük olacağını ve bu halin, eczacıları sefaletle sürükleyeceğini ileri sürmektedirler (2). Bu firmalar böylece, ilaç ve halk davasına eğilmiş aydın eczacılara da kendi propagandalarını yaptırarak sürümlelerini bir kat daha arttırmayı umuyorlar.

Bu gibi firmaların, kendi dümen sularından gitmeyen kimseler hakkındaki düşüncelerine gelince, bunları bilmekte herkes için faydalar vardır. Yabancı firmaların ham madde imaline yönelmiyerek, dünya piyasası firmalarının kat kat üstünde değerde gösterdikleri ham maddeleri yurda sokarak işlediklerini, bir kısmının tesis dahi kurmaksızın çalıştığını, diğer bir kısmının kârın tamamını transfer edebilmek için yerli ortakları şirketlerinden uzaklaştırdığını bildiren ve «safiyet derecesinde bir iyi niyetle gereken kavut ve şartlardan yoksun olarak verilen müsaadelerde, bizi istismar edebilecekleri kaydı da her halde mevcut değildir» (2) diyen Türk eczacılar Birliğine, yabancı firmalardan biri, bakınız nasıl çatıyor; bakınız nasıl Türk ilaç sanayii ve mensuplarını küçültmeye çalışıyor ve nasıl bu konuyu işleyen yazarlara leke sürmeye çalışıyor:

Kendisini «Türk halkının hâmis-i» gibi göstermeye kalkışan bu İsviçre firması, şöyle: «Yabancı sermayenin Türkiye'de çalışmanın isabetli olup olmadığını münakaşa, ne bize, ne de bu sahada en ufak bilgi ve tecrübesi olmayan, sansasyon peşinde koşan, halkın milliyet hislerini istismara çalışan bir kaç gazete muharririne düşer» diyor (7). Ve lekeleme hünerine başlıyor: «Hastanın istediği, hastahığı sür'atle iyileştirecek ilaçtır. Siz bu hastaya ucuz diye damda kurutulmuş, üzerine kedi işemiş tabletlere satamazsınız». Açık ki, burada «kedi işemiş» diye kast edilen, yerli sanayinin ilaçlarıdır. O yerli sanayii ki, dünyaca tanınmış pek çok ilaç firmasının ilaçlarını yapmaktadır.

Devam ediyor İsviçre firması, «Serbest rekabet müessesesini yıkarak ilaç sanayii monopolilerine almak isteyen yerli sermaye, önce kendi mazisine bir göz atarak böyle bir tekele lâyük olup olmadığını tetkik etsin» diyor. Türkiye'de yatırım yapmaktan kaçınarak bir bisküvi fabrikasının bir katında çalışan İsviçre firması, daha da ileri gidiyor: «Fabrikamızın yalnız işçi yemekhanesi, hattâ yalnız tuvaletleri, yerli laboratuvar ve ilaç fabrikalarından daha fazla ver isal ettiğini söylemiyorlar» diye Türk ilaç fabrikaları ile kendi tuvaletlerini karşılaştıracak kadar nezaket hudutlarını aşılıyor. Ve gözü daha da dönerek, ilaç fiyatlarındaki fahiş farkları açıklayanlara çamur atmaya başlıyor:

«İki maksadın sırtığını görüyoruz. 1) Mevcut sosyal düzeni ve toplum değerlerini yıkmak, 2) Şahsî çıkarlarını ve avukatlığını yaptığı yerli milyonerleri korumak. Kendilerine milliyetçi, vatansever süsü vererek karanlı ideolojiler ve sömürücü kapital sahiplerine hizmet edenlerden, beklere gerçek ile cevap vermelerini bekliyoruz, yalan ve mugalâta ile değil».

Türkiye'de tesis kurmadığı ve ham maddeleri kat kat pahalı getirip halkı zarara soktuğu açıklanan ve belgeleri gösterilen bu yabancı firma, Türk vatanını ve Türk halkını herkesten çok seviyor ve düşünüyor da, onun vurgununu açıklayan Türk Eczacılar Birliği, Türk yazarları, Türk hekimleri karanlı ideolojiler peşinde koşuyorlar! Kargaları bile güldürecek cevherlere bakın...

- (1) Bülten Medica, Sayı: 7, 1965.
- (2) Türk Eczacılar Birliği, I. Bölge İstanbul Eczacı Odası Faaliyet raporu, 1965.
- (3) Dr. C. Başar, YÖN - Sayı 156, 1965 (Yabancı İlaç Hayranlığı)
- (4) Yeni gazete, 3 Kasım 1965
- (5) İthal Malları Fiyat Tescil ve Tetkik Dairesi, 26.8.1965 gün ve 501.02//7814 sayılı yazıya ek liste.
- (6) Kat ve yüzde sayıları, tarafımızdan hesaplanarak cetvele eklenmiştir.
- (7) Bir İsviçre firmasının «Mugalata» adlı sirküleri, Eylül 1965.

HAM MADDE İTHAL FİYATLARI Kgr. CIF.	KARŞILAŞTIRMASI (Birim fiyat: Dolar)					Pahalılık (6) Kat	Yüzde
	İngiltere	İsviçre	İtalya	ABD	Macaristan		
Ham maddenin sağlandığı ülke							
Chlorbenzodiazepin	—	738.37	57.—	—	—	12	1200
Chlorthiazid	24.62	—	6.—	—	—	4	400
Hydrochlorthiazide	234.85	572.—	8.—	250.—	—	70	7000
1-4 Dihydrazinophthalazine	—	415.5	45.—	—	—	9	900
Belladone Total Alkoloid	—	457.5	—	—	1.8	254	25400